

Curtea de la Argeş

Revistă de cultură

Anul XI ■ Nr. 12 (121) ■ Decembrie 2020

Monumentul eroilor din Fieni-Dâmboviţa

Din sumar:

Revista apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu” din Curtea de Argeş şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”.

După zece ani

Gheorghe PĂUN

M-am mai întrebat şi altădată: sunt mulţi zece ani, sunt puţini? Dacă ar fi vorba de douăzeci, ar fi aproape măsura unei generaţii, ca în romanul cu muschetari, în cazul de faţă, răspund nedecis: depinde din ce direcţie se face evaluarea. Privind spre viitor, zece ani sunt mulţi, privind înapoi, parcă ieri era toamna lui 2010, când prinsese contur ideea, temerară atunci, de a scoate o revistă lunară, de cultură, la Curtea de Argeş, un oraşel de deal-munte, mic spre foarte mic, oricâtă istorie ar duce în spate. Este lung un deceniu şi având în minte contextul, nestatornicia vremurilor, dificultăţile de tot felul, financiare, birocratice, umane – în ultimele luni, şi cele pandemice.

Şi totuşi, *Curtea de la Argeş* a împlinit zece ani, a rotunjit 120 de numere în noiembrie, editorial numărând anii, din ianuarie trece în anul al doisprezecelea. Teancuri respectabile trebuie să se fi adunat prin cele vreo 40 de biblioteci din ţară cărora le trimit lunar revista.

Destul de multe s-au întâmplat între timp în jurul şi sub egida ei.

Printre primele şi printre cele mai importante iniţiative a fost „înfrăţirea” cu *Literatura şi Arta,* de la Chişinău, în conlucrarea spre instituirea şi conturarea trainică a unui Pod de Reviste. Era în octombrie 2011, în capitala Basarabiei. Au urmat întâlniri la Curtea de Argeş (şi oraşele vecine, Râmnicu Vâlcea şi Câmpulung) şi la Chişinău, s-au alăturat reviste de limbă română din Serbia, alte reviste din România şi din Republica Moldova. Pagini cu sigla „Podul de reviste” au apărut în multe dintre lunile ce au urmat. Raia Rogac, cel mai eficient colaborator de la Chişinău, a strâns într-un frumos volum articolele publicate în revistă, apărut de curând la Editura Zodia Fecioarei din Piteşti, sub titlul *Zidari întru veşnicirea Neamului. Convorbiri, recenzii, eseuri.*

Este volumul cu numărul 20 din „Biblioteca Revistei *Curtea de la Argeş*”, o altă trainică realizare: seria de cărţi inaugurată în 2014 cu *Seniori ai culturii*, vol. I, capătă dimensiuni şi prestanţă, alte trei titluri au apărut recent, încă pe atâtea sunt în pregătire. Mai ales texte publicate deja în revistă, dar nu numai. O listă a cărţilor tipărite până acum se găseşte la pagina 2.

Apropo de *Podul de reviste* şi de *seniorii culturii: Curtea de la Argeş* nu a plecat la drum cu un „program” explicit, public, dar, privindu-i colecţia, un asemenea program s-a conturat de la sine, ajustându-se şi îmbogăţindu-se în timp. Nu încerc să-i evaluez impactul, sceptic fiind din acest punct de vedere, în vremea noastră atât de zgomotoasă, reamintesc doar că este o revistă de cultură (nu de literatură), nenegociabil unionistă (plecând de la premisa că *unirea în cuget şi simţiri* este crucială pentru orice unire administrativă), argeşeano-româno-europeană, naţionalistă în sensul cuviincios al termenului (deloc îndreptată împotriva cuiva sau a ceva, ci doar dorind *să construiască*, să cultive şi să omagieze tradiţia neamului, marile momente şi marile figuri ale istoriei şi culturii naţionale, cu Eminescu începând – repet banalităţi pe care snobii şi năimiţii, triste şi trecătoare figuri ale anilor din urmă, le ignoră sau le „demistifică”, pătându-şi numele şi amintirea cu care îi vor încărca pe nepoţii lor), încercând să pună umărul la recuperarea memoriei şi a valorilor culturale, în sens larg (clasici, interbelici, exil, postbelici, până la „clasicii de lângă noi”, seniorii culturii despre care vorbeam).

Ce a avut revista încă de la început, invocat de multe ori, dar niciodată publicat, a fost un „decalog” care, într-un fel, a ţinut loc de program şi care de mare ajutor a fost în relaţiile cu colaboratorii. Îl reproduc (căci util va mai fi şi în continuare), fără a-l comenta: 1. Revistă de cultură, în general; pentru publicul larg, cultivat; 2. Fără politică de partid sau persoană, pro sau contra; „Escu nu există…”; 3. Fără polemici gratuite, „înjurături”, atacuri la persoană; 4. În limba română normată de Academie; 5. Fără autopromovare a redacţiei (redactorului-şef); 6. Fără literatură inedită (doar despre literatură sau la rubrici mai generale); 7. Revistă a românilor de pretutindeni (cu aplecare spre Basarabia, unionistă); 8. Uşor naţionalisto-creştino-monarhisto-anticomunistă (deci „expirată”); 9. Balanţă Argeş – restul lumii (provincialism – cosmopolitism); 10. Ştiinţa, parte a culturii. Se cer detaliate unele „porunci”, rânduri multe se pot scrie despre fiecare, dar nu fac acest lucru aici, revin la consemnările festive: aproape în fiecare an, am organizat o Zi a Revistei, la Curtea de Argeş – pot zice că frumoase întâlniri au fost toate.

Anul acesta, în condiţiile restrictive ale pandemiei, plănuisem o întâlnire a colaboratorilor şi prietenilor revistei, pe 14 octombrie, în amfiteatrul Bibliotecii Academiei Române, la Bucureşti deci. Vorbitori de seamă, din ţară, din Basarabia, din Serbia, multe alte lucruri atrăgătoare în program, dar… *n-a fost să fie…* Rămâne pe anul ce vine, pe Argeş în Sus, prin vară – în preajma bustului lui Eminescu, ridicat în 2017, tot la iniţiativa şi prin strădania revistei.

Despre altele, la întâlnirea planificată. Acum zece ani, în decembrie 2010, încheiam editorialul cu: „Precum ţăranii care pleacă la cale lungă, spunem şi noi din prag: Doamne-ajută!”

Acum, închei cu refrenul uneia dintre cele mai interesante variante ale *Baladei Meşterului Manole: „Var şi cărămidă,/ Că-i pustie multă,/ Că-i lucrare lungă!...”*

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

Şi, dacă este adevărat, după cum spuneţi, că şi din cauza împilărilor acelor pământeni s-a sculat Domnul Tudor, atunci tot contra alor voştri s-a sculat; căci cine dacă nu voi reprezintă astăzi în această ţară elementul împilator, elementul care se îmbogăţeşte din politică, din sudoarea tuturor fără muncă şi fără merit?

Dar pe vremea aceea oamenii ca acel vătaf de plai şi ca acel vameş erau înfrânaţi şi dojeniţi de adevăraţii boieri ai ţării.

Ştirbey, Creţuleştii, Grădiştenii, Fălcoienii, Raleţii cu mitropolitul şi arhierei în cap, înfrânau prin judecăţile lor alunecările unor astfel de nenorociţi şi Domnul ţării scăpa pe români de apăsările nelegiuite.

Astăzi fapte mult mai mişeleşti se săvârşesc pe o scară întinsă. Concesii peste concesii, întreprinderi peste întreprinderi, abuzuri peste abuzuri se grămădesc. Oamenii de meserie devin milionari în clipă!

Moştenitorii şi semenii acelor mijlocitori ascunşi care atunci mărturiseau tremurând înaintea arhiereilor şi a boierilor păcatul lor şi se pocăiau acum domină ţara şi-i dau legi.

Şi ţara, legată de mâini şi de picioare, spumează de mânie, căci n-are cui se plânge; mitropolitul şi arhiereii ţării nu mai au milă de dânsa sau nu îndrăznesc să ridice glasul în favoarea celor asupriţi!

Boierii ţării, unii şi-au dat mâna cu împilatorii, iar ceilalţi sunt asupriţi şi huliţi!

Şi Domnul ţării are urechile astupate de strigătele de ură ale oamenilor politici şi de gălăgia sărbătorilor.

Ce poate să iasă dintr-o asemenea stare de lucruri? Nemulţumirile sunt generale, indignarea oamenilor este ajunsă la culme şi toate caută să izbucnească. Aşa încât nimeni nu ştie ce poate să aducă ziua de mâine!

Iacă unde aţi adus ţara în 6 ani de guvernare.

(*Timpul*, 23 mai 1882)

De la un timp încoace se observă o disproporţie mare între numărul fictiv al deputaţilor înscrişi ca prezenţi în Adunare şi între numărul cel real al celor ce sunt în adevăr faţă la dezbatere. O mulţime de voturi s-au dat, o sumă de legi s-au votat fără ca să fie faţă numărul cerut de regulament şi, cu toate acestea, lucrurile merg strună şi voturile nu sunt lovite de nulitate, ci rămân legale şi date de-a binelea, pentru că cei care în realitate absentează nu tăgăduiesc nicicând de-a fi dat un vot ce nu l-au dat şi pentru că biroul Adunării pare a trăi în acelaşi cerc vicios în care se-nvârteşte majoritatea. S-a întâmplat într-un rând cazul ca un deputat înscris ca prezent în procesul-verbal al Adunării să fie, chiar în vremea în care votul său se număra în Adunare, într-un oraş de provincie, unde pleda un proces. În Bucureşti răspundea la apelul nominal şi în aceeaşi clipă, dincolo de Olt, pleda.

Dar... ce nu se întâmplă în această Adunare? (…)

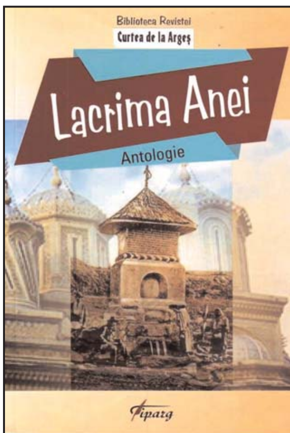
Filosofia pozitivistă a descoperit că moralitatea publică şi privată nu este decât *simţul colectiv de conservare al rasei*, pentru că imoralitatea şi malonestitatea pot înainta pe un individ, dar pentru colectivitatea rasei ele însemnează disoluţiune şi moarte. Un străin nu e părtaş acelui simţ, nu-i este înnăscut, iar efectul său asupra moralităţii publice va fi dizolvant. În adevăr, ce simţ colectiv de conservare a rasei române poate fi în nişte venetici (…), care nu sunt destul de vechi în ţară pentru a se fi adaptat şi împărtăşit din acel simţ colectiv de conservare a rasei, ci sunt nişte simpli cavaleri de industrie pripăşiţi aci ca să se hrănească şi să câştige prin orice mijloc, indiferent de e moral sau imoral, onest sau malonest?

(*Timpul*, 1 iunie 1882)

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Biblioteca revistei Curtea de la Argeş

1. Gh. Păun, ed., *Seniori ai culturii,* vol. I, Ed. Tiparg, Piteşti, 2014.
2. Dan D. Farcaş, *Gândirea pluralistă,* Ed. Tiparg, 2014.
3. Dragoş Vaida, *Viitorul din începuturi, Gândurile unui matematician privind unitatea culturii,* Ed. Tiparg, 2014.
4. Johan Galtung, *Johan fără ţară. Străbătând lumea pe drumul păcii,* Ed. Tiparg, 2015.
5. Constanţa Vaida Haliţă, Dragoş Vaida, *Istoria din noi. Timpuri crude, timpuri duioase*, Ed. Tiparg, 2016.
6. Gh. Păun, ed., *Moisil – 110,* Ed. Tiparg, 2016.
7. Gh. Păun, *77 de editoriale,* Ed. Tiparg, 2017.
8. Constanţa Vaida Haliţă, Dragoş Vaida, *Istoria din noi. Retrăind trecutul ca prezent,* Ed. Tiparg, 2017.
9. Radu Pintea, *Coaja şi miezul sau despre evacuarea Omului,* Ed. Tiparg, 2017.
10. Teofil Răchiţeanu, *Elegii pentru restriştea voievodului,* Ed. Tiparg, 2018.
11. Constanţa Vaida Haliţă, Dragoş Vaida, *Istoria de lângă noi. Căutând speranţa printre oameni şi fapte,* Ed. Tiparg, 2018.
12. Paula Romanescu, *Întâmplarea ca o viaţă de om*, Ed. Tiparg, 2018.
13. Gh. Păun, ed., *Seniori ai culturii,* vol. II, Ed. Tiparg, 2019.
14. Paula Romanescu, *Cherchez la femme,* Ed. Tiparg, 2019.
15. Gh. Păun, ed., *Lacrima Anei. Antologie,* Ed. Tiparg, 2019.
16. Nicolae Enescu, *Memoria lacrimei*, ediţia a doua, Ed. Tiparg, 2020.
17. Mihai Eminescu, *Vreme trece, vreme vine/Passe le temps, viens le temps,* Selecţie de poeme şi traducere în franceză de Paula Romanescu, Ed. Tiparg, 2020.
18. Ion Pătraşcu, *La pas prin satul global,* Editura Printech, Bucureşti, 2020.
19. *Un Centenar de suflet românesc/Un Centenaire d'âme roumaine. 100 poeme/100 poèmes,* Selecţie şi traducere Paula Romanescu, Editura Zodia Fecioarei, Piteşti, 2020.
20. Raia Rogac, *Zidari întru veşnicirea Neamului (Convorbiri, recenzii, eseuri)*, Editura Zodia Fecioarei, 2020.
21. *Poezie fără frontiere,* Germain Droogenbroodt (selecţie poeme), Gabriela Căluţiu Sonnenberg (traducere), Ed. Tiparg, 2020.
22. George Corbu, *Urmuzeu poetic. Epigrame în manieră absurdă/Urmusée poétique. Épigrammes en manière absurde,* Traducere în franceză de Paula Romanescu, Ed. Tiparg, 2020.
23. Lucian Costache, *Urmuz sau Despre paradox,* vol. I, Editura Zodia Fecioarei, 2020.
24. Lucian Costache, *Urmuz sau Despre paradox,* vol. II, Editura Zodia Fecioarei, 2020.
25. Cristian S. Calude, Marian Gheorghe, Afrodita Iorgulescu, Gh. Păun, editori, *Dragoş Vaida – un profesor participant la istorie,* Ed. Tiparg, 2020.

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş"

Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş

Tiparul: Venus Printing Solutions SRL, Iaşi

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (60 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş", CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Schimbarea la faţă a Europei (I)
Lumea politicii internaţionale arăta altfel

Horia BĂDESCU

Aceste reflecţii şi rememorări au fost declanşate de lectura unei cărţi de o amară, profundă şi necruţătoare cugetare despre soarta continentului căruia îi aparţinem: *Strania sinucidere a Europei – Imigraţie, Identitate, Islam* (apărută în 2017 şi publicată în româneşte la Ed. Corint, 2019) a englezului Douglas Murray. Acest catehism al disperării, această liturghie neagră la ferestrele unei Europe amnezice de ea însăşi, poate fi aşezată alături de exemplara radiografie a unei alte sinucideri anunţate la nivel global: *Civilizaţia spectacolului* a marelui prozator Mario Vargas Llosa. Amândouă de o rece obiectivitate, la fel de exhaustive şi de pline de acribie în documentare, amândouă rod al unor capacităţi analitice de excepţie, de o cinste exemplară, excluzând orice înregimentare în odioasa „corectitudine politică”.

Dar, mai înainte de a încerca o sumară trecere în revistă a temelor şi tezelor lui Murray asupra subiectului dezbătut de acesta pe nu mai puţin de cinci sute de pagini, m-aş întoarce în urmă, în ultimul deceniu al veacului trecut, în care, după boom-ul anului 1989, respiram aerul tare al libertăţii, cu ochii în grădinile Paradisului, în care aspiram să ne întoarcem şi în care păşeam cu sfială şi cu credinţa exemplarităţii sale morale şi sociale. Cu alte cuvinte, credeam în adevărul reclamelor. Deşi, trăitori sub zodia propagandei, ar fi trebuit să fim mult mai circumspecţi.

În toamna anului 1990 intram pentru prima oară, ca invitat al Bienalelor Internaţionale de Poezie de la Liège, în spaţiul francofoniei europene, de care aveam să rămân legat pentru totdeauna. Trebuie să mărturisesc că emoţia şi reţinerea pătrunderii într-o lume nouă, pe care o suspectam de moduri diferite de evaluare a omului, a poeziei, a spiritualităţii, rod al unor experienţe istorice diferite, s-au risipit destul de repede. Eram cu toţii, indiferent de unde veneam, din ce orizonturi culturale, membri ai aceluiaşi popor şi aceleiaşi religii, poporul şi religia poeziei. Iar în 1990 tema Bienalei fusese chiar *Poezia şi Sacrul.* Nu am avut nicio clipă impresia că vin dintr-o altă lume, chiar dacă în realitate aşa era ori cel puţin aşa părea, sau că vorbesc o altă limbă decât ei. Ceea ce spuneam eu, în intervenţia în plen ori în discuţiile particulare, a fost perceput în registrul celei mai pure normalităţi. Esticul vorbea aceeaşi limbă a poeziei cu vesticii. Un european din est care, în pofida fracturii istorico-politice, făcea parte din aceeaşi cultură. Numai că aceasta se petrecea, cum spuneam, în lumea poeziei! Lumea politicii internaţionale arăta altfel.

Peste numai câteva săptămâni, mă aflam în Franţa, la Lyon, cu un grup de intelectuali români de varii profesii, scriitori, universitari, actori, medici, sociologi, pentru a vedea *sur place,* cum funcţionează democraţia la nivelul structurilor administrative locale. Primire călduroasă, prietenească, instructivă, dar şi cu momente în care adiau diferenţe şi neîncredere. Mici şocuri menite să ne pună în gardă că ne aflam departe de concordia visată. La Lyon am intrat, pentru prima oară, într-o librărie de benzi desenate. Pentru cineva venit dintr-un spaţiu în care biblioteca şi cartea, *adevărata carte,* vorba lui Mateiu Caragiale, făceau parte din cotidianul existenţei, spectacolul era blasfemic. Am ieşit interzis de a fi văzut capodopere ale marii literaturi, în rezumate ilustrate pentru uzul consumatorului din „minunata lume nouă”, lumea Galaxiei Marconi care se prefigura şi avea să se desăvârşească în (in)cultura internetului. În cursul aceluiaşi sejur lyonez ne fusese programată o vizită la Universitatea Catolică din marele oraş şi o întâlnire cu corpul profesoral al acesteia. O întâlnire destul de animată, al cărei subiect, cum era şi firesc, l-au constituit evenimentele şi evoluţiile social-politice din România. Nimic mai normal. Ceea ce, însă, m-a frapat a fost nu curiozitatea gazdelor noastre, ci înverşunarea cu care insistau să obţină de la noi, nu imaginea şi aprecierea realităţii româneşti pe care le-am fi putut oferi, ca martori şi vieţuitori ai acelui spaţiu, ci elemente care să le confirme imaginile preconcepute pe care o mass-media care trucase cu bună ştiinţă acele realităţi reuşise să le insinueze în mentalul colectiv. Nu ştiu dacă la data vizitei noastre la Lyon, Michel Castex, cel care dirijase din Hotelul Intercontinental echipa France Presse, îşi publicase opul *Revoluţia română, o minciună mare cât secolul,* minciuna mare cât secolul fiind tocmai cartea în cauză. Era prima adiere care venea dinspre unul dintre actorii principali ai straniei sinucideri a Europei, despre care vorbeşte Murray. Cineva ridicase pentru o clipă un colţ al cortinei de vorbe care drapa realitatea spectacolului care se juca pe scenă. Am avut confirmarea acestei stări de fapt, căreia experienţa şi observaţiile proprii îi certificau realitatea, din partea lui Gérard de Selys, redactor la Radioteleviziunea Belgiană, autor şi coordonator al unei cărţi de succes în epocă, *Média-mensonges / Minciuni mass-media*. O carte despre toate manipulările de presă ale marilor afaceri politice, ale evenimentelor de răsunet din acei ani, de la Revoluţia Română la alegerile din Nicaragua, de la Afacerea Panama la Primul Război din Golf. Cu argumentele mai mult decât peremptorii ale unui om de presă aflat în interiorul profesiunii, mereu în căutarea adevărului ascuns în ghemul de interese politice, la deformarea sau trucarea căruia presa contribuise din plin, acest descendent dintr-o familie aristocrată obsedat de adevăr şi de menirea profesiei,

care cunoscuse pe propria piele efectele ieşirii din rând, „subtilităţile” marginalizării ori intimidării despre care avea să acuze şi Douglas Murray, mi-a vorbit deschis despre pernicioasa şi periculoasa conivenţă dintre politică şi jurnalistică.

Imaginea, pe care o creiona în interviul pe care mi l-a acordat la Bruxelles în vara anului 1992, era tulburătoare: „Confraţii noştri de-aici nu lucrează pentru public. Ceea ce e o eroare. Ei lucrează pentru putere, pentru cei care vor să audă exact ceea ce le spun ei. Sunt, de altfel, foarte apropiaţi unii de alţii. Locuiesc în acelaşi hotel, iau acelaşi avion, iau masa împreună în marile restaurante. Se tutuiesc. Chiar dacă, în mod obişnuit, atunci când intervievează un ministru îi spun dumneavoastră, fiindcă altfel publicul n-ar accepta, în intimitate îşi spun pe nume, sunt mari amici sau, în tot cazul, oameni care se frecventează. Fac parte deja din aceeaşi lume. Şi dacă jurnalistul vorbeşte de nişte lucruri, el vorbeşte în numele amicului său ministru, al amicului lui şef de antrepriză. N-are nimic de-a face cu publicul!” În cursul convorbirii noastre mi-am amintit de scena de la Universitatea Catolică din Lyon şi de sindromul căruia îi căzuseră victimă mulţi intelectuali de la noi aflaţi în asemenea situaţii, acela de a spune nu ceea ce credeau ei, ci ceea ce credeau că aşteaptă interlocutorul să audă. L-am întrebat pe Gérard de Selys ce părere are despre asta. „Am văzut istorici din Germania de Est venind aici şi povestind ceea ce doreau politicienii din Vest. Asta nu e o soluţie!” mi-a replicat el. Şi, între alte multe lucruri despre care am discutat în acel interviu care a fost difuzat la Radio Cluj şi publicat în revista *Tribuna,* admirabilul jurnalist, care din păcate ne-a părăsit la începutul acestui an, a lansat un avertisment, de care eu însumi devenisem conştient şi care avea să-şi probeze în timp pertinenţa: „Temeţi-vă de felul nostru de a lucra. Aţi crezut mult timp că paradisul se află la noi, ei bine, nu-i paradis aici! Dumneavoastră înşivă aţi fost uimit când eu v-am relatat despre unele aspecte ale organizării noastre şi mi-aţi spus că seamănă a epocă Ceauşescu. E adevărat. Există şi aici lucruri oribile. Şi care nu se spun niciodată la dumneavoastră (la Gérard de Selys m-am gândit de multe ori citindu-l pe Douglas Murray!)... Va exista o presiune teribilă din partea ţărilor bogate din Europa asupra ţărilor din Est, a ţărilor ex-socialiste, ca să le transforme în pseudo-colonii. Asta e! Dar chiar dacă ar fi aşa, eu cred în puterea de reflecţie a popoarelor care vor spune: Gata! Ajunge! Aşa ceva nu se mai poate!”

Gerard de Selys nu era un vizionar, ci un lucid! La doar un an de la interviul cu pricina, el avea să publice o altă carte *Alinéa 3, l'Europe telle qu'elle / Alineatul 3, Europa aşa cum e ea*, în care avea să fie printre primii care să deconspire rolul patronatelor în construcţia vechii Uniuni Europene şi în dirijarea deciziilor Comisiei Europene: „Orice analiză sau critică aprofundată ar conduce inevitabil la concluzia că instituţiile europene nu numai că nu funcţionează după normele democraţiei, ci după acelea ale dictaturii. De conjunctură cu o dictatură oligarhică a bogătaşilor şi multinaţionalelor.”

Avertismentele jurnalistului belgian, prea puţin luate în seamă la vremea respectivă, veneau, din păcate, pe fondul euforiei generate de căderea comunismului şi pe dorinţa de integrare, cu orice preţ, a ţărilor estice, tradusă în nefericita formulare a „intrării în Europa”! Ca şi cum est-europenii ar fi locuit până atunci pe un alt continent. Ceea ce m-a făcut să-mi intitulez, polemic, o carte de tablete apărută în 1996, în care vorbeam despre unele proaste obiceiuri ale continentului, *Ieşirea din Europa.* Nefericită sau nu, formularea în cauză conţinea însă o întrebare fundamentală: Ce este Europa, ce defineşte cuvântul în termeni de politică şi civilizaţie?

Întâmplător sau nu, nebănuite sunt şi căile Istoriei, tot în 1996 istoricul american Samuel P. Huntington publica *Ciocnirea civilizaţiilor şi refacerea ordinii mondiale.* Analiză inconvenabilă pentru curentele politice nu doar europene şi mai ales dinamitardă pentru ideea de *multiculturalism*, astăzi falimentară. Punând în evidenţă, cu claritate, ceea ce sublinia clar Edward Said în 1978 în cartea sa *Orientalism:* „În mentalul colectiv al Vestului, nu doar politic, intelectual ori chiar cultural, Europa era Occidentul şi valorile sale” şi *punctum.* Tendinţa universalistă şi mitul superiorităţii culturii europene, recte occidentale, a instituit, punctează Huntington, practica curentă „neinspirată, de a numi civilizaţia europeană drept civilizaţie occidentală. În loc de *Est şi Vest* ar fi mult mai potrivit să vorbim despre *Occident şi restul.*” Ceea ce sună încă şi mai rău! Fiindcă dacă astăzi statele, actorii politici, se definesc „în termeni de civilizaţie”, iar „conflictele între ele sunt din ce în ce mai mult limitate de factori culturali şi civilizaţionali”, pretenţia de dominanţă a civilizaţiei europene/occidentale pe temeiuri axiologice, temeiuri care nu au ce căuta în definirea termenului ce civilizaţie, stimulează neîndoielnic, oricând, contraforţele opuse tendinţelor de integrare ale globalismului.

În prelungirea afirmaţiilor lui Geoffrey Parker: „Într-o mare măsură, progresul Occidentului a depins de exerciţiul forţei, de faptul că balanţa militară dintre europeni şi adversarii lor de peste mări a fost mereu înclinată în favoarea celor dintâi”, Huntington precizează: „Occidentul a cucerit lumea nu prin superioritatea ideilor, valorilor sau religiei sale (la care mulţi membri ai altor civilizaţii au fost convertiţi!), ci mai degrabă prin superioritatea sa în aplicarea *violenţei organizate* (s.n.). Occidentalii uită acest lucru, nu şi non-occidentalii.” La vremea afirmaţiilor sale, occidentalii erau sau păreau încă amnezici. Între timp, ieşirea din amnezie a indus generaţiilor actuale un devastator şi pernicios sentiment de vinovăţie.

→

Doctrinele socialiste şi marxismul, văzute acum 100 de ani

Eufrosina OTLĂCAN

Despre termenul „socialist” de-a lungul timpului. Istoria trăită în secolul al XX-lea de popoarele din estul Europei a fost dominată de dictatura „socialismului ştiinţific”, bazată pe slogane spicuite din doctrina economică elaborată de Karl Marx în volumul I al trilogiei sale *Capitalul.*

Astăzi, *Enciclopedia Britanică* defineşte socialismul ca fiind un sistem de organizare socială, în care proprietatea privată şi divizarea veniturilor sunt supuse unui control al societăţii. *Dicţionarul universal ilustrat al limbii române* (Editura Litera, 2011) dă definiţia socialismului ca fiind doctrină economică, politică, socială care susţine omogenizarea socială, chiar dispariţia proprietăţii private şi înlocuirea acesteia cu proprietatea colectivă, controlată de societate sau chiar de stat.

Definiţiile date acum 200 de ani doctrinelor economice care se intitulau socialiste diferă, evident, de ceea ce se consideră astăzi a intra în sensul acestei teorii.

În occidentul Europei nu există fobia termenului de „socialist”, căci s-a mai păstrat un sens iniţial, cel de a fi alături de cei săraci, aşa cum au gândit Robert Owen şi Charles Fourier, creatorii socialismului utopic. De exemplu, Parlamentul Uniunii Europene are în componenţă şi Partidul Socialiştilor Europeni (PES), care pune în centrul doctrinei sale valorile comune ale democraţiei, egalitatea, solidaritatea şi dreptatea socială.

În cele ce urmează, voi urmări istoria succesiunii doctrinelor numite socialiste şi unele fisuri ale acestor teorii, aşa cum au fost descrise, explicate şi publicate la anul 1909 de Charles Gide, profesor de economie socială la facultatea de drept a Universităţii din Paris, şi Charles Rist, profesor de economie politică la facultatea de drept a Universităţii din Montpellier, în cartea lor *Doctrines économiques depuis les phisyocrates jusqu'à nos jours,* apărută la Librairie de la Société du Requeil, J.B. Sirey et du Journal du Palais, Paris, 1909.

În ordinea cronologică şi a impactului asupra societăţii, va fi vorba despre *Socialismul de stat,* despre *Marxism* şi *Şcoala marxistă,* despre *Neomarxism.*

Socialismul de stat. Odată cu dezvoltarea industrială în ţările Europei occidentale, serii de gânditori care nu s-au numit socialişti, au fost preocupaţi să dea soluţii pentru ameliorarea condiţiei de viaţă a muncitorilor. Sismondi (1773-1842) a fost primul care a formulat ideea că societatea industrială tinde să se dividă în două clase absolut distincte, clasa celor care muncesc şi clasa celor care au, deci în săraci şi bogaţi, iar libera concurenţă grăbeşte separarea şi face să dispară ranguri intermediare. Saint-Simon (1760-1825) şi adepţii teoriei lansate de acesta, saint-simonienii, anticipau doctrinele socialismului, căci vedeau soluţiile pentru o societate mai bună date de un guvern economic, sub care naţiunile să se transforme în *asociaţii productive, dar fără a cere abolirea proprietăţii private.* Cei care primii şi-au zis *socialişti* au fost *asociaţioniştii,* Robert Owen (1771-1858) şi Charles Fourier (1772-1837), care au şi încercat să creeze un mediu social favorabil, confortabil pentru cei ce muncesc.

La începutul secolului al XIX-lea începea să dispară entuziasmul pentru libertatea economică şi iniţiativa individuală, luând amploare apelurile la intervenţia statului în organizarea economică şi socială. Se năştea o doctrină nouă, „socialismul de stat”, în Germania fiind numită „socialism de catedră”. Aici, în 1832, economistul Friedrich von Hermann (1793-1868) arăta că interesul individual este adesea contrar interesului public; ideea venea să contrazică teoria lui Adam Smith (1723-1790), conform căreia interesul individual ar fi suficient tuturor cerinţelor economiei naţionale.

Friedrich List (1789-1846), ale cărui idei au stat la baza Comunităţii Economice Europene (Wikipedia), vorbeşte despre opoziţia dintre interesele imediate ale particularilor şi interesul permanent şi durabil al naţiunii. Stuart Mill (1806-1873), în cartea sa *Principii de economie politică,* dă exemple de interes privat în contradicţie cu cel general: serviciile publice de apă şi de gaz constituie monopoluri în care antreprenorul individual va urmări cu necesitate profitul maxim. În cea mai mare parte a cazurilor descrise de el, Stuart Mill e dispus să accepte intervenţia statului: „Persoanele care cred să poată stabili ordinea economică doar cu ajutorul concurenţei şi al interesului personal *se lasă abuzate de un miraj* sau se îndreaptă spre *un cerc de erori.* Lucrările publice sunt, nici mai mult, nici mai puţin, decât treburi de Stat.”

Toţi adepţii doctrinei socialismului de stat admit în diverse grade intervenţia statului în relaţiile economice, *dar libertatea rămâne principiul fundamental al politicii economice,* încetând însă de a mai fi un principiu ştiinţific.

Socialismul de stat nu este doar o doctrină economică, ci *se sprijină pe un anumit ideal de dreptate şi pe o concepţie particulară a societăţii şi a statului.* Principiile lui nu sunt economice, ci socialiste: adepţii voiau să repare nedreptăţile prezente, dar şi să pregătească o societate viitoare, *fără zguduiri bruşte.*

Caracteristic socialismului de stat generat în Germania este spiritul autoritar, bazat pe succese politice şi chiar pe recurgerea la război pentru a asigura cu orice preţ dominaţia prusacă în Europa, promovată de cancelarul Bismark (1815-1898), ceea ce făcea să capete tot mai mult teren *ideea întăririi rolului statului în Germania.* Această ţară, de fapt, Prusia, căci era înainte de unificare, era departe de dezvoltarea marii industrii capitaliste din Franţa şi Anglia, de aceea şi Revoluţia din 1848 în Germania a avut un caracter aproape exclusiv politic. Dar, după 1848, industria germană a avut o dezvoltare rapidă, s-a născut o clasă muncitoare veritabilă. În 1869 ia naştere *Partidul Social Democrat al Muncitorilor,* iar şefii acestuia, Karl Liebnecht (1871-1919) şi August Bebel (1840-1913), sunt aleşi deputaţi în noul Reichstag al Germaniei de Nord.

La congresul de la Eisenach din 1872, unde participanţii erau profesori, economişti, funcţionari, statul este proclamat „marele institut moral de educaţie a umanităţii”, căruia i se cerea „să fie animat de un mare ideal”, care ar fi „de a face să participe o parte din ce în ce mai numeroasă a poporului nostru la toate bunurile ridicate de civilizaţie”. Pentru socialiştii de stat („de catedră”) există o *solidaritate morală între indivizi şi clase ale aceleiaşi naţiuni,* mai profundă decât cea economică, rezultând din comuniunea de limbă, de morală şi de instituţii politice. Statul este organul acestei solidarităţi morale şi de aceea nu are dreptul să rămână indiferent la mizeriile materiale ale unei părţi a naţiunii. Ei preiau idei anterioare: *nu condamnă profitul, menţin proprietatea privată ca instituţie fundamentală; statul are grijă ca la repartiţie să se respecte regula morală, instrumentul fiind impozitul. Se justifică administrarea de către stat a apelor, pădurilor, drumurilor, canalelor, naţionalizarea căilor ferate sau chiar a băncilor emitente.* Caracterul esenţial al socialismului de stat nu este, ca la socialişti, o critică precisă a proprietăţii şi a veniturilor fără muncă, ci este, mai ales, *moral şi naţional.* Unitatea naţională ar fi menţinută de o dreaptă repartiţie, o bunăstare a clasei muncitoare. În Germania, conservatorismul inteligent al guvernării cancelarului Bismark, aproape absolut, a realizat, în afara oricărei doctrine, o parte a programului socialismului de stat. De exemplu, legile asigurărilor pentru invaliditate, asigurării la bătrâneţe, pentru accidente, au fost votate în 1881 şi 1889. Dar Bismark nu-şi dorea alte legi proprii protecţiei muncitorilor, precum durata zilei de muncă, repaus săptămânal, igiena şi inspectarea fabricilor.

Socialismul de stat a servit drept drapel tuturor celor care au înţeles necesitatea de a limita abuzurile sociale ale libertăţii economice împinse la extrem, celor care erau preocupaţi de situaţia mizeră a unei clase muncitoare din ce în ce mai numeroase.

Marxismul şi şcoala marxistă. Karl Marx (5 mai 1818 – 14 martie 1883) a fost unul dintre fondatorii faimoasei asociaţii *Internaţionala,* devenită sperietoarea tuturor guvernelor Europei de la 1863 la 1872. Marx n-a fost un revoltat de talia rivalului său Bakunin şi nici un tribun de talia lui Lassalle. A fost un om de cabinet, bun tată, muncitor neobosit şi de o imensă cultură intelectuală (scrie Charles Gide la pagina 519, nota de subsol). Cea mai celebră dintre lucrările sale, deşi adesea citată fără a fi fost citită, este *Capitalul,* volumul I, publicat în 1867; celelalte două volume au fost publicate după moartea sa, în anii 1885 şi 1894, prin grija lui Engels.

→

Însă nu toţi europenii erau amnezici, mai ales, nu europenii estici. În prefaţa amintitului volum de tablete, îmi permiteam să observ că: „De când se ştie, europeanului i-a plăcut să călătorească. (Ar fi trebuit să spun occidentalului. N-am făcut-o din solidaritate continentală!) Bântuit de o curiozitate irepresibilă şi de patima noului, *homo europeus* a luat-o de-a lungul şi de-a latul globului într-o veselă hoinăreală din care, nu de puţine ori, a uitat să se mai întoarcă; trăgând după sine, peste apele oceanului planetar, cutumele bătrânului continent. Fiindcă, oricât de drumăreţ ar fi, oricât i-ar plăcea să se ducă încotro vede cu ochii, el refuză să iasă din lichidul amniotic al pântecului de humă din care s-a plămădit. Ba, mai mult, convins că lumea lui reprezintă perfecţiunea hărăzită de Dumnezeu bipezilor, e încredinţat – în nesfârşita-i evlavie – că are menirea de a remodela universul după măsurile proprii. Aşa încât tot ce mişcă în materie de umanitate, odată descoperit şi inventariat în ciudata-i alcătuire, trebuie numaidecât *civilizat,* adică europenizat. De voie sau de ne-voie, cu binele sau cu anasâna. Spre propria-i fericire. Altminteri... Ei, altminteri! Altminteri totul nu e decât istorie.” Şi adăugam în finalul tabletei cu care se deschidea cartea, *Columb, proastele obiceiuri şi Europa:* „Nenorocirea spiritului european e că, descoperind un concept fundamental precum acela al *egalităţii,* a descoperit şi faptul că unii pot fi *mai egali.* Dar şi că a fi egal înseamnă (într-o matematică prost înţeleasă) a fi congruent, adică la fel. Ceea ce funcţionează şi astăzi *assez largement.* Chiar şi în Europa.”

Această aroganţă de imperialitate civilizaţională – pe care Occidentul a practicat-o cu nonşalanţă, chiar şi în interiorul continentului al cărui nume şi-l asumă doar pentru sine, vizibilă în modalităţile şi condiţionările integrării Estului în Uniunea Europeană – se bazează pe ideea că „Popoarele din toate societăţile doresc şi ar trebui să adopte valorile, instituţiile şi practicile occidentale”, pentru că „ele întruchipează cea mai înaltă, cea mai luminată, cea mai liberală, cea mai raţională, cea mai modernă şi cea mai civilizată gândire a umanităţii.” Oare unde am mai auzit noi suita asta de superlative? Numai că, se grăbeşte să precizeze Huntington, „încrederea Occidentului în universalitatea culturii sale este falsă; este imorală; este periculoasă”. Într-o lume în care conflictele îşi drapează tot mai mult motivaţiile subterane şi le justifică în termeni de civilizaţie, ba, mai mult, în care accentul se mută de la nivelul social la cel transcendent, problema identitară, care se repune în termeni drastici în contextul globalizării, reclamă *volens nolens* referinţa spirituală, religia, într-o astfel de lume ideea univeralistă a europenismului „poate să ducă la un mare război intercivilizaţional între statele de nucleu (ale unor civilizaţii diferite, n.n.) şi este periculoasă pentru Occident deoarece el ar putea să ducă la o înfrângere a Occidentului.” În analiza huntingtoniană termenul de *stat de nucleu* defineşte, cel puţin în spaţiul european, marile puteri. Căci, nu-i aşa?, de la dânsele *a depandat, depandă şi va depanda venitorele tuturor,* vorba lui Caragiale! Analiza pe care o va face peste două decenii Douglas Murray în cartea sa conţine în stratul ei cel mai profund ideea că acest lucru e pe cale să devină realitate. (Va urma.)

Homo sapiens

Despre valoare şi capital. Marx începe prin a enunţa categoric că munca este nu doar măsura sau cauza tuturor valorilor, dar însăşi *substanţa valorii*. După acesta, comun tuturor mărfurilor este „cantitatea de muncă pe care o conţin, mai mult sau mai puţin" – *deci nu utilitatea*. Patronul este numit capitalist, el cumpără forţa de muncă (Arbeitskraft) a muncitorului şi dispune de ea după bunul său plac. O oră sau o zi de muncă umană costă cantitatea de substanţe necesare întreţinerii în stare de producţie a muncitorului în timpul unei zile sau al unei ore. Banii pe care-i primeşte lucrătorul nu reprezintă decât costul acestor substanţe. Această valoare nu este egală cu valoarea produselor acestei munci. Deci, munca umană, în condiţii normale, lasă un excedent din valoarea produsă asupra valorii consumate. În timp ce capitalistul vinde produsul a 10 ore de lucru, nu-i dă muncitorului decât echivalentul a 5 ore de muncă, păstrând excedentul. Acest excedent este numit de Marx *plus-valoare*. Surplusul orelor de muncă neplătite, cele care generează plus-valoare, este numit *supra-muncă,* muncitorul nu profită de ea, iar capitalistul se îmbogăţeşte. Interesul capitalistului, în demonstraţia lui Marx, este:

a) Să lungească cât mai mult posibil durata zilei de muncă.

b) Să micşoreze numărul orelor consacrate reproducerii materiilor de subzistenţă a muncitorului. Această reducere se realizează spontan, ca efect al perfecţionărilor industriale sau prin organizarea societăţilor cooperative de consum, economate aşa-zise filantropice, folosirea femeilor şi copiilor, care se hrănesc cu mai puţine alimente decât muncitorii adulţi. De aceea, impunerea legilor care reglementează munca femeilor şi copiilor a dejucat această tactică.

În ceea ce priveşte capitalul, Marx distinge două categorii:

1. Cel care serveşte la întreţinerea populaţiei muncitoare, sub formă de salarii sau de subzistenţă; economiştii l-au numit fond de salarii, Marx l-a numit „capital variabil", afirmând că acesta nu produce direct, prin el însuşi, dar fiind consumat prin muncă, *generează plus-valoare.*

2. Capitalul care serveşte şi ajută muncii, *investit în instrumente,* maşini, construcţii, pe care Marx îl numeşte „capital constant". Acesta, nefiind absorbit şi valorificat prin muncă umană, nu poate genera plus-valoare. Dar este produsul unei munci, *valoarea lui fiind dată de numărul de ore pe care-l încorporează.* Această valoare se regăseşte în valoarea produsului finit; economiştii îl numesc „amortisment".

Concluziile lui Marx au fost comentate şi explicate chiar de el însuşi în volumele următoare, II şi III, ale cărţii *Capitalul.*

Profesorul de economie Charles Gide scria la 1909 că *demonstraţia lui Marx nu este susţinută şi că nu sunt prezentate dovezi* (p. 523). Argumentele în această privinţă sunt următoarele.

Rata profitului, care implică şi valoarea produsului, este reglată de concurenţă, deci de cerere şi ofertă, fără nicio legătură cu cantitatea de muncă folosită. Era cunoscut faptul că antreprenorului, în loc să-i scadă beneficiile în măsura în care foloseşte mai puţină muncă umană, îi vor creşte. Această contradicţie este *una dintre fisurile care vor antrena prăbuşirea maiestosului document marxist.*

Legat de cele două categorii de capital, teoria lui Marx dezvoltă următoarele idei caracteristice, subliniate de Charles Gide:

a) *Orice criză ţine de o ruptură a echilibrului între capitalul variabil şi capitalul constant,* pentru că acesta, crescând fără încetare, la un moment dat e lipsit de bază, antrenează prăbuşirea unei părţi a capitalului constant, permite plus-valorii să-şi reia avântul până la o nouă exagerare a capitalizării, care va antrena o nouă criză şi aşa mai departe.

b) *Pauperismului* este rezultat el însuşi din aceste crize şi din şomaj. Clasa capitalistă devine incapabilă să guverneze, căci ea nu mai poate să asigure sclavilor săi subzistenţa care să le permită să suporte sclavia. Trebuie să-i hrănească, în loc să fie hrănită de aceasta.

c) *Înmulţirea societăţilor pe acţiuni face ca proprietatea individuală să se volatilizeze în zdrenţe de hârtie*; se reduce la un titlu, devine într-adevăr anonimă. Profitul apare în toată goliciunea lui, ca dividend independent de orice muncă prestată de muncitor. Funcţia patronală nu mai are caracter de conducere, de iniţiativă, de muncă personală, se descompune în două funcţii – pe de o parte, cea de mare acţionar parazitar, de cealaltă parte, de gerant salariat.

Charles Gide dă un citat din *Manifestul Comunist:* „Comuniştii au dreptul, într-adevăr, să-şi rezume teoriile în formula *abolirea proprietăţii private".* Mai târziu, lozinca devine *abolirea salariatului.* Pentru aceasta, mijlocul este să se ia instrumentele de la capitalişti şi să se dea muncitorilor – nu individual (ar fi imposibil în noile condiţii de producţie), ci colectiv: socializarea instrumentelor de producţie, pământului, solului, subsolului, fabricile, capitalurile. Produsul muncii va fi repartizat, defalcarea făcându-se după cheltuielile de interes comun, după munca fiecăruia. Astfel va dispărea supra-munca şi plus-valoarea pe care o generează.

Şcoala marxistă. *Capitalul* a fost nu doar prima carte a comunismului critic, dar şi ultima carte de economie burgheză. Marxismul continuă şi respectă economia politică, iar când îi atacă violent pe economişti, e pentru a le arăta că nu l-au înţeles. Dar ceea ce va părea surprinzător, el *continuă să respecte capitalismul.* Admiră marea operă pe care a săvârşit-o, rolul revoluţionar pe care l-a jucat, pregătind cuibul în care se va instala colectivismul, fără a avea nevoie de nimic altceva.

Marxismul se distanţează de şcolile socialiste franceze anterioare, în care ideea de dreptate şi fraternitate are un loc important. *Marx şi discipolii săi profesează faţă de ideologie un dispreţ care n-are egal decât la Napoleon.* La ei nu e vorba de a şti ce va fi cel mai drept, ci ce va fi, pur şi simplu. Raporturile sociale, chiar cele de ordin mai înalt, pentru politici, literatură, artă, morală, religie, toate sunt explicate ca fapte de ordin economic. *Concepţia materialistă părea să excludă din marxism orice preocupare morală, orice sentimentalism, să reducă chestiunea socială la o „chestiune de stomac".* De aceea, a fost dificil să fie acceptată de socialiştii francezi. Socialiştii din prima jumătate a secolului al XIX-lea au îmbrăţişat într-un larg umanism pe toţi oamenii, fără deosebire, muncitori sau burghezi (Owen, Saint-Simon, Fourier). Altfel stau lucrurile cu marxismul, care *respinge violent orice înţelegere cu burghezia, nu doar cu capitaliştii, dar şi cu intelectualii şi „orice suprastructură a straturilor care formează societatea oficială". Pentru marxişti, adevăratul socialism nu este altul decât mulţimea intereselor clasei muncitoare, iar realizarea sa integrală nu este posibilă decât cu venirea definitivă a acesteia la putere.*

Dacă întotdeauna socialismul n-a fost decât discordia între săraci şi bogaţi, dar pe terenul unei dreptăţi distributive la care se angaja, la marxism acest antagonism se *erijează ca o lege ştiinţifică sub numele de luptă de clasă* – clasa muncitoare contra clasei capitaliste, ceea ce nu este acelaşi lucru cu săracii contra bogaţilor, nu este vorba de o diferenţă cantitativă, ci de una constitutivă. Marxismul se diferenţiază de cea mai mare parte a şcolilor socialiste precedente, printr-un caracter net revoluţionar şi chiar, se spune adesea, *catastrofic.*

Criza marxismului. Fisurile doctrinei marxiste. Dacă luăm – spun autorii cărţii apărute la Paris în 1909 – una câte una teoriile economice ale lui Marx, vom vedea că *nu e niciuna care să nu fi fost zdruncinată şi că nu rămâne nimic în picioare.*

Chiar în secolul apariţiei sale, criza marxismului apare sub două forme: reformismul şi sindicalismul. Se poate spune că această muncă de demolare este în parte opera postumă a lui Marx însuşi, pentru că publicarea ultimelor sale volume au trezit atenţia asupra unor contradicţii grave, care păreau a reieşi din apropierea acestor volume cu primul şi că astfel marxismul a suferit de însăşi legea pe care el o prezicea regimului capitalist, aceea de *auto-distrugere.*

În privinţa teoriei fundamentale, aceea a plus-valorii, în 1909, cea mai mare parte a marxiştilor se raliază din ce în ce mai mult teoriei „utilităţii finale" sau aceleia de „echilibru economic". *Marx însuşi, în ciuda afirmaţiei sale despre valoarea muncii, este obligat să admită fără încetare, implicit sau explicit, că valoarea depinde de cerere şi ofertă.*

Dacă munca nu creează în mod necesar valoare sau dacă valoarea poate fi creată şi în afara muncii, atunci nimic nu dovedeşte că munca generează neapărat valoare, nici că, în consecinţă, profitul capitalistului constă în munca neplătită.

Citim observaţia făcută la anul 1909 (cartea citată, paginile 547, 548): Nu se vede deloc ceea ce Marx a adăugat ca demonstraţie logică, iar vechea discuţie despre a şti dacă exploatarea muncitorilor, dacă veniturile atinse de clasele aşa-zise leneşe, corespund sau nu unei creări reale de valori, *rămâne deschisă.* Urmează şi ceea ce i se recunoaşte ca merit: „Se poate spune doar că prin expunerea *istorică* pe care a făcut-o regimului capitalist, Marx a adus unele dovezi foarte impresionante şi într-adevăr în aceasta constă partea cea mai solidă a operei sale". Şi tot în această carte citim că: Dacă este de netăgăduit că marile întreprinderi devin din ce în ce mai numeroase şi din ce în ce mai puternice, *nu s-a demonstrat că ele elimină mica industrie şi micul comerţ.* Vedem fără încetare că invenţia nouă, ca fotografia, bicicletele, aplicaţiile casnice ale electricităţii, gustul pentru flori, face să răsară o mulţime de mici industrii şi mici comerţuri.

Afirmaţia lui Marx că exproprierea de mâine va fi mult mai uşoară ca cea din trecut, pentru că va fi suficient „să fie expropriaţi unii în profitul maselor" este cu totul inexactă.

„Declinul proprietăţii burgheze" nu apărea nici ca inevitabil, nici ca iminent… Această proprietate formează partea indispensabilă a majorităţii: or, *nu s-ar putea spera să se ralieze la un program care ar cere propria expropriere.*

Voi observa faptul că în primii ani ai secolului al XX-lea nu se putea crede că, pentru a realiza revoluţia socială, pentru socializare, trebuia să se treacă de această masă enormă de ţărani, meşteşugari, proprietari de mici magazinaşe, şi *nu prin recurgere la forţă, ci pe cale parlamentară.* Istoria secolului al XX-lea a dovedit-o cu prisosinţă, recurgerea la forţă a realizat imposibilul.

Criza marxismului: reformismul şi sindicalismul

a) *Neo-marxismul reformist* prezentat de profesorul Gide se referă la cel al lui Eduard Bernstein (1850-1932), adepţii fiind numiţi neo-marxişti. *Neo-marxiştii nu neagă lupta de clasă, dar o atenuează,* nu o mai prezintă ca pe un duel pe viaţă şi pe moarte. Reprezentarea societăţii în două straturi suprapuse este prea simplistă – sunt şi alte lupte angajate: fabricanţi şi rentieri, fabricanţi şi comercianţi – iar, în timpurile moderne, între partide, chiar în sânul clasei muncitoare, între sindicalişti şi nesindicalişti, între sindicatele roşii şi sindicatele galbene. *Neo-marxismul nu crede în teza catastrofică,* crizele economice nu mai apar ca fiind aşa de ameninţătoare ca la Marx şi nici nu a subscris la materialismul istoric. Bernstein afirma că necesitatea evoluţiei tehnico-economice determină din ce în ce mai puţin evoluţia altor instituţii sociale: „socialismul este o *mişcare,* mişcarea este totul, scopul final nu e nimic".

b) *Neo-marxismul sindicalist*. În timp ce doctrina marxistă era pe cale să se volatilizeze, pe de altă parte, se împăca şi se verifica din plin – cel puţin aşa pretind unii discipoli – într-o mişcare (de data aceasta în sensul practic al cuvântului) exclusiv muncitorească, în acţiunea sindicală.

→

Habitatul silvantropic. Un proiect al Şcolii de la Buneşti

Petre GURAN

Bibliografia lucrărilor care pun diagnostice deloc avantajoase evoluţiei umanităţii în ultima vreme este deja imensă. (A se vedea, ca ilustrare, referinţele pe care regretatul profesor Dragoş Vaida le invocă în articolele sale publicate în revistă în anii din urmă.) Concluzia lor poate fi rezumată de titlul celebrei cărţi a lui Oswald Spengler, *Declinul Occidentului,* de la apariţia căreia tocmai s-au împlinit 100 de ani (lucrarea a fost scrisă, de fapt, imediat înaintea Primului Război Mondial, dar publicată abia spre finalul acestuia). Pentru discuţia de faţă, „occidentul" începe în Japonia, Australia, Noua Zeelandă şi acoperă tot planiglobul, până în vestul celor două Americi. Este vorba, de fapt, despre un declin al civilizaţiei umane în general, care îşi are rădăcinile, după unii filosofi, în materialismul grec, după Vintilă Horia, „în mlaştinile raţionaliste ale Renaşterii", şi se accentuează-accelerează în ultimul sfert de mileniu, interval infim al istoriei omenirii (o estimare realistă îi atribuie acesteia 12.000 de ani), în care au avut loc patru revoluţii industrial-tehnologice şi cam tot pe atâtea revoluţii ideologic-sângeroase (cap de serie tipic fiind cea Franceză). Cu adevărat istoria se grăbeşte, omenirea însăşi se grăbeşte – spre un final deloc confortabil, prezic mulţi analişti (au fost numiţi *declinologi,* ba chiar, ironic, *colapsologi* – lasă că şi titlurile de cărţi şi eseuri sunt pe potrivă: *Naufragiul civilizaţiilor* îşi intitulează Amin Maalouf, Premiul Goncourt 1993, eseul apărut în 2019).

Nu intru în detalii, fac doar o scurtă listă de cuvinte-cheie care descriu fenomenul: materialism, reificare, despiritualizare, consumerism, productivism, concurenţă, publicitate, poluare, depărtare de natură, manipulare, superficialitate, mediocrizare, grabă, distracţie, amoralitate, anomie, amorfizarea societăţii, alienare, politizare excesivă, pierderea identităţii, sacrificarea viitorului de dragul prezentului – şi mai pot fi adăugate multe altele.

Suntem, deci, avertizaţi. La nivel teoretic-filosofic stăm bine. Apar tot mai multe semne că se întâmplă ceva şi la nivel practic – din păcate, nu la nivel „înalt" (poate, cu excepţia UE care, teoretic, are nişte şanse de a influenţa lucrurile, măcar în zona ecologică, poluare): nu (mai) cred în „mişcări", în ONG-uri globalizate, în organisme internaţionale, toate s-au dovedit politizate, controlate, manipulate şi manipulatoare. Există însă o evidentă resurecţie a întoarcerii la natură, „la ţară" (pandemia curentă favorizează şi ea tendinţa, de pildă, prin lucrul de la domiciliu, prin teama de aglomeraţie), vizibilă mai ales la nivel personal, la noi şi în lume. Vedeţi numărul de orăşeni, mulţi, dar nu toţi, pensionari reveniţi acasă, în satele de sub munte.

Iniţiativa recentă a Şcolii de la Buneşti, splendida creaţie a familiei Ana-Maria Goilav – Petre Guran, rezumată în sintagma căreia îi prevăd o frumoasă carieră, *Habitatul silvantropic*, se plasează oarecum „transversal" în contextul schiţat mai devreme: o explicită fundamentare filosofico-istorică, lucru important pentru un proiect de durată şi de amploare, acţiuni „la firul ierbii", practice la modul cel mai propriu al termenului, implicând un număr de persoane ce se doreşte cât mai mare, mulţi tineri, mai ales studenţi, având nu numai intenţia, ci şi şansa (Şcoala de Buneşti este suport şi garanţie) de a forma o *comunitate,* trainică, vizibilă, cu posibilităţi de a atrage „imitatori", de a lăsa urme în memoria locurilor, de a forma atitudini şi personalităţi. O premisă care mă face optimist este şi faptul că România încă mai are păduri, mai are sate, mai are *natură.*

Textul de mai jos al profesorului Petre Guran, istoric-filosof-om de cultură, descrie rapid, dar programatic, acest proiect, la care ne alăturăm din toată inima şi despre care vom mai auzi, despre care se va mai scrie în revistă. (Gh. Păun)

Având în vedere obiectivele ecologice ale „Şcolii de la Buneşti", de 12 ani încoace, Asociaţia Prietenii „Şcolii de la Buneşti" a lansat anul acesta, 2020, un proiect de cercetare interdisciplinară, denumit *Habitatul silvantropic*. Scopul acestei iniţiative este de a identifica un raport echilibrat între nevoile de vieţuire ale omului pe planeta Terra şi nevoile de reproducere şi continuitate ale mediului natural pe Terra. Proiectul de cercetare are şi o componentă practică, aceea de a experimenta în campusul Şcolii de la Buneşti primul parc silvantropic din România.

Ideea de a îmbina preocuparea pentru salvarea naturii de furia consumeristă a omului postmodern, cu necesitatea de a salva omul de propria sa cecitate hedonistă şi progresivistă, care-i creează grave probleme de natură psihologică şi interrelaţionare, s-a născut din alăturarea a două concepte care s-au formulat identic, *autolimitarea,* întâi de către ethologul şi teoreticianul ecologiei Konrad Lorenz (*Cele opt păcate capitale ale omenirii civilizate*), apoi de către scriitorului şi dizidentul politic Aleksandr Soljeniţîn, prin formula „autolimitarea omului" (Discursul rostit la Academia Internaţională de Filosofie din Liechtenstein – septembrie 1993). Primul vedea necesitatea acestei autolimitări umane ţinând cont de expansiunea urbană şi industrială, care restrângea tot mai grav spaţiul naturii (ceea ce el numea „consumarea spaţiului vital"), al doilea vedea imperativul autolimitării pentru a evita groaznicele conflicte umane care au brăzdat secolul al XX-lea, războaie civile şi războaie mondiale deopotrivă, continuate de regimuri totalitare genocidare.

Autolimitarea trebuie să înceapă însă undeva. Ea este un imperativ personal şi preponderent interior omului, adică se formulează în imaginaţia şi voinţa omului. Tocmai de aceea este foarte greu de exersat de către un individ singur, fiindcă această singurătate marcată prin diferenţa faţă de grupul social are nevoie de o energie psihică de care dau dovadă foarte puţini oameni. Insul care îşi propune autolimitarea se vede contrazis în încercările sale etice de întreg contextul social al vieţii noastre urbane, marcate de servicii complexe şi costisitoare. Astfel, indivizii care vor să încerce calea autolimitării resimt necesitatea să se asocieze, astfel încât să se susţină unii pe alţii în acest demers cu certe aspecte spirituale. Experimentarea autolimitării are de aceea nevoie de un context micro-comunitar. Iar societatea mare trebuie să permită crearea condiţiilor pentru ca astfel de comunităţi ale autolimitării să apară.

Dacă urmărim creşterea conştiinţei ecologice în anii din urmă şi în România, vom constata că există o disponibilitate socială pentru iniţiative de acest fel. Aici putem aminti, spre exemplu, iniţiativa comerţului alimentar fără ambalaje de plastic poluante sau iniţiative care vor să pună în legătură producătorul local cu piaţa locală („adoptă un ţăran"). Tot în acest sens poate fi notată şi tendinţa de instalare în spaţiul rural a celor care exercită meserii care se pot practica prin mijloace informatice şi telemuncă, deci de la distanţă faţă de centrele urbane. În cele din urmă, medicinile alternative (tradiţionale, naturiste, homeopate, psihoterapeutice, paleative etc.), care se sprijină pe o folosire mai completă şi mai nuanţată a mediului înconjurător, tratând trupul în dimensiunea sa psihosomatică înscrisă într-un mediu înconjurător care reprezintă sursa vieţii, vin să suplinească ceea ce îngrijirile medicale publice alopate nu mai reuşesc să ofere. În această privinţă, sunt un exemplu produsele Mănăstirii Nera.

Aceste tendinţe sociale, care aduc în anumite regiuni şansa repopulării teritoriului, ne trimit cu gândul la spaţiul rural premodern. Satul românesc de acum câteva generaţii, cel pe care îl studiau încă echipele de antropologi ale lui Dimitrie Gusti, era un fenomen de civilizaţie foarte complex din punct de vedere politic (aproape autarhic), juridic (drept cutumiar funcţional, îmbinat punctual cu dreptul scris), economic (autonomie economică, ponderată cu un sistem de troc alimentar), cultural (capacitatea de a transmite un univers cultural foarte complex şi bogat, denumit literatură populară, folclor, datini şi obiceiuri, mitologii a căror vechime coboară până în neolitic, medicină tradiţională) şi social. Nu trebuie confundată simbioză complexă a aşezării săteşti cu mediul înconjurător cu ceea ce economiştii moderni au numit „agricultură de subzistenţă".

→

Nu este vorba aici de sindicalismul reformat, care se cheamă şi *trade-unionism* (Bernstein şi şcoala neo-marxistă) – este vorba despre *sindicalismul militant,* reprezentat în Franţa de Confederaţia Generală a Muncii.Între marxism şi acest sindicalism *nu este deloc vorba de o legătură gândită şi conştientă:* muncitorii care dirijează C.G.M., fără îndoială că *nu l-au citit pe Marx şi* nu se gândesc deloc să-i aplice doctrina. Dar aflăm (în 1909) că programul C.G.M. corespunde admirabil doctrinei marxiste, afirmând caracterul exclusiv muncitoresc al socialismului. *Nu doar nicio înţelegere cu patronii şi capitaliştii, dar de acum înainte nici cu intelectualii şi politicienii, sindicatul profesional muncitoresc neconţinând, prin definiţie, decât muncitori, nepreocupându-se decât de interesele muncitorilor; niciun mijloc nu dezvoltă mai bine „conştiinţa de clasă", adică sentimentul comunităţii de interese care trebuie să unească proletarii contra tuturor celor avuţi.* Conştiinţa nu ar apărea decât acolo unde e organizaţie – de aceea sindicatul este ceea ce trebuie pentru a transforma vechea concepţie socialistă în veritabil socialism.

Marx nu putea să prevadă această putere când scria, observă autorul, profesorul Gide, care mai scrie despre acest gen de sindicalism, că, afirmând şi realizând în practica zilnică lupta de clasă, singura bună, revoluţionară, cea dintre salariaţi şi capitalişti, cea născută din conştiinţa de clasă, care foloseşte toate mijloacele de război, greve, violenţă – înlătură orice concurs al claselor burgheze, orice intervenţie a statului, orice concesie, şi nu vrea să datoreze ceva decât *acţiunii directe,* trebuie să întreţină spiritul de luptă, pentru a întreţine flacăra – aceasta este sarcina socialismului. Această luptă este de acum înainte unicul obiect de activitate a sindicalismului revoluţionar, care nu se mai preocupă, ca socialiştii de altădată, de organizarea muncii şi a societăţii, reprezentând teza catastrofică, nu sub forma crizei capitaliste, ci sub cea a *grevei generale.*

Adaug celor preluate de la renumiţii profesori francezi, un gând de încheiere: Studiind istoria doctrinelor economice, chiar şi dacă ne oprim la secolul al XIX-lea, ne putem explica şi înţelege în profunzime viaţa economică şi socială care ne-a fost impusă în a doua jumătate a secolului al XX-lea, dar şi fenomenele economice şi sociale pe care le trăim astăzi.

Homo sapiens

Mărturiile hierofantului

O poveste „apocrifă” despre geografia sacră a românilor

Marian NENCESCU

Privită din aer, câmpia înaltă şi vălurită a Ardealului, având în centru o cetate de stânci, pare un cuib de pasăre. E ca şi cum o imensă acvilă preistorică, rotindu-se lin în zbor, şi-ar fi odihnit ghearele ascuţite peste îngrămădirea de piatră, imprimându-şi profilul peste spinarea Carpaţilor de miazăzi. Departe, spre sud şi spre vest, se distinge o coadă stufoasă, de păduri eterne, iar trupul se întinde pe văile săpate adânc de valurile înspumate ale apelor născute din topirea gheţarilor. Umplute cu roci aluvionare, săpate de viituri şi modelate de vânturi, văile subcarpatice se întind falnic, ca o terasă piemontană, străjuită de gorgane ori de imense menhire naturale, modelate de vreme, care aşteaptă parcă să-şi dezvăluie tainele. Privite ca o „carte de istorie”, aceste peisaje, aievea supranaturale, ascund cu grijă trecutul, lăsând rareori la iveală câte un detaliu uitat. O călătorie spre origini ne aminteşte de drumul *în răspăr* al lui Făt-Frumos, spre castelul părintesc, privit dinspre o ipotetică *tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte,* imaginată de „unchiaşul” sfătos, Petre Ispirescu: „Ajungând la moşia Gheonoaiei, făcu întrebări, ca şi la moşia Scorpiei, şi primi asemenea răspunsuri. Nu se putea dumiri el cum, *în câteva zile* (n.n.), s-au schimbat astfel lucrurile. Şi iarăşi, supărat, plecă, cu barba albă până la brău, simţind cum îi cam tremurau picioarele, şi ajunse la moşia tătâne-su. Aici, alţi oameni, alte oraşe şi cele vechi erau schimbate de nu se mai cunoşteau... Întrebă pe unii şi pe alţii despre Scorpie şi împărăţia ei, dar ei îi răspunseră că bunii lor auziseră de la străbunii lor povestindu-se asemenea fleacuri.”

Un astfel de „unchiaş” sfătos, la fel de iscoditor de întâmplări tainice din vremea... Scorpiei şi a Ghionoaiei, este şi profesorul de limbă şi simţire românească, Constantin Giurginca, gugulan „din moşi strămoşi”, născut în „Craina” bănăţeană, în localitatea Petnic, din Caraş-Severin, pe malul râului Craiova, la marginea „voievodatului” lui Litovoi, unde se întâlneau cândva teritoriile dacilor, ale geţilor şi ale ilirilor, alungaţi din Dacia aureliană de urgia celţilor şi a vizigoţilor. Asemeni înainte-mergătorilor săi, de la vajnicul învăţător Iancu Cârpanu, alias Janos Karpany, cel care a ajuns cu suplica până la împăratul de la „Vieana”, după ce fusese „ţăpat” afară din învăţământ pentru propagandă românească, dar şi mai de departe, de la Nicolae Densuşianu, de la care, cu o aspiraţie sfielnică, şi-a adăugat numelui şi o misterioasă cifră 7, re/cunoscută doar de apropiaţi, profesorul Constantin Giurginca a moştenit, odată cu un steag tricolor „din vremea Revoluţiei de la 1848”, şi amintirile neşterse de la moşii săi, „grăniceri” împărăteşti din tată-n fiu, sau poate mai de demult, de la romanii de la Dunăre ce şi-au păstrat nealterate, chiar supuşi sub talpă străină, drepturile, obiceiurile şi credinţa. Chemat să reînvie, după 1970, spiritul naţional al învăţământului militar românesc, profesorul Constantin Giurginca şi soţia sa au constituit, la Breaza, „a cincea cancelarie” cantemiristă, de la care se revendică *Piramida cantemiristă. De la lămpaş, la vipuşca de general,* după titlul unei lucrări, publicate în 2007, de Centrul Tehnic Editorial al Armatei.

Cu o răbdare şi o clarviziune de *hierofant,* profesorul Constantin Giurginca a extras din mituri, ritualuri, legende, toponime, cu totul, dintr-un conglomerat cum îl numesc filosofii, o adevărată *ştiinţă* despre ordinea şi sensul lumii, căruia nu-i lipseşte caracterul metodic şi sistematic.

Nevoia de explicaţie asupra unui trecut, mai mult sau mai puţin îndepărtat, este fundamental omenească. Rezultatul investigaţiei „populare”, întreprinse de profesorul Constantin Giurginca se deosebeşte de cel al unei cercetări „ştiinţifice”, prin har. Patrimoniul spiritual, *nechestionabil,* dar profund şi concret, se transmite din generaţie în generaţie, prin aşa-numiţii *marcatori identitari.* Obiectiv, orice societate, mai mult sau mai puţin evoluată, dispune de o învăţătură *orală,* ce exprimă o atitudine comună despre lume, un set de credinţe, informaţii şi opinii *vitale*, de care depinde supravieţuirea, ca neam şi ca individ. În cadrul societăţilor tradiţionale, schimbarea viziunii despre lume se făcea lent, imperceptibil, astfel că, de la apariţia primelor culegeri despre tradiţiile şi obiceiurile străvechi, de acum două secole, puţine lucruri s-au schimbat. Sensibil la mersul „vremurilor”, gata să recupereze *in situ* dovezi ale spiritualităţii româneşti genuine, profesorul Constantin Giurginca merge apăsat pe urmele primilor noştri *etnografi,* de la Hasdeu încoace, care au analizat creaţiile cosmogonice populare ca pe adevărate elemente ale unei culturi precreştine, încă vie în conştiinţa contemporanilor, asta în condiţiile când cosmogoniile populare non-biblice aproape că au dispărut din folclorul Europei occidentale (v. Mircea Eliade, *De la Zalmoxis, la Genghis-Han. Studii comparative despre folclorul Daciei şi Europei Orientale*, Bucureşti, Ed. Humanitas, 1995, p. 135).

Această ***atitudine*** faţă de lume a neamului nostru, numită de Mircea Eliade *creştinism cosmic,* animă cartea lui Constantin Giurginca *Arhivele transcendente. O peregrinare prin istoria sacră a pământului românesc* (Bucureşti, Editura Universităţii „Titu Maiorescu”, 2020), conferindu-i caracterul unei veritabile *epopei epice*. Compusă în cânturi şi versete, chiar şi în versiunea autohtonizată a lui George Murnu, având, în esenţa ei polimorfă un sâmbure cosmogonic nativ, cartea ar putea deveni, printr-o promovare eficientă, o adevărată *Biblie a neamului.* Ea ne oferă, cu asupra de măsură (hiperabundenţa este adesea duşmanul adevărului istoric) o concepţie populară, arhaică, despre totalitatea elementelor *văzute şi nevăzute* din spaţiul românesc, ce se identifică, riguros, cu existenţa noastră tradiţională. Revelând *firea neamului,* esenţa existenţei văzute în totalitatea sa ancestrală, profesorul Constantin Giurginca are viziunea, naturală, a caracterului *hieratic* al dăinuirii noastre străvechi, ce punea conduita umană în concordanţă cu firea lucrurilor. Această *consonanţă,* ce sună şi ca o adeziune, sau ca o împăcare cu lucrurile, cu pietrele şi cu apele, transpare din toate produsele „populare” investigate de autor, din creaţiile folclorice, din toponime şi din cercetarea unor vechi forme de viaţă socială, grupate în jurul unor spaţii „sacre”, majoritatea bătute personal cu piciorul de profesorul Constantin Giurginca. Reunind simbolic spaţiul românesc într-o viziune organică, naturală şi temporală, cartea cuprinde mărturii unice despre *anistorismul* ce a incitat multă vreme pe cercetătorii lumii rurale tradiţionale. În spatele unei aparente retrageri în istorie, a unei tăceri „eterne”, subsistă o realitate vie, pulsatilă, ce ţine de o anume ritmicitate a naturalului, dar şi de o traiectorie cumulativă a cunoaşterii.

Mediul înconjurător oferea nu numai resurse de hrană şi materiale necesare traiului zilnic, procurate din culturi agricole mici (grădini proprii cu fructe, legume, cereale, cânepă etc.), din păduri şi râuri (peşte, vânat, fructe de pădure), ci şi materiale de construcţie, pentru îmbrăcăminte şi amenajări interioare (bolovani, pietriş, nisip din râu pentru construcţii; lemn de construcţie din pădure, pământul lutos pentru construcţii şi olărit din apropierea aşezărilor). Propriu acestei economii localizate era exploatarea naturii pentru strictul necesar şi nu pentru a crea surplus şi deci creştere economică. Fără a idealiza această lume, ea prezenta avantajul unei adaptări permanente la condiţiile de mediu şi a unei exploatări raţionale şi controlate a mediului. Doar aşa ne putem explica continuitatea de locuire de sute sau chiar mii de ani într-un singur spaţiu relativ bine circumscris, aşa cum ne atestă sursele scrise sau arheologia. Creşterea demografică producea ori un export de forţă de muncă către centre urbane, ori fenomenul roirii satelor, adică crearea de noi aşezări umane în spaţii nelocuite. Istoria nu poate fi dată înapoi, dar poate fi folosită ca sursă de inspiraţie pentru aceste comunităţi ale autolimitării.

Şcolile de vară de arhitectură ale Şcolii de la Buneşti au pus în valoare în ultimul deceniu o serie de tehnici de construcţie posibile fără consum de hidrocarburi, fără utilizarea unor materiale de tehnologie înaltă produse însă printr-o industrie poluantă, cu materiale de construcţie locale şi folosirea inteligentă a forţei umane şi animale. Experimentul arhitectural al Şcolii de la Buneşti ilustrează cum funcţionează dialogul dintre trecut şi prezent fără o fetişizare a trecutului şi o negare a diferenţei culturale a prezentului. Este o alternativă posibilă la desfiinţarea culturală, economică şi socială a satului prin pseudo-urbanizare sau depopulare.

Habitatul silvantropic îşi propune să exploreze diferite aspecte şi condiţii care pot asigura ca alăturarea habitatului uman de mediul înconjurător să nu producă nicio atingere continuităţii mediului natural (teritoriu forestier, alte terenuri non-agricole sau terenuri care nu trebuie supuse unei exploatări umane sistematice, cum e agricultura intensivă). Exemplul va fi dat de o comunitate academică (studenţi şi profesori sau ucenici şi maeştri) care îşi propune să se aşeze în marginea unei păduri şi să-şi procure materia necesară vieţuirii cât mai mult în plan local şi din resurse pe care le oferă natura de la sine.

Acest demers vine în întâmpinarea unora dintre obiectivele pe care legislatorul le-a identificat ca fiind prioritare în gestionarea spaţiului forestier. Cităm din *Codul silvic* art. 5, lit. f)-i): „Principiile care stau la baza gestionării durabile a pădurilor sunt următoarele: primordialitatea obiectivelor ecologice ale silviculturii; creşterea rolului silviculturii în dezvoltarea rurală; promovarea tipului natural fundamental de pădure şi asigurarea diversităţii biologice a pădurii; armonizarea relaţiilor dintre silvicultură şi alte domenii de activitate”.

Primul exerciţiu practic al proiectului *Habitatul silvantropic* a constat în îmbogăţirea unei păduri proprietate privată, care este pusă în serviciul unui proiect public şi comunitar, cu *specii cu proprietăţi fitoterapice*, care se vor constitui cu timpul în mici *parcuri dendrologice*, care să contribuie la creşterea biodiversităţii silvice a regiunii. Aceste plantări se vor executa pe terenuri agricole limitrofe pădurii.

Programul a debutat în toamna acestui an, printr-o sesiune de plantări realizată prin colaborarea Asociaţiei Prietenii Şcolii de la Buneşti cu Facultatea de Silvicultură a Universităţii Transilvania din Braşov şi cu Ocoalele silvice Muşăteşti şi Piteşti. În data de 24 octombrie 2020 a avut loc prima reuniune a comitetului ştiinţific al proiectului *Habitatul silvantropic*, în cadrul căreia prof. univ. dr. Valeriu-Norocel Nicolescu a susţinut o prelegere despre *Beneficiile pădurii,* urmată de o dezbatere cu participanţii la eveniment şi de o exemplificare a acţiunii de plantare chiar pe teritoriul campusului Şcolii de la Buneşti. În după-amiaza zilei de 24 octombrie 2020 a avut loc şi prima reuniune a Comitetului ştiinţific al proiectului *Habitatul silvantropic,* compus din prof. Valeriu-Norocel Nicolescu, cercetător ştiinţific Cristian Lascu (iniţiator parc natural Văcăreşti), dr. econ. Cristian Gheorghe, dr. arh. Ana-Maria Goilav, dr. Petre Guran. Acţiunea a fost continuată de-a lungul lunii noiembrie prin acţiuni de plantare cu ajutorul voluntarilor.

Homo sapiens

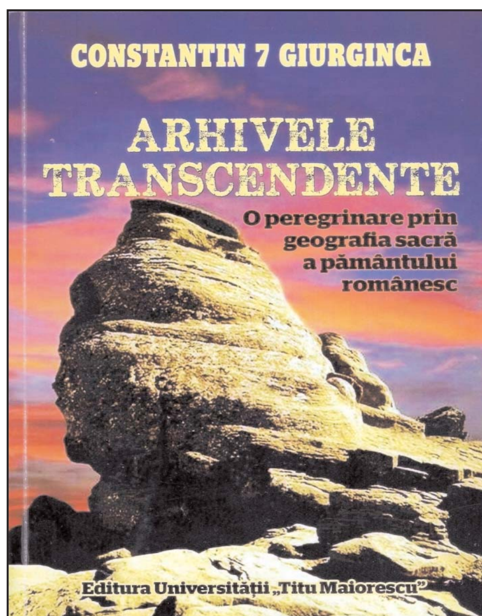
Experienţa poporului român cu *spaţiul* şi *timpul,* în cazul de faţă cu *factorul preistoric,* atât de invocat de profesorul Constantin Giurginca, este mai degrabă *calitativă,* căci între lumea „de aici" şi de azi şi cea „de dincolo", dedusă din mărturii arheologice şi din tradiţii, sugerate atât de expresiv în carte, nu există deosebiri fundamentale. „Lumile" se întrepătrund, fără traume şi explicaţii transcendentale. Ceea ce pare „ultra-sensibil" sau „transcendent" nu este, în mentalul colectiv, decât o *continuare,* o *trecere.*

Pe un plan mai larg, lucrarea *Arhivele transcendente* se încadrează în ceea ce profesorul Gh.D. Iscru numea *istoria mitologică a neamului* (*Traco-daco-geţii, naţiunea matcă din spaţiul carpato-danubiano-balcanic,* Bucureşti, Casa de Editură „Nicolae Bălcescu", 2003). Asemeni arheologului Heinrich Schliemann (1822-1890), descoperitorul ipoteticei Troia, profesorul Constantin Giurginca investighează poveşti, *fabulaţii* sau chiar mituri ale altor popoare, ce stau la baza civilizaţiei ariene, pentru a descoperi urmele populaţiilor „legendare", ale hiperboreilor, „veghetorii noştri eterni", ce au înălţat, pe platoul Bucegilor, „cel mai colosal monument al lumii pelasgice, *Columna cerului şi a pământului,* închinat victoriei lui Prometeu asupra lui Zeus şi a dobândirii „focului", rupt din esenţa divină.

Harnic culegător de varii date şi informaţii, unele „fantastice" sau aparent lipsite de o semnificaţie concretă, profesorul Constantin Giurginca susţine, invocând adesea „o altfel de bibliografie", nonconvenţională, provenind de la „conservatori" ai memoriei arhaice a pământului românesc, de la universitari de alte profesii decât istoria ori filosofia, ori de la oameni „simpli", pădurari, ciobani „autodidacţi", călăuze anonime prin universul fabulos al vestigiilor preistorice, teza, (încă) *îndrăzneaţă,* a intervenţiei „genetice" asupra rasei umane, operată de „Fii cerului", fiinţe *avansate* despre care vorbesc, mai mult sau mai puţin cifrat, majoritatea povestirilor „biblice şi mitologice" ale omenirii. Din „coabitarea" oamenilor divini cu pământenii, aflaţi pe o treaptă biologică inferioară, s-a născut o nouă civilizaţie, despre care ştim foarte puţine, căci odată cu „izgonirea din Eden", am pierdut *codul de comunicare cu trecutul.*

Despre această nouă „generaţie de Titani", creatori ai unei civilizaţii megalitice, „uriaşi" care s-au răzvrătit împotriva lui Zeus, încălcându-i hotarele străvechi (*Brazda lui Novac*, sau *a Uriaşului,* stă mărturie), uzurpându-i supremaţia, ne vorbeşte profesorul Constantin Giurginca, aducând detalii şi argumente suplimentare faţă de cele consemnate de Nicolae Densuşianu în *Dacia preistorică* (reeditare, Craiova, Ed. Obiectiv, vol. I-VI, 2007-2008), sau de Zecharia Sitchin (*Războiul zeilor cu oamenii,* Aldo Press, 1995, şi *A 12-a planetă,* Aldo Press, 1999), care susţinea că luptele pentru supremaţie între Zei şi Titani s-au dus deasupra Muntelui/Munţilor Hemus (azi Balcani), din Tracia. Cum informaţiile „directe" nu pot fi verificate, ne rămân mărturiile *arheologice* (puţine!), ce păstrează urme ale *pelasgilor,* naţiunea matcă, localizate din Sud (actuala Grecie) până spre Vest (Italia) şi Est (actuala Asia Mică şi Anatolia). Cele mai stufoase referiri la tradiţiile pelasgice le găsim, susţin istoricii, în mitologia românească, fără ca această realitate să se reflecte şi în studii sistematice. În acest sens, mărturiile despre *Zeii cei dintâi,* consacraţi, ai lumii vechi, ca şi despre „altarele" lor de pe platoul Bucegilor, vestiţii *megaliţi* semnalaţi şi de N. Densuşianu, în cartea sa (Sfinxul/sfincşii, babele şi „mesele" ritualice), reprezentate simbolic şi pe numeroase „obiecte" de cult din zona romanică, grecească ori etruscă, reprezintă o contribuţie importantă a profesorului Constantin Giurginca la reconstituirea unei mitologii originale.

Cândva, scriitorul paşoptist Cezar Bolliac, scria în *Trompeta Carpaţilor:* „Am venit de două ori aici (la Vârful cu Dor, precizează Constantin Giurginca – n.n.) şi am urcat de la Sinaia, peste muntele Furnica, către Ialomiţa, unde am întâlnit *trei mese mari de piatră* (s. C.B. – n.n.), cărora nu le-am putut ghici altă destinaţie decât că au servit ca altare de sacrificii (*Arhivele, op. cit.,* p. 43). În opinia lui N. Densuşianu, era vorba de trei altare închinate zeităţilor primordiale, Saturn şi Gheea (Mama Mare sau Mama/Muma Pământului). Tradiţii cărturăreşti, citate de N. Densuşianu, atribuie ridicarea acestor altare, „ciclopilor", „titanilor" sau „uriaşilor" (popular „jidovi"), acestea fiind, *tradiţional,* temple megalitice ce cuprindeau „mese" şi „scaune" de piatră, supradimensionate, loc de „sfat" şi „altare" de închinare. Despre aceste spaţii sacre aflăm, tot de la profesorul Constantin Giurginca, prin intermediul lui René Guénon (*Simboluri ale ştiinţei sacre,* Bucureşti, Humanitas, 1997), că aveau „sensuri multiple", existând o corespondenţă între „ordinea naturală", pentru care au fost construite, şi „ordinea divină", cărora le erau destinate. Cum simbolistica vechilor spaţii sacre este mult mai complexă, azi având doar o imagine simplificată asupra lor, nu ne putem decât imagina că *via sacra* din Bucegi cuprindea peşterile din Muntele Ascuns, inclusiv adăpostul sacru al zeului-profet, Zamolxis, cursul subteran al râului Ialomiţa, împreună cu tot platoul pe care se înalţă enigmaticul Sfinx şi „pentagrama" celor cinci Babe (*op. cit.*, p. 46). Surprinzător, această reprezentare în „cinci paşi" a „monumentelor" megalitice de pe

platoul Bucegilor ne duce cu gândul la configuraţia sacră a Templului lui Apollo, de la Delfi, unde drumul pelerinilor, *aletheia,* despre care vorbea Platon, trecea pe la Fântâna Kastalia, pe la *Omphalos/* Centrul, „ombilicul" Pământului, apoi pe la Templu, Teatru şi Stadion, de unde, odată la patru ani, Zeul se adresa muritorilor, *deus ex machina,* stârnind emoţie, teamă şi tulburare, adică ceea ce anticii numeau *catharsis.*

Despre Bătrâna, Muma Primordială, zeiţa Mamă a Pământului sau, popular, Moaşa, denumiri păstrate în numeroase toponime locale, mai aflăm că avea un rol important în ierarhia religioasă, statală şi cultică a obştii, între altele, însoţind şi călăuzind spiritele în călătoria spre Cealaltă lume. „Mama Bătrână era *Moaşa tuturor"* (s.n.), conchide profesorul Constantin Giurginca, identificând în spaţiul pan-românesc mai multe *Bătrâne,* respectiv *praguri stâncoase,* stânci abrupte „pietre tăiate" etc.

Poate nu lipsite de importanţă, în acest context, sunt şi etimologiile cumane, mai puţin evocate de Constantin Giurginca, despre care vorbeşte profesorul-academician Alexandru Surdu, în studiile sale istorico-filosofice. Evocând celebra fotografie a *Coloanei cerului,* de pe platoul Bucegilor, înserată de N. Densuşianu în *Dacia preistorică* (Cap. XIV, *Kion Ouranoy*), este amintit şi textul poetului latin Ovidiu: „Această Columnă legendară a cerului se afla în partea de nord a lumii cunoscute, pe muntele cel mai înalt şi vast din Ţara Hiperboreilor, anume Atlas. Ţara nu e strâmtorată în nici o parte de hotarele vecinilor..." Alături de maiestuoasa „Columnă", de pe Vârful Omul/Atlas, se mai poate azi vedea (tot mai erodat de vreme) şi profilul unui vultur, sau poate o acvilă, ca o trimitere la „legenda" lui Prometeu. „Ambele figuri sunt monumentele de artă naţională ale pelasgilor nordici", conchide N. Densuşianu (*Dacia preistorică*, II, *op. cit*., p. 100).

Astăzi silueta păsării uriaşe, „cunoscută de toţi montagnarzii", observă Constantin Giurginca, poartă denumirea de *Porumbelul*, etnonim ce ar trebui desigur „decodificat", şi care trimite spre ideea de... perfecţiune divină. De altfel, înţelesul acestor vechi *semne divine*, presărate parcă anume pentru a stârni curiozitatea cercetătorilor, se schimbă după timpuri.

Adânc cunoscător al zonei Braşovului, străvechea *Caucas* sau *Caucaland,* cum îi ziceau anticii, profesorul Alexandru Surdu ne lămureşte că în zonă persistă „oronime" cu semnificaţie cumano-pecenegă. Astfel *Caraiman* ar însemna *vrăjitor/*şaman/iman *negru* (kara), deci ar fi vorba tot de un fel de Munte Vrăjit/al Vrăjitorului, în vreme ce *Baba/babele*, la popoarele turcice înseamnă „deal". Evident, pentru noi, termenul echivalent, încetăţenit în limbă, este acela de *bătrân/bătrână* (vezi, *Baba Novac,* respectiv Moş/ul Novac), dar asistăm şi aici la un transfer de termeni, respectiv la o *îngemănare*. De pildă, într-o denumire precum *Baba Runca* întâlnim doi termeni diferiţi: *baba* (bătrân, vechi) şi *runc* (deal defrişat), în limbile turcice. Rostite la un loc, cele două cuvinte indică un loc vechi, defrişat. Acelaşi fenomen se aplică în cazul Babelor din Bucegi, unde termenul local (*babă,* persoană în vârstă, venerabilă) se suprapune peste cumanul *vrăjitor*/şaman, noul sens indicând o (posibilă) semnificaţie religioasă a locului. În mod identic, denumirea *Omul,* local, bărbat, soţ, se suprapune peste denumirea turcică de *omur* (vultur), fapt ce trimite iarăşi spre cele două „monumente", coloana şi vulturul/porumbelul/pasărea sfântă. Cum deasupra Vârfului Omul plutea în vechime zăganul, cel mai maiestuos exemplar de pasăre de pradă din Munţii Carpaţi, asocierea cu *omurul* turcic este plauzibilă. De altfel, observă profesorul Al. Surdu: „*Dacia preistorică* a lui N. Densuşianu (sursa multor afirmaţii ale lui Constantin Giurginca – n.n.) cuprinde, evident, teze inacceptabile, dar şi ipoteze corecte, ce n-ar trebui respinse uşor doar pe motiv că nu există date suficiente spre a le susţine". (*Toponimia cumană în sprijinul ipotezei lui N. Densuşianu*, în *Şcheii Braşovului,* Braşov, Ed. Kron-Art, 2010, p. 298)

La fel, riscantă, dar plauzibilă în acest context, devine toponimia comunei Cicăneşti, invocată de Constantin Giurginca, sat de oieri de la poalele sudice ale Făgăraşului, al cărei nume s-ar trage de la un strămoş, *Cican,* recompensat de voievozii Basarabi cu aceste terenuri (etimologic, *cican* ar însemna înalt, puternic, întâiul), nume provenind „de la o poreclă". Pe acelaşi criteriu, denumirea de Ţigăneşti nu vine de la etniile migratoare, care, de altfel, nu aveau obiceiul să crească oi în vârful munţilor, ci este o alterare de la acelaşi patronim, *Cican* (cu sens figurat, *conducător*). Din această categorie de etnonime cu sens schimbat face parte şi localitatea Ţiganca, de pe malul Prutului, unde se află Cimitirul de Onoare ce adăposteşte mormintele a 1.040 de eroi căzuţi în iunie-iulie 1941, în luptele pentru eliberarea Basarabiei, la fel, o „alterare" onomastică, ce trimite la un strămoş, întemeietor, probabil tot un *cican.*

Stufoasă, arborescentă, încărcată de sensuri şi trimiteri surprinzătoare, cartea lui Constantin Giurginca oferă şi nebănuite surprize filosofice, şi nu numai. Este vorba de identificarea şi reproducerea integrală a unui text inedit al *Baladei/Cântecului păcurarului,* variantă bănăţeană a *Mioriţei,* culeasă în anii '30 ai secolului trecut de folcloristul, „mesagerul salvator" Ioan Fonoş, de la un „tăietor de lemne din pădurile Arminişului", şi publicată pentru prima dată în 1994, în ziarul lugojan *Redeşteptarea.*

Referindu-se la ideea de „armonie în fire", prezentă în creaţiile folclorice, cercetătoarea Mona Mamulea dă exemplul baladei *Mioriţa* (în versiunea culeasă în Munţii Vrancei de V. Alecsandri şi Alecu Russo, în 1846), care „combină trei motive care *au circulat autonom* (s.n.), în contexte narative diferite: povestea păstorului ucis de rivali; poveste femeii (mamă, soră, iubită, zână etc.) care îşi caută fiul/soţul pierdut (prezentă mai ales sub formă de colinde) şi, în fine, motivul „nunţii cosmice", răspândit şi ca bocet, însoţitor al ritualurilor de înmormântare (*Ce este lumea*, în *Istoria filosofiei româneşti,* Bucureşti, Ed. Academiei Române, 2018, p. 100).

→

Homo sapiens

Fulguraţii

Paul DIACONESCU

Cu mult timp în urmă am descoperit un autor care susţinea că unele amintiri îi par a fi supranaturale: un fel de străfulgerări ce n-ar putea fi datate decât în perioada intrauterină. Cercetări ulterioare au confirmat că în ultima perioadă a sarcinii, fătul aude şi recunoaşte vocea mamei, a tatălui. M-am născut în anul în care Hitler a preluat puterea în Germania. Tata îi relata mamei ceea ce auzea la primitivul său radio cu galenă. Îl „auzeam” şi eu?! Şi ce-aş fi putut înţelege? Dar, dacă e adevărat că „tonul face muzica”, atunci frica inexplicabilă, iraţională care m-a urmărit toată viaţa şi-ar putea avea originea şi în „tonul” acelor cuvinte, un ton în care se simţea surpriza, nedumerirea, teama unor primejdii imprevizibile. Declanşarea războiului, mobilizarea tatălui, apăsătoarele, nesfârşitele ore de spaimă petrecute în şanţuri-adăpost au făcut restul: frica s-a încrustat în creierul meu pentru totdeauna.

Sunt ore, clipe, uneori noaptea, când craniul îmi devine neîncăpător, când îmi simt creierul ca pe un imens nor din care „ţâşnesc” imagini, întâmplări, nume uitate, iluminări de-o clipă. De cele mai multe ori, memoria le confirmă; alteori le confrunt cu însemnările făcute de-a lungul deceniilor. Sunt fulguraţii din care se pot reconstitui zile, ani, o viaţă.

Era, oare, în 1938, sau în ’39? Închid ochii şi „văd” acel lichid dezinfectant, acea zeamă roz, în acel lighean cu smalţul sărit, în care pluteau corăbiile noastre de hârtie. Ligheanul în care-şi clăteau mâinile cei ce ieşeau din salonul nostru: marele salon al carantinei pentru copiii bolnavi de scarlatină. Ne aflam în săracul spital al Corporaţiei din Constanţa, vetustă clădire dinainte de Primul Război, chiar la bariera oraşului, bariera de unde începeau Viile.

Dar, unde sunt carantinele de altădată?...

(octombrie, 2020)

Ca şi „albastrul de Voroneţ”, există un „surâs de Reims”. Albastrul este una din culorile esenţiale ale naturii în lumea cunoscută nouă: e cerul pământenilor. Surâsul este unul dintre modurile esenţiale prin care omul îşi exprimă sentimentele. Apropierea poate părea forţată sau, în cel mai fericit caz, bizară, dar coincidenţa esenţializării mi se pare evidentă.

„Surâsul de Reims” este chipul unui înger înfăţişat într-o arcadă a faţadei catedralei. Figura e uşor stranie, ochii puţin oblici şi prelungiţi pot sugera un tip asiatic, gura arcuită accentuat lasă impresia a ceea ce s-ar putea numi un zâmbet standard. Dar există, ca şi în cazul Giocondei, o ambiguitate ciudată, surâsul nu e doar bună dispoziţie, ci şi uşoară maliţie, un fel de echilibru subtil între participare şi detaşare. Să fie, acest zâmbet, o trăsătură religioasă a fiinţei sau dimpotrivă? Asceza nu surâde, hieratismul nu zâmbeşte. Poate că a vrut să fie imaginea beatitudinii în faţa revelaţiei divine, dar geniul sculptorului i-a trădat ideea fixând în piatră un surâs laic, omenesc, capabil să sintetizeze întreaga natură a omului, frământat de întrebări, sfidat şi sfidător, conştient de puterea, dar şi de slăbiciunea lui.

„Surâsul de Reims” îşi depăşeşte epoca, aşa după cum surâsul, în general, este acea calitate prin care omul se depăşeşte pe sine. A privi lumea nu înseamnă, oare, a zâmbi?

Revoluţia Franceză a transformat Catedrala din Reims într-un Templu al Raţiunii. De la flacăra pasiunii, a credinţei, la răceala Raţiunii. Revoluţia ignorase surâsul care, el, desfide extremele. Surâsul are o temperatură ambiguă: 37^0 C.

(Paris, ianuarie 1972)

P.S. Descopăr un site savant care ne asigură că dintre cele 19 (!) tipuri de zâmbet, doar 6 exprimă buna dispoziţie. Restul: alte sentimente, până la dispreţ sau chiar ură…

(Stockholm, aprilie 2017)

Varianta prezentată de Constantin Giurginca în *Arhivele transcendente* (pp. 256-263) în reproducere *literară* (varianta muzicală „nedespărţită de text”, fiind prelucrată de muzicologul Sabin Drăgoi în creaţia sa simfonică, *Rapsodia bănăţeană*) se concentrează, în special, asupra secvenţei finale împletite în „mozaicul” baladei, respectiv, reprezentarea *cosmosului antropomorfizat,* secvenţă rezervată ritualurilor de înmormântare pentru tinerii necăsătoriţi. Este vorba de o fuziune între cele două structuri antropologice, nunta şi moartea, cântecele de înmormântare româneşti antrenând şi elemente cosmice, ce acţionează ca *substitut*, ne spun folcloriştii. Analizând fenomenul, Mircea Eliade interpretează acest element natural (moartea – n.n.) ca pe o „resemnificare în plan metafizic” (*De la Zalmoxis..., op. cit.*, p. 261). În „gândirea” tradiţională, între planul natural, real, al existenţei, şi cel mitologico-simbolic, nu există o diferenţă semnificativă, ideea de *fire* reunindu-le armonios.

Păcurarul din balada bănăţeană „Crăişorul munţilor/ Munţilor cărunţilor/ Şi drăguţul zânelor” ascultă cântecul „Zânelor fecioare/ Când ieşeau la scăldătoare” şi prinde „a hori”, *din fluier şi cu gura,* până când „Toţi munţii răsunau/ Zăpada toată o topeau/ Râuri mi se revărsau”. Episodul, fantastic, al întâlnirii cu Zânele se împleteşte cu *Cântecul mortului:* „În satele de pe vale/ Se făcea o jale mare/ Mări *pe la asfinţit* (s.n.),/ Mări atuncea a pornit/ De prin sate un voinic...” Recitativul aminteşte de „Cântecul zorilor”, ce însoţeşte despărţirea dureroasă de viaţă. Voinicul pornit *pe drumul fără întoarcere* poposeşte pe Muntele Mic: „Dar bine n-a adormit/ Un cântec a auzit/ Cântecul ciobanului/ De pe vârful muntelui...” La auzul acestui „glas” divin „Munţii coamele-şi plecau/ Păsările amuţeau/ Zânele se adunau/ Şi în horă se prindeau”. Urmează un episod sângeros, Voinicul îl provoacă la luptă pe Păcurar (sau provocarea e reciprocă!), cert e că, la final, „La umbra unui stejar/ Tace dus un păcurar/ Pe chilim de iarbă moale/ Nu-i nădejde să se scoale...” În acest moment se produce miracolul, supranaturalul: una din zâne fură „iarbă verde, fermecată” dintr-o peşteră ascunsă, redându-i viaţa „celui adormit”: „Doamne, mult am adormit/ Abia că m-am pomenit...” Apoi Voinicul „povesteşte” călătoria fantastică urmată: „Şi ce vis am mai visat/ Parc-au căzut două stele/ La picioarele mele...”

Este reiterat şi episodul cu fluierul vrăjit ce cheamă oile ca să-şi jelească stăpânul: „Cu fluierul fluiera/ Şi din gură-aşa cânta:/ Sărace-oiţele mele/ Mi-a fost tare drag de ele.” Cântecul este „de joc/ din fluier de soc/ şi cu voie bună/ Zânele se-adună...”, iar peste toată *firea* rămâne stăpână doar moartea: „Căci el a căzut/ Şi n-a mai putut/ De dor a murit/ În mijloc de munte...” Finalul este o simfonie a morţii, *o evadare în metafizic,* o reiterare a noicianului *n-a fost să fie.*

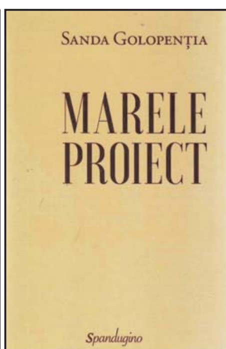
Cartea profesorului Constantin Giurginca merită citită mai ales ca pe o Biblie „apocrifă” a neamului. Povestite cu har, recompuse din amănunte, secvenţele narative se suprapun peste investigaţii arheologice originale, iar părţile recitative se împletesc cu trimiteri ezoterice. Cartea nu are început, ori sfârşit, este un lung şi captivant expozeu despre o lume mai degrabă transcendentă, o invitaţie la lecturi suplimentare şi la meditaţie. În *Enciclopedia miturilor creaţiei* (ed. a II-a, Ed. Abc-Clio, 1994), David Leeming afirma că mitul nu se naşte *ex nihilo,* existând oricând un „reziduu mitologic”, sedimentat în structura mentală umană, care să ne conducă spre concluzii ce nu pot fi susţinute întotdeauna faptic. Mintea umană are *oroare de gol,* astfel că aceste *seminţe de adevăr* cuprinse în cartea profesorului Constantin Giurginca pot da, cândva, roade. Cartea, sub forma tipărită, în ciuda dimensiunilor, pare incompletă. Ea trebuie privită şi altfel: nu este o *reflecţie* despre adevăr, cât o *cântare* a lui.

Semn(al) de carte

Constantin Arcu, *Prin lumea largă*. I: *Here I am, Europe!*, II: *Ilustrate din Orientul Îndepărtat*, III: *Alte meridiane*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2020

Mai atent, parcă, decât altădată la informaţiile ghidului, cu un ochi critic îndelung exersat şi spiritul ironic nealterat, tentat să-şi asume riscul unor escapade, care nu primesc totuşi aureola aventurii, având în laptop însoţitorul desăvârşit, Constantin Arcu, cel mai mare călător din istoria literaturii române, ne propune să-l însoţim prin lumea arabă (Maroc, Persia, Orientul Mijlociu), în fascinanta Cuba şi chiar la capătul lumii, în îndepărtata Australie, asigurându-ne mereu şi mereu, că, asemenea iubirii, dorul de călătorie e fără saţiu, în ciuda faptului că o umbră tot mai prelungă şi mai deasă se prelinge peste oameni şi lucruri...

Să ne lăsăm, aşadar, conduşi în arcanele unor culturi şi civilizaţii pe care Arcu le străbate cu toate simţurile în alertă, părtaşi la entuziasmul său uşor amendat de un fin scepticism, menit a ne tempera, poate, cine ştie ce porniri care ne-ar putea tulbura bucuria. (Mircea Petean, pe coperta a patra a celui de-al treilea volum menţionat)

Sanda Golopenţia, *Marele proiect*, Editura Spandugino, Bucureşti, 2020

Cartea de faţă regrupează introduceri şi note ale ediţiei pentru o serie de volume care s-au înscris, în timp, în vastul proiect prin care am încercat readucerea în cultura şi viaţa românească a unui cărturar suprimat de regimul comunist: Anton Golopenţia, membru al Şcolii Sociologice de la Bucureşti, director al Planificării şi Publicaţiilor la Institutul de Cercetări Sociale al României, director al Oficiului de Studii şi director general delegat la Institutul Central de Statistică, expert statistic la Arbitrajul de la Viena şi la Conferinţa de Pace de la Paris, autor al unor opere antume şi postume în domeniul sociologiei, statisticii, demografiei şi geopoliticii, al literaturii, esteticii şi filosofiei, rămase necunoscute publicului românesc, mort în închisoare la 9 septembrie 1951, după 20 de luni de detenţie.

Pe ansamblu, în proiectul acesta polifonic pulsează viaţa din România în perioada interbelică, perioada celui de-Al Doilea Război Mondial, perioada tulbure a tranziţiei şi momentul instalării regimului comunist. Iar în ceea ce-l priveşte pe Anton Golopenţia personal, proiectul urmăreşte integrările progresive care au dus de la filosofie şi estetică la sociologie ca ştiinţă a prezentului, de la aceasta la ample proiecte de statistică economică si socială şi, în ultimul an, la proiecte vizionare de reformă administrativă în România. (Autoarea, pe coperta a patra)

Minoritar român. Rolul culturii şi creaţiei în afirmarea identităţii

Nicu CIOBANU

În era globalizării, în care lumea devine un sat imens, iar statele naţionale îşi schimbă atribuţiile şi interesele, ne întrebăm dacă mai putem vorbi de identitate naţională, dacă identitatea nţională mai are vreun rost, rolul pe care l-am cunoscut în secolul XX şi, în final, ne putem întreba dacă identitatea naţională va supravieţui ca una dintre categoriile definitorii pentru o comunitate etnică. Ne confruntăm cu situaţii în care creaţia şi cultura consacrată sunt dominate de pseudocultură, ca urmare a unei recesiuni, a unei devastări culturale, creaţia şi cultura devenind obiecte de spectacol, marfă de larg consum. Oricum, stadiul în care am ajuns este alarmant din toate punctele de vedere, trăim o vreme a crizelor şi antagonismelor culturale, politice, sociale, educaţionale, religioase, a crizei conştiinţei naţionale şi ne îndreptăm spre o dezumanizare egală cu barbarizarea. Însă, protejarea şi promovarea valorilor autentice, a specificului cultural, rămâne ţelul unei bătălii permanente în articularea, păstrarea şi afirmarea identităţii naţionale, la care nu trebuie renunţat. Fără cultură şi creaţie, nicio comunitate etnică nu poate avea acea voce distinctă care o defineşte drept societate civilizată pe scara umanităţii.

În cazul românului minoritar din Banatul sârbesc, rolul culturii şi creaţiei autentice în afirmarea identităţii naţionale poate fi urmărit pe parcursul unui secol, mai precis, din anul 1918 până în zilele noastre, perioadă care cuprinde ascensiunea însă şi declinul acestei comunităţi, în care tocmai cultura şi creaţia autentică în limba română au jucat un rol decisiv în afirmarea şi păstrarea identităţii naţionale, a specificului naţional care, într-o lume etnic diversificată, este şi un avantaj, un element valoric pus la temelia unei societăţi multiculturale, aducând valori care uneori au depăşit cadrul naţional.

Ar fi bine să nu uităm că în urma divizării Banatului, de după 1918, românii din Banatul sârbesc, oarecum abandonaţi, se confruntă cu o viaţă spirituală, educaţională, intelectuală care nu mai este în stare să pună în mişcare impulsurile creatoare. Nu puţine au fost cazurile de maltratare, de represiune, asupra unor intelectuali români, a preoţilor, prin arestare şi condamnări, averile unor biserici au fost sechestrate. Preoţilor români li s-a ordonat să poarte matricole sârbeşti, iar corespondenţa să fie redactată în limba sârbă. În şcolile cu elevi români au fost numiţi învăţători sârbi, ruşi, bulgari, care nu cunoşteau limba română.

Din Calendarul *Nădejdea* putem afla că românii cu pregătire înaltă şi titlul de doctor au fost nevoiţi să părăsească locurile de muncă pe motiv că nu cunoşteau „limba statului". Societăţile culturale au fost interzise. N-a mai existat un climat cultural sustenabil în care se putea desfăşura o viaţă culturală, educaţională, intelectuală bine organizată şi constantă, capabilă să creeze acea ambianţă pe care mai apoi se putea axa diversitatea modelelor culturale şi de creaţie în genere. După ce din cei 105 învăţători, care au funcţionat în perioada austro-ungară, 73 pleacă în România, cu cei 38 de învăţători rămaşi, problema învăţământului românesc devine una dintre cele mai acute, pregătită să erodeze fiinţa naţională. Iată de ce nu trebuie să uităm că abia cu anul 1935 începe procesul de refacere a climatului cultural, intelectual, educaţional, atunci când în Banatul sârbesc, din România – în baza Convenţiei privind organizarea şcolilor minoritare din Banat, semnată de România şi Regatul S.C.S. în luna mai 1935, soseşte primul grup de 17 învăţători contractuali, iar în noiembrie şi cel de-al doilea, de 29 de învăţători. Pentru comunitatea românească din Banatul sârbesc, momentul venirii învăţătorilor contractuali a însemnat nu doar o renaştere a învăţământului românesc, prin cadrele de specialitate, prin cursurile care s-au desfăşurat într-o limbă literară, ci şi o revigorare a vieţii culturale, sociale, se contribuie decisiv la crearea generaţiilor de intelectuali români, la o emancipare în masă a întregii comunităţi româneşti. Astăzi avem convingerea că sprijinul pe care l-a acordat statul român a fost incomensurabil.

Firesc că limba română este elementul esenţial care ne defineşte apartenenţa naţională, care a fost şi a rămas cel mai important mecanism de păstrare şi promovare a culturii naţionale. Întorcându-ne în timp, remarcăm creaţiile populare autentice, extrem de variate ca genuri, care denotă varietatea sensibilităţilor noastre, diversitatea comunicării. Prin versurile poetului popular am dovedit maturitatea şi diversitatea inspiraţiei, precum şi a modalităţilor de exprimare. Într-o lume rurală, omul de rând participă la miracolul vieţii, iar viaţa este trăită precum un spectacol pe care îl construieşte conform imaginaţiei şi cunoştinţeor sale despre lume, oarecum modeste, iar limba română este elementul cheie care îl ajută să-şi modeleze şi păstreze identitatea naţională. Vocea poetului popular nu a făcut altceva decât să perpetueze elementul cultural şi creaţia în afirmarea identităţii naţionale. Acea lume a românului bănăţean, transpusă în creaţiile folclorice, atestă spiritul creator, extrem de nuanţat, iar culorile în care sunt îmbrăcate prezintă o dovadă a profunzimii şi nuanţării trăirilor. Culegerile de folclor literar sunt confirmarea că nu am fost o colectivitate etnică lipsită de fiorul literar, creativ – dimpotrivă. Am dat frâu liber imaginaţiei, fiecare segment din viaţă a fost marcat într-un mod distinct, prin pulsaţiile spiritului artistic, presărat cu nectarul fanteziei, cu acel farmec pe care îl găsim ascuns între pudic şi vulgaritatea discretă.

Azi, românul minoritar se află într-o postură dublă. Anume, prin creaţie şi cultura autentică are şansa de a contribui la afirmarea identităţii naţionale, precum şi la valorile societăţii ca întreg, însă minoritar fiind este pândit de pericolul ca într-o zonă a interferenţelor multiculturale, multietnice şi multilingvistice, prin asimilare, să-şi piardă identitatea naţională, astfel devenind produsul hibrid al acestei societăţi, neaparţinând deplin nici culturii naţionale din care face parte, dar nici culturii spaţiului etnic majoritar. Minoritarul român din Banatul sârbesc, aflându-se la periferia spaţiului geografic al limbii şi culturii române, mai are de ocolit şi acea capcană care derivă din neputinţa de a urmări evoluţia limbii materne. Limba minoritarului rămâne într-un stadiu arhaic, astfel afectând calitatea creaţiei şi vigoarea identităţii naţionale, pe care, în timp, drept consecinţă, o poate pierde sau, în cel mai bun caz, devine nesemnificativă.

Un indiciu al stării spirituale şi identitare, fără îndoială, ţine de creaţia literară. Valorile pe care le aduce minoritarul român în lumea creaţiei literare sunt deosebit de importante pentru mica comunitate etnică. Importanţa scrierilor literare autentice ţine măcar de două momente distincte: pe de-o parte, angajamentul scriitorului român în respectarea normelor lingvistice în vigoare, abandonarea definitivă a graiului, respectiv utilizarea limbii române literare, iar, pe de altă parte, creaţia literară mai aduce şi afirmarea elementului estetic în scrierile româneşti în cadrul colectivităţii. Acest moment este inaugurat odată cu anul 1947, an în care apar şi primele cărţi de beletristică (poezie) ale autorilor români din Banatul sârbesc: *În zori* de Mihai Avramescu (unul dintre învăţătorii contractuali despre care am vorbit mai sus), *Drum prin noapte şi prin zi* de Radu Flora şi *Cântecul satului meu* de Ion Bălan. În anul următor, 1948, apar şi primele cărţi de teatru, respectiv, se publică piesele *Aprindeţi moara* de Mihai Avramescu (piesă în trei acte) şi *Nuntă fără voie* de Nicolae Polverejan. Tot în acest an apar şi primele manuale postbelice – un abecedar şi două cărţi de citire. În cazul scriitorului etnic minoritar, pe lângă capriciul lingvistic drept barieră în receptarea operei literare de către publicul larg, opera lui fiind scrisă într-o limbă de circulaţie restrânsă – doar în cadrul lingvistic minoritar, rămâne handicapată la capitolul circulaţiei pe o arie naţională. Şi totuşi, există scriitori, precum Vasko Popa, care, român fiind şi etnic minoritar, a reuşit să depăşească propriul spaţiu identitar, după ce în cadrul comunităţii entice româneşti a deschis noi modalităţi de comunicare literară, a iniţiat şi condus, la primele începuturi, mişcarea literară românească din Banatul sârbesc, a dovedit că rolul culturii şi creaţiei poate avea o triplă importanţă – în cadrul comunităţii etnice, în plan naţional şi în plan universal, astfel contribuind deopotrivă la crearea de valori literare în toate cele trei dimensiuni. Un alt caz care merită atenţia noastră ţine de contribuţia lui Ion Miloş, minoritar român care se afirmă în cadrul comunităţii etnice, apoi în plan naţional, însă cu acelaşi succes, prin traducerea operelor literare în mai multe limbi, contribuie la afirmarea literaturii române în spaţiul lingvistic şi literar scandinav, sârb, francez şi în mod indirect la afirmarea identităţii naţionale. La fel se poate discuta şi despre poeta Florica Ştefan, care se afirmă în cadrul comunităţii minoritare române, pe care o abandonează, reuşind să se impună în plan literar naţional sârb. Pe lângă cei trei scriitori consacraţi, în spaţiul cultural şi literar românesc din Banatul sârbesc mai există o pleiadă de scriitori care merită să nu fie uitaţi pentru că prin angajamentul şi opera lor, originală sau traduceri, contribuie la afirmarea identităţii naţionale. Fără îndoială că Slavco Almăjan s-a impus atât prin originalitate, cât şi prin profunzimea gândului poetic, prin versificaţia mereu inedită, cu fiecare carte editată a deschis noi modalităţi de exprimare şi de receptare a textului poetic. Ioan Flora şi Petru Cârdu, de asemenea, reprezintă nume-reper.

Dacă la început spuneam că, în cazul românului minoritar din Banatul sârbesc, rolul culturii şi creaţiei autentice în afirmarea identităţii naţionale poate fi urmărit pe parcursul unui secol, mai precis, din anul 1918 până în zilele noastre, perioadă care vizează ascensiunea acesteia, aici putem vorbi, măcar tangenţial, şi de declinul culturii şi creaţiei, acesta determinând şi decăderea în sine a comunităţii etnice, efectul final fiind pierderea identităţii naţionale. Pentru că am vorbit de creaţia litearară ca indiciu al stării spirituale şi identitare, trebuie spus că acolo unde producţia literară, indiferent de genuri, inclusiv atmosfera şi interesul faţă de carte, lasă de dorit, unde nu se scrie şi nu se publică, unde nu se discută un titlu recent apărut, începând de la şcoală, mass-media şi până la scriitor, este cel mai relevant reper al sărăciei spirituale. În cazul comunităţilor etnice mici, precum cea a românilor din Banatul sârbesc, aceste realităţi pot fi fatale. Astfel se creează un spaţiu propice pentru lumea kitsch-ului, manifestat prin festivităţi improvizate şi de prost gust care devin modele valorice, exemplele unui cinism vulgar care se revarsă peste lumea sensibilă a spiritului uman, influenţând formarea afinităţii maselor, sporind divertismentul ieftin, violenţa mediatică a banalului, în care derizoriul şi subcultura devin subiecte de actualitate, iau locul modelelor estetice confirmate, creaţiei şi spirtului nemărginit al frumosului. În cazul românului minoritar, degradarea intelectuală sporeşte pe măsură ce cartea şi producţia literară sunt marginalizate. Odată cu marginalizarea creaţiei literare şi fiinţa identitară devine o pradă, pagubă colaterală a unei lumi marcate de fals şi negarea valorilor, în care domneşte tristeţea şi tăcerea spirituală, iar globalizarea şi societatea de consum îşi iau tributul.

→

Podul de reviste

Din Chişinău, de Ziua Limbii Române

Eugenia TOFAN

„E o datorie patriotică să ne vorbim limba corect.” (Grigore Vieru)

Iată-ne ajunşi la încă un 31 august, dar şi la 31 de ani de Limbă Română. De câţiva ani deja, tradiţional, prezentăm opiniile, aprecierile, dar şi regretele, decepţiile specialiştilor în domeniu cu privire la cât de corect ne vorbim limba, cât de mult o iubim, cum o promovăm, cum o protejăm, ce viitor are. De ce o sărbătorim în fiecare an? Sperăm să nu fie o întrebare retorică. De ce trebuie s-o protejăm? Pentru că suntem singura ţară care a fost nevoită să lupte pentru redobândirea limbii strămoşilor. Pentru că suntem unica ţară în care sute de mii de oameni au ieşit în stradă, au stat în faţa tancurilor în Piaţa Marii Adunări Naţionale, în mult prea fierbintele august al anului 1989 şi au scandat: Limbă! Alfabet!, acţiuni pentru care au fost bătuţi, târâţi pe jos, umiliţi şi chiar închişi. Filologi, reprezentanţi de seamă ai lingvisticii şi literaturii române, scriitori, poeţi, jurnalişti, istorici, eminenţi profesori ai instituţiilor de învăţământ, figuri proeminente ale vieţii noastre culturale, elita intelectuală s-au aflat în prima linie, aşa cum se află, acum, în prima linie, în această nenorocită pandemie, bravii noştri medici, şi au luptat, fiecare cum a ştiut mai bine, cum le-a dictat conştiinţa, fie cu arma cuvântului scris, fie a celui rostit, fie prin ridicarea nivelului de predare a disciplinelor filologice, fie ieşind şi scandând zile şi nopţi, nopţi şi zile „Vrem Limba Română!” Oamenii veniţi din toate raioanele republicii protestau, cântau cântece patriotice, se rugau îngenunchind în faţa monumentului Domnitorului Ştefan cel Mare şi Sfânt, pentru ca astăzi să avem o limbă a noastră şi care să constituie un adevărat simbol al identităţii noastre. Indiferent de bâtele primite acum trei decenii, indiferent de umilinţele la care au fost supuşi, acei eroi, pentru că acesta este cuvântul potrivit, şi-au dus crezul până la capăt. Au trecut prin toate încercările, au învins toate provocările şi ameninţările, reuşind să perpetueze ideea şi dorinţa nestinsă de a avea o limbă a noastră, pe care s-o numim astăzi Limba Română. Drept că încă nu toţi, unii o vorbesc „cu jumătate de gură”, cum ar spune Nicolae Dabija. Aşa a fost în 1989.

Academia de Ştiinţe a Moldovei marchează această zi, începând cu anul 2005, printr-o sesiune festivă, în cadrul căreia, o personalitate cu autoritate ştiinţifică şi culturală din Republica Moldova sau România susţine o prelegere dedicată Limbii Române. Membri ai Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Membri de Onoare ai Academiei Române, somităţi de la Academia Română, scriitori şi chiar unul din Preşedinţii Republicii Moldova au susţinut prezentări de înaltă ţinută academică, vorbind de la tribuna înaltului for ştiinţific despre dulcea noastră Limbă Română. Anul acesta am fost onoraţi, chiar dacă doar în format online, de prezenţa primului şi singurului cosmonaut român, Dumitru Dorin Prunariu, membru de onoare al Academiei Române, care a vorbit despre cosmogonie, mit şi ştiinţă în opera lui Mihai Eminescu.

Şi la acest an 2020, un 31 cu semnificaţie dublă, am dialogat cu distinse personalităţi ale domeniului, pentru a vedea ce s-a schimbat între timp cu Limba noastră cea Română, cum este cultivată, cum este protejată, cum e vorbită, ce reprezintă şi ce rol ocupă în vieţile noastre astăzi acest simbol important al identităţii noastre.

Anul acesta am invitat în proiectul nostru şi decanii Facultăţilor de Litere ale Universităţilor din Chişinău şi Bălţi, pentru că ei cunosc cel mai bine pulsul, evoluţia sau involuţia, fierberea la foc mare sau mic a ceea ce numim astăzi Limba noastră cea Română. Le mulţumim tuturor pentru această frumoasă şi nobilă deschidere, pentru că împărtăşesc cu noi cele mai vibrante emoţii pe care le trăiesc zi de zi, prin munca pe care o dedică Limbii, pentru că cine dacă nu ei stau de strajă Limbii noastre, ca să nu ne fie iar furată, pentru că cine dacă nu ei o cultivă, o îngrijesc şi ne-o lasă moştenire de nepreţuit…

Academician Mihai CIMPOI, critic şi istoric literar, eminescolog, membru de onoare al Academiei Române

Limba română trebuie să aibă statutul care i se cuvine, statut de limbă oficială şi, bineînţeles, trebuie să îşi ocupe locul pe care l-a dorit şi Eminescu, locul de preoteasă, locul de stăpână. Cu părere de rău, încă nu este aşa. Până acum, în Constituţie avem o altă denumire a limbii. Mai e mult de făcut, deşi, slavă Domnului, în învăţământ, în institutele de cultură ea este prezentă ca Limbă Română, dar trebuie vorbită mai corect, mai bine, aşa cum spunea marele Grigore Vieru: „E o datorie patriotică să ne vorbim limba corect”.

Membru corespondent al AŞM Nicolae DABIJA, membru de onoare al Academiei Române

Limba română e una dintre limbile de lucru ale Uniunii Europene.

Dar în patria ei, aceasta mai e vorbită cu jumătate de gură.

Aici ea mai este o cenuşăreasă.

Nu cred în patriotismul celor ce-şi urăsc limba, adevărul despre ea sau care o stâlcesc vorbind-o.

A fi patriot înseamnă a iubi limba moşilor şi strămoşilor tăi, înseamnă a o vorbi în aşa fel, încât celor care te ascultă să nu le fie ruşine.

A iubi ţara înseamnă a iubi limba ei.

A vorbi pocit limba ţării însemnă a-ţi iubi pocit ţara.

Faust, eroul lui Goethe, afirmase: „Pentru libertate trebuie să lupţi în fiecare zi”.

Parafrazându-l, am putea spune şi noi: „Pentru limbă, dacă doreşti s-o ai, trebuie să lupţi în fiecare zi”.

Cel mai mare elogiu, un elogiu zilnic, pe care îl putem aduce limbii noastre este să o vorbim corect şi să-i cucerim bogăţiile.

→

Un alt reper cultural şi de creaţie în afirmarea identităţii naţionale îl găsim în fenomenul picturii naive din Uzdin, aici fiind imprimată memoria unei colectivităţi etnice autentice. Aproape întregul univers al românului minoritar, ciclurile vieţii, de la naştere şi până la moarte, se poate reconstrui prin poetica cromatică, specifică satului bănăţean, prin care pictoriţele din Uzdin au reuşit să împletească imaginarul cu lumea reală, concretă şi imediată. Cazul picturii naive din Uzdin, al cărui element substanţial este susţinut de o gamă largă de motive recognoscibile, pur româneşti, prin al căror mesaj se imortalizează portul naţional, obiceiurile româneşti, viaţa românului de la ţară, trecut printr-o complexă şi variată inspiraţie regăsită în practicile şi originile primordiale, a contribuit, poate, în mod inconştient, pentru că nu asta era ideea călăuzitoare, la afirmarea identităţii naţionale, iar odată afirmată această pictură, pe scară mondială, nu a făcut altceva decât să afirme, pe aceeaşi scară, şi identitatea naţională. Picturile expuse în marile galerii ale lumii, cuprinse între New York şi Tokio, au afirmat măiestria pictoriţelor din Uzdin, însă sunt şi o dovadă pe care creaţia a adus-o în afirmarea identităţii noastre naţionale la nivel mondial.

În lumea teatrului din Banatul sârbesc găsim aspecte prin care cultura şi creaţia au un rol important în afirmarea identităţii naţionale. Viaţa teatrală a românilor din Banatul sârbesc, desigur că nu este ceva care se impune în mod deosebit, nici prin amploare – chiar dacă în aproape jumătate de secol, în cadrul „Zilelor de Teatru”, au fost montate peste 350 de piese în premieră, şi nici prin continuitatea unor realizări, care desigur că au existat, ci mai degrabă printr-o neîntreruptă prezenţă la limita posibilului.

Viaţa teatrală a comunităţii româneşti din Banatul sârbesc, în dimensiunea valorică, a fost în strânsă legătură cu sprijinul direct din România. Teatrul nostru, chiar de la primele începuturi, a fost impulsionat şi a evoluat în dependenţă de nivelul de colaborare cu teatrele şi regizorii din Oraviţa, Lugoj, Reşiţa, Arad, Timişoara, sau chiar Bucureşti. Începuturile teatrului românesc apar ca ceva auxiliar în cadrul unor programe cultural artistice. Nu de puţine ori lumea teatrului românesc din Voivodina s-a aflat în situaţia de a renunţa la spectacole. Realitatea ne-a obligat să acceptăm umilinţa ca să putem visa, să putem aduce lumină pe scenele teatrului nostru... Chiar şi astăzi poziţia în care se află teatrul românesc nu e deloc lăudabilă, dimpotrivă. Pe seama tranziţiei şi pasămite a unor grele încercări de natură politică, economică, în fond, a dezinteresului instituţiilor statului faţă de creaţia etnicilor minoritari, teatrul nostru îşi pierde pasul cu ceea ce reprezintă strictul cultural necesar, care este şi dreptul nostru civilizatoric de a concura şi de a participa la marele miracol pe care îl naşte arta, creaţia. Nu trebuie să acceptăm acea realitate, care ni se impune la modul parşiv, o lume a minoritarului român din care va lipsi teatrul, un important segment care contribuie la confirmarea şi păstrarea identităţii naţionale.

Firesc că şi presa, atât cea scrisă, cât şi audiovizuală, are un rol deosebit de important în afirmarea identităţii naţionale, iar românii din Banatul sârbesc timp de mai bine de un secol au avut parte de o diversitate a presei, atât sub aspect tematic (publicaţii politice, educaţionale, de literatură, artă şi cultură, pentru copii, tineret, femei etc.), cât şi a comunicării jurnalistice. Fără îndoială că un loc aparte îi revine Casei de Presă şi Editură *Libertatea* care durează de peste 75 de ani. Această instituţie reprezintă istoria vie a unei entităţi etnice, prin care s-a creat o şcoală de jurnalism, prin ale cărei publicaţii – săptămânalul *Libertatea*, revistele *Lumina, Bucuria copiilor, Tinereţea,* Editura *Libertatea* – minoritarul român s-a exprimat în limba maternă, prin această instituţie s-a creat o literatură autentică, iar promotorii acestei literaturi sunt repere în lumea literară, prin această instituţie românii şi-au definit şi confirmat o identitate naţională proprie, au reuşit să-şi promoveze patrimoniul, să-şi pună în circulaţie valorile. Să se bucure de dreptul de a fi ceea ce sunt – români. Despre rolul presei româneşti în afirmarea identităţii naţionale se poate vorbi mai amplu într-un alt studiu, cu atât mai mult că subiectul merită toată atenţia. În expunerea noastră ne-am rezumat doar la unele aspecte în afirmarea identităţii naţionale, privite tangenţial, prin prisma culturii şi creaţiei care se regăsesc în literatura populară, literatura cultă, pictura naivă, teatru, presa scrisă. Fiecare compartiment merită o abordare aparte.

Conştienţi că deja, inevitabil, am intrat sub umbrela faimoasă a globalizării, e necesar să nu avem prejudecăţi, să ne asumăm eşecurile şi să înţelegem că doar prin creaţie şi cultură comunitatea noastră românească, astăzi redusă la câteva insule spirituale, la câţiva entuziaşti, precum câteva artificii care, tremurând, lucesc însingurate în pomul de Crăciun, va persista şi îşi va afirma identitatea naţională.

Membru corespondent al AŞM, Ion HADÂRCĂ, Laureat al Premiului Naţional 2020

Legenda Limbii Române (Fragment din alocuţiunea rostită în şedinţa solemnă a Academiei Române, dedicată Zilei Naţionale a Limbii Române)

Cică, ajuns-au cu smerenie şi cuvintele limbii române în antecamera CSJA-ului (Curţii Supreme a Judecăţii de Apoi). Şi iată, paza îngerească le cere:

Actele pe tablă! Cine sunteţi şi de unde veniţi?

Îngăduiţi-ne spusa… Vechi şi mai nouă, suntem o samă de cuvinte fără istov… 700 de cuvinte de origine geto-dacă, înfrăţite cu cele mai multe de origine latină (peste 60%), apoi vin cele slavono-ţârcovniceşti, apoi elino-fanaro-greceşti, apoi turceşti-otomane, cumane şi pecenege, galice, ceva maghiare şi teutono-germane, iar acum cu haştagul ce să mai…

Păi, nu, aşa nu merge! N-aveţi drept la identitate…

Bine, dar altor cuvinte, din alte limbi: hitită, chineză, sanscrită, bengaleză, arabă, ebraică, francă, spaniolă, engleză, rusă până la urmă, le cereţi la fel?

A-a, ba nu, că alea-s altceva!

Şi atunci, o legendă albă ca valurile Dunării la revărsare, îndrăzni să rostească:

În cuvintele noastre den bătrâni semănate pe la gurile Dunării, Siretului, Nistrului stau mărturie oasele primilor sfinţi creştini din Cetatea Halmiris sau Peştera Apostolicească de lângă Tomis, în aceleaşi cuvinte a predicat, rostindu-şi psalmii şi doinindu-şi menirea, Sfântul Apostol Andrei.

Atunci se născură, fiind botezate în lacrima Domnului, veşmintele gândirii şi simţirii noastre – cuvintele Limbii Române!

Dr. Viorica RĂILEANU, Secretar ştiinţific, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Haşdeu”

Ziua de 31 august reprezintă un moment important în procesul de recuperare atât a independenţei noastre, cât şi a identităţii noastre naţionale. De trei decenii, drept realizare a procesului de renaştere naţională, ziua de 31 august a fost declarată drept sărbătoarea naţională „Limba noastră cea română”, schimbată, în 1994, în „Limba noastră”. Totuşi, sărbătoarea este cunoscută ca „Ziua Limbii Române”, care a devenit o parte integrantă a vieţii noastre culturale şi o garanţie a păstrării limbii române în Republica Moldova. În această zi, mai mult ca oricând, suntem mai aproape de neam, suntem mai solidari şi mai hotărâţi că trebuie să păstrăm şi să promovăm cu mai multă grijă valorile care ne leagă şi cu care ne identificăm. Or, limba română reprezintă un pilon important al identităţii noastre.

Filologi, istorici, scriitori, jurnalişti, elita intelectuală basarabeană, indiferent de încercările prin care au trecut şi mai trec, reuşesc să perpetueze şi să menţină aprinsă flacăra limbii române. Datorită lor limba română a fost repusă în drepturile ei fireşti, şi-a îmbrăcat haina potrivită, a sporit ca instrument de comunicare. Cu toate acestea, fiecare dintre noi poate contribui la creşterea şi promovarea limbii române, inclusiv prin învăţare zilnică şi perfecţionare continuă a exprimării. În măsura în care vom învăţa, vom fi mai înţelepţi, dar şi mai responsabili faţă de măreţia şi prestigiul limbii române.

Cu prilejul sărbătorii „Zilei Limbii Române”, cele mai profunde gânduri de respect şi preţuire pentru toţi cei care păstrează, promovează, ocrotesc şi „cred în izbânda limbii române şi a neamului românesc”!

Adriana CAZACU, doctor în filologie, conferenţiar universitar, decan al Facultăţii de Litere, Universitatea de Stat din Moldova

Trei decenii de sărbătorire a limbii române în Republica Moldova: cuceriri, împliniri vs regrete, decepţii.

Sărbătoarea naţională Limba noastră cea română o celebrăm în Republica Moldova exact de trei decenii, începând de la un an de la evenimentul istoric de proclamare a limbii române drept limbă de stat şi de la trecerea la alfabetul latin. Probabil, este util ca, cel puţin o dată pe an, să reflectăm la soarta limbii române, la destinul ei în Europa de mâine, să ne propunem o edificare a calităţii limbii pe care o vorbim zilnic, dar, în acelaşi timp, să fim conştienţi de faptul că nu este suficient, deoarece limba maternă trebuie celebrată zilnic, vorbind-o şi corect şi frumos.

Bineînţeles, în fiece an apar şi noi aspecte, noi provocări la care este supusă limba noastră, precum şi vorbitorii ei. Putem exemplifica acest fapt, referindu-ne şi la pandemia de coronavirus prin care trecem.

După mine, precum în toate, ar trebui să păstrăm un echilibru şi în vorbirea limbii: pe de o parte, să nu rămânem la un nivel rudimentar de cunoaştere şi de utilizare a resurselor limbii române, ci să încercăm să-i valorificăm din plin fondul lexical, dar nici să nu ne prindem în capcana utilizării excesive a neologismelor, din dorinţa de a epata, pentru că a fi neînţeles nu înseamnă, neapărat, a fi deştept. În special, în ultima perioadă, când am trecut în mediul online, exprimându-ne, comunicând mai mult în scris, conştientizăm mai mult ca oricând că sunt importante faptele, dar şi vorbele. Aşa cum îndemna Gheorghe Sion: „Vorbiţi, scrieţi româneşte,/ Pentru Dumnezeu!”

Lilia TRINCĂ, doctor în filologie, conferenţiar universitar, decan al facultăţii de Litere, Universitatea „Alecu Russo” din Bălţi

Sărbătoarea Ziua limbii române, omagiată în imediata proximitate a Zilei Independenţei Republicii Moldova, implică, într-un fel, interconexiunea dintre limbă, stat, neam. Or, a devenit deja axiomatic faptul că limba conservă fidel experienţa empirică naţională, fixează şi sintetizează esenţa unei culturi, care rămâne sedimentată atât în realiile în care se oglindeşte experienţa socio-culturală a unui popor, precum şi în vocabular, şi în structura gramaticală a limbii, unde se concentrează gândirea poporului, felul acestuia de a se raporta la realitatea imediată. În viziunea specialiştilor, limba determină concepţia noastră despre lume, modul în care percepem realitatea, mentalul poporului. Prin urmare, dincolo de semnificaţia în sine a sărbătorii, ea constituie un reper valoros în istoria recuperării identităţii noastre naţionale.

Bătăile inimii mele au fost ritmate de limba română, limba în care m-am născut şi îmi trăiesc viaţa, în unison cu versul stănescian: *Limba română este patria mea…* – o formulă splendidă, ce redă extrem de sugestiv sentimentele multor români pentru limba maternă. Mai întâi, am ales specializarea Limba şi literatura română la Facultatea de Litere a Universităţii de Stat „Alecu Russo” din Bălţi. Mi-au rămas impregnate în memorie efervescenţa lecturilor, dialoguri însufleţite, ore de curs sau de seminar, întâlniri şi revelaţii memorabile, prelegeri magistrale, conferinţe ştiinţifice, mobilităţi academice, proiecte de cercetare etc. Am rămas, de bună voie, captivă acestui univers fascinant pe nume Limba Română pentru decenii, mai întâi ca studentă, apoi ca profesor la Facultate, ulterior – ca lingvist preocupat de tezaurul frazeologic al limbii române, un veritabil îndreptar al existenţei românului în lume, o inepuizabilă comoară a gândirii, observaţiei şi experienţei sale, reflectând specificul lui faţă de alte popoare. La fel, am fost trainer şi expert naţional ANTEM, predând limba română vorbitorilor de alte etnii, autor de manuale şi ghiduri. Este o responsabilitate enormă, şi apăsătoare, recunosc, dar foarte motivantă.

În contextul actual, pragmatic, cu multă instabilitate pe zona educaţională, tot mai acut se resimte importanţa funcţiei reparatorii a Universităţii în raport cu problemele cu care ne confruntăm atunci când este vorba de promovarea nesatisfăcătoare a limbii române. Aşteptăm cu multă nerăbdare 1 septembrie, întrucât, cu fiecare nouă generaţie de studenţi, reînnoim poveştile din scrinul cu LITERE şi, împreună, încercăm să reconstruim ţesătura alambicată şi extrem de frumoasă a limbii române.

Cu durere în suflet însă trebuie să constat faptul că a studia limba română la facultate astăzi nu mai este „prestigios”, şi pe motiv că nu corespunde criteriilor de performanţă economică. De aceea, tinerii evită să se înscrie la Facultatea de Litere, grupele de studenţi la această specialitate devenind tot mai puţin numeroase şi, pe an ce trece, simţim, ca o sabie a lui Damocles, pericolul închiderii unei specialităţi indispensabile unei universităţi clasice precum Limba şi Literatura Română. Oare statul RM nu a greşit vectorul? Importanţa limbii române nu trebuie marginalizată de tendinţele actuale către globalizare, deoarece limba română reprezintă fundamentul identităţii naţionale, un punct deosebit de important pentru consolidarea unei societăţi puternice şi unite...

Elena DABIJA, director al Centrului Academic Internaţional „Eminescu”, Chişinău

Cu prilejul acestei frumoase sărbători, Limba noastră cea Română, aş vrea să-mi exprim profunda dragoste faţă de cei care vorbesc corect limba română, faţă de cei care ne-au lăsat moştenire cărţile în limba română şi, îndeosebi, compartimentul lingvistică care este o capodoperă, ca să înţelegem cum să vorbim corect limba română, cum să evităm greşelile. În context, menţionez cărţile dr. hab. Ion Ciocanu, regretatului dr. Ion Melniciuc, care, apropo, au ţinut şi prelegeri extrem de apreciate, care rămân ca momente istorice în activitatea Centrului Academic Internaţional „Eminescu”. Aici au fost lansate cărţile marilor scriitori şi tot aici au fost ţinute discursurile marilor intelectuali, parcă era un dialog între generaţii, dar cu conotaţii deosebite şi cu dragoste deosebită faţă de limba română. Deoarece acum suntem aici, la Centrul Academic Internaţional „Eminescu”, nu pot să nu menţionez că Mihai Eminescu a fost acel care a promovat şi a cultivat limba, preocuparea pentru limba română constituind un capitol aparte în creaţia sa. Aşteptăm ziua de 31 august cu mare drag, când vom avea un program deosebit dedicat Limbii Române, cu recital, cu prelegeri, cu concert. Dar cel mai important moment, căci, până la urmă, visele se realizează, este un proiect de amenajare a teritoriului adiacent Centrului Academic Internaţional „Eminescu”, mai exact, vom planta teii lui Mihai Eminescu, aici, în scuarul Mihai Eminescu, în această zi şi sărbătoare naţională a Limbii noastre cea Română.

→

Podul de reviste

De vorbă cu artistul plastic Dumitru Bolboceanu

Raia ROGAC

Raia Rogac: *Domnule preşedinte al Uniunii Artiştilor Plastici din Moldova, aţi rotunjit de curând o frumoasă vârstă, şase decenii de viaţă care v-au adus multe împliniri în plan personal şi profesional. Cum aţi sărbătorit?*

Dumitru Bolboceanu: Cu mare regret, dar timpul trece foarte rapid, fiind mereu ocupaţi cu munca şi problemele cotidiene, deseori nu reuşim să ne bucurăm de plăcerile pe care ni le oferă viaţa, doar în zilele de sărbătoare ne rezervăm ceva timp pentru relaxare împreună cu cei dragi. Din cauza pandemiei, care ne-a schimbat toate planurile şi activităţile, am fost nevoit să renunţ la organizarea unei sărbători mai deosebite. Anul acesta „frumoasa aniversare" am sărbătorit-o împreună cu membrii familiei, mult mai modest decât până acum.

R.R.: *Artiştii, scriitorii, în general oamenii de creaţie, chiar şi savanţii, obişnuiesc să-şi pregătească daruri profesionale la jubilee, bucuria cărora s-o împartă cu publicul, mai larg sau mai restrâns, depinzând de preferinţa sărbătoritului. Dumneavoastră aţi reuşit să aduceţi lucrări în premieră?*

D.B.: Aveţi dreptate, deseori oamenii de creaţie obişnuiesc să suprapună două evenimente din viaţa lor, organizând concerte, lansări de carte, vernisaje, sărbătorind astfel împlinirea unui număr de ani de viaţă sau de creaţie. Pentru mine „darurile profesionale" sunt binevenite oricând. Mulţi ştiu cât de grea este munca de creaţie, iar atunci când se reuşeşte realizarea unei lucrări de certă valoare, artistul trăieşte adevărate clipe de împlinire şi satisfacţie spirituală. Despre activitatea mea din ultimul timp aş spune că a fost una reuşită, am finisat mai multe lucrări, unele începute mai demult.

R.R.: *Dacă Republica Moldova are peste 1300 de sate şi comune, cred că în mai bine de jumătate din ele am ajuns cu carnetul de note sau dictafonul, însă în satul Colicăuţi din raionul Briceni, cel mai de nord, n-am fost niciodată. Încercaţi să-i schiţaţi un tablou verbal pentru a-l admira cu toţii. Cred că de aici a pornit muza să vă inspire…*

D.B.: Satele Moldovei sunt ca şi oamenii ei, cu multe asemănări şi lucruri comune. Satul Colicăuţi este *cel mai verde şi frumos,* fiindcă este satul copilării mele, este bine cunoscut pentru livezile faimoase şi merele deosebite. O parte a satului este aşezată în lunca râului Draghişte, care creează o mulţime de locuri pitoreşti. Vegetaţia, răsăritul şi apusul soarelui, care se reflectă în oglinda apei, vedere susţinută de cântecul păsărilor din luncă – sunt imagini pe care doreşti să le priveşti şi să le pictezi mereu.

Aceste locuri frumoase au rămas pentru totdeauna în memoria mea, devenind ulterior subiectul multor tablouri.

R.R.: *Pentru majoritatea dintre noi amintirile din copilărie, ca şi ale lui Ion Creangă, sunt cele mai frumoase crâmpeie din viaţă, pe care le povestim cu drag la o anumită vârstă. Pentru unii însă acestea sunt colorate, probabil şi ale dumneavoastră…*

D.B.: Pentru mine copilăria a fost punctul de pornire nu numai în viaţă, ci şi în artă. Petrecută la ţară, cu oamenii dragi, cu locuri frumoase, au lăsat o amprentă puternică în viaţa mea. Trecerea timpului a fost resimţită mai târziu, atunci când reveneam acasă şi descopeream o natură tristă, străină locului. Nostalgia după peisajul de altădată, nu a celui industrial, dorul casei părinteşti, amintirile, au devenit o provocare pentru reconstituirea primelor trăiri. Lucrările mele alcătuiesc un traseu al căutării misterului existenţial. Nu merg în natură, nu pictez locuri concrete, ideile coboară dintr-o lume virtuală, din lumea îndepărtată a copilăriei.

R.R.: *Aţi avut norocul să-l aveţi ca mentor pe Igor Vieru, de altfel, el s-a născut tot în zona de nord a Moldovei…*

D.B.: Este adevărat, sunt şi alţi colegi de generaţie care l-au avut ca mentor pe marele maestru Igor Vieru. A fost o perioadă frumoasă în procesul de studii la Colegiul de Arte Plastice „Alexandru Plămădeală". Aici am avut norocul să-i am profesori pe Valeriu Puşcaş şi Igor Vieru, două personalităţi marcante ale artelor plastice din Moldova. Aici am făcut pentru prima dată cunoştinţă cu pictura profesionistă, aici am studiat desenul şi compoziţia.

R.R.: *În familie a fost cineva logodit cu arta? De ce n-aţi mers să faceţi studii superioare în afară?*

D.B.: Părinţii mei au fost oameni simpli de la ţară, mereu ocupaţi cu lucrările agricole. În perioada rece a anului, în casă erau instalate stativele sau războiul de ţesut, la care bunica şi mama ţeseau prosoape şi covoare frumos ornamentate. Vopsitul şi uscatul lânii au rămas pentru totdeauna în memoria mea. Această experienţă mi-a fost de folos la orele de desen, de la care nu lipseam niciodată. Profesorul de artă plastică Victor Lupu a fost persoana care l-a îndemnat pe Vlad, fratele meu mai mare, să studieze arta plastică la o instituţie de învăţământ artistic, după un timp am mers şi eu, aşa a pornit drumul nostru în artă.

R.R.: *Cum aţi ajuns de la peisaje şi natură statică la tablouri figurative?*

D.B.: Activitatea artistică am început-o în anul 1986, cu lucrări de pictură abstractă, participând la Expoziţia republicană de artă plastică. Abstracţia oferă o mare varietate de tehnici şi forme de exprimare. Creaţia este o permanentă cercetare a conceptului compoziţional, a mesajului, a formei şi cromaticii bazate pe o mare experienţă.

Peisajele, natura statică şi lucrările figurative au apărut în procesul de lucru, fiind atras de subiectul şi mesajul lucrării. Dintotdeauna omul şi natura au fost şi vor rămâne în prim-planul existenţei noastre şi al operelor de artă.

R.R.: *Aţi scris versuri în adolescenţă sau poate scrieţi şi acum, cred asta deoarece multe din tablouri şi titluri sunt încărcate de metafore, ceea ce trădează un anumit dar poetic…*

D.B.: Nu scriu, dar îmi plac versurile, artiştii plastici sunt înzestraţi de la natură cu multe calităţi, ei redau versul prin formă şi culoare. Denumirea unui tablou trebuie să poarte şi o doză de metaforă, care ar deschide uşa spectatorului pentru un dialog direcţionat spre o idee pe care o propune artistul. Într-un fel, pictura este poezie.

R.R.: *Cum reuşeşte Uniunea Artiştilor Plastici să facă faţă acestor cumplite provocări ale prezentului?*

D.B.: Reuşeşte cu mare greu, nu am avut aşa ceva până acum. Am învăţat să facem faţă lucrurilor din mers, am renunţat la o parte dintre proiectele culturale programate pentru a le salva pe cele mai importante. Acum am revenit la activitatea de altă dată, vernisajele expoziţiilor se desfăşoară conform programului, cu prezenţa publicului într-o măsură mai redusă.

R.R.: *Deoarece suntem aproape de încheierea anului, cu speranţa că cel nou ne va aduce râvnita izbăvire de covid, vă întreb cum a fost, totuşi, anul 2020 pentru artiştii plastici din Republica Moldova? În ciuda greutăţilor, aţi reuşit chiar şi „Saloanele Moldovei" să le desfăşuraţi…*

D.B.: De la început, anul 2020 se anunţa a fi un an bun, cu multe evenimente culturale, până la data de 15 martie am reuşit să deschidem câteva expoziţii importante, cum ar fi: Expoziţia–concurs de artă plastică contemporană dedicată Zilei Naţionale a Culturii şi marelui poet Mihai Eminescu şi Expoziţia–concurs de artă contemporană intitulată „Noi – tineretul creator", expoziţie organizată pentru susţinerea tinerilor plasticieni din cadrul Uniunii Artiştilor Plastici şi a tinerilor studenţi ai instituţiilor de învăţământ artistic.

Pentru artiştii plastici a fost un an foarte dificil, din cauza pandemiei au fost nevoiţi să renunţe la multe deplasări de creaţie, invitaţii pentru participare la diferite simpozioane şi concursuri de artă.

După data de 15 mai, UAP şi-a reluat activitatea, conform programului expoziţional şi au fost deschise expoziţii de artă plastică contemporană în ambele săli ale Centrului Expoziţional „Constantin Brâncuşi". Cu respectarea măsurilor de securitate, am reuşit să deschidem şi cea mai aşteptată expoziţie „Saloanele Moldovei", organizată în parteneriat cu Complexul Muzeal „Iulian Antonescu" din oraşul Bacău, o expoziţie aniversară, am sărbătorit şi ne-am felicitat reciproc cu prilejul celei de a XXX-a ediţii a acestui mare proiect, care îşi deschide uşile pentru vizitatori în fiecare an de Ziua Limbii Române.

R.R.: *Ce gânduri aţi avea pentru cititorii revistei* Curtea de la Argeş, *care va găzdui acest interviu şi o parte din lucrările dumneavoastră? Apropo, aţi fost la curtea regală?*

D.B.: Tuturor cititorilor revistei *Curtea de la Argeş* le doresc sănătate, ani buni, speranţă şi încredere. Noi, împreună, putem face această lume mai bună.

R.R.: *Vă mulţumesc mult pentru interviu şi vă doresc sănătate, prosperitate, împliniri şi succese, fără covid!*

D.B.: Vă mulţumesc şi eu.

(Nota redacţiei: numărul anterior al revistei, cel din noiembrie 2020, a fost ilustrat cu lucrări ale pictorului Dumitru Bolboceanu.)

Gabriela TOPOR, doctor, conferenţiar universitar, decan al Facultăţii de Filologie şi Istorie, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă" din Chişinău

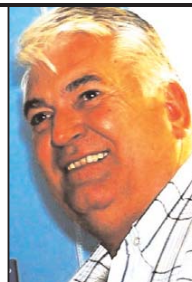
Suntem un popor unic, deoarece nu ştiu dacă mai există cineva pe glob care a luptat pentru dreptul de a vorbi în limba sa. Ne despart 31 de ani de 31 august 1989. S-a schimbat oare ceva în această perioadă? Foarte puţin. Nici până acum nu este schimbată sintagma „limba moldovenească" în Constituţia Republicii Moldova; preşedintele ţării vorbeşte în limba moldovenească; în Parlament se mai vorbeşte în limba rusă... Dar şi cetăţenii de rând puţin îşi dau străduinţa să vorbească o limbă română literară. Am aşteptat o nouă generaţie de tineret care vorbeşte în limbile minorităţilor naţionale. Speram că dacă nu părinţii lor, atunci ei vor studia limba română. În comparaţie cu 1989, mai mulţi dintre ei ştiu limba statului în care locuiesc. O ştiu, dar nu o vorbesc. Una din condiţiile de integrare în societatea franceză este cunoaşterea limbii. De ce la noi, pentru angajarea sau promovarea pe un post, să nu fie obligatorie cunoaşterea limbii române?!...

Astăzi părinţii sunt obsedaţi ca odraslele lor să cunoască engleza. Dar sunt oare mulţi şi cei care sunt îngrijoraţi că copiii lor nu vorbesc o română perfectă? Sunt sigură că nu. De aceea, tot respectul moldovenilor din diasporă, care se străduiesc să păstreze cuvântul românesc la mii de kilometri de Moldova. Tot respectul colegelor mele de la catedra de Limbă şi Comunicare care elaborează programe şi manuale de limba română pentru copiii din diasporă, au participat în proiectul „Integrarea cu respect pentru diversitate – învăţarea simultană a limbilor română şi găgăuză", realizat cu sprijinul Înaltului Comisar pentru Minorităţile Naţionale al OSCE (Haga), 2015 – 2020 (antem.org), în cadrul căruia au elaborat diverse materiale didactice. Tot respectul pentru profesorii, copiii şi părinţii lor din Transnistria, care zi de zi luptă pentru dreptul de a vorbi în limba română.

De aceea, pentru mine, Ziua Limbii Române (aşa consider că trebuie să se numească această zi) este o sărbătoare cu gust amar. Şi sper că toate problemele evocate privind funcţionarea limbii române în Republica Moldova vor fi rezolvate într-o perioadă mai scurtă decât cea de 31 de ani.

Întemeierea şi decăderea Mitropoliei Severinului (II)

Florian COPCEA

Cel de-al treilea document este de fapt actul sinodal din octombrie 1370 prin care este numit al doilea mitropolit în Ţara Românească, Daniil Kritopulos, „bărbat vrednic, înţelept, evlavios, virtuos, propriu pentru acest serviciu", care, „îmbrăcând schima monahală", luase numele de Antim. Prin pitacul respectiv, mitropolitului Severinului i se confereau toate drepturile şi prerogativele de care se bucură un arhiereu învestit cu o asemenea demnitate mitropolitană, printre acestea fiind şi cele de a învăţa poporul şi hirotoni slujitori bisericeşti. Lăsând la o parte faptul că în *Acta Patriarchatus Constantinopolitani* nu avem indicii clare asupra reşedinţelor exacte ale celor două mitropolii, a Ungrovlahiei şi a Severinului, şi nici a hotărniciilor stabilite de Patriarhia Răsăritului, putem concluziona, pe baza altor surse, că a doua mitropolie îşi avea jurisdicţia în partea Ţării Româneşti dinspre Severin şi, logic, sediul acesteia nu putea fi în alt loc (a fost avansată şi ipoteza, care nu poate fi susţinută cu probe, precum că ar fi fost la Mănăstirea Vodiţa, vezi pr. Gheorghe Popovici, *Istoria Românilor Bănăţeni,* Tipografia „Poporul român", Bucureşti-Lugoj, 1904, p. 227) decât la Severin, apoi la Râmnic. În sprijinul acestui adevăr istoric vine şi culegerea de documente *Acta Patriarchatus Constantinopolitani* (vol. II) în paginile căreia aşezarea Severin este menţionată de şase ori în perioada 1396–1401.

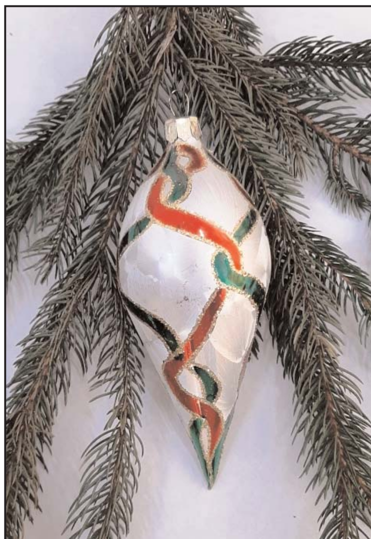
Organizarea ecleziastică a Ţării Româneşti a accelerat în această zonă de interferenţă a ortodoxiei cu catolicismul interesele Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol de a bloca ieşirea de sub ascultare a credincioşilor şi de a opri, astfel, posibilitatea călugărilor franciscani ai papei Urban V de a pătrunde şi catoliciza, sprijinit de regele Ludovic al Ungariei (1342–1382), în teritoriile nord şi sud dunărene.

Surse istorico-documentare avute la dispoziţie ne relevă faptul că prin măsurile luate de Patriarhia Ecumenică, mitropolitului Iachint, până atunci al „toată Ungrovlahia", i se reduce autoritatea religioasă la o parte a Ungrovlahiei, „adică al unei jumătăţi", el devenind „al Ungrovlahiei". Această modificare de titulatură a fost determinată, desigur, de numirea dicheofilaxului patriarhiei Bisericii de răsărit, grecul Antim Critopulos, „mitropolit al unei părţi din Ungrovlahia, adică al unei jumătăţi". În noiembrie 1370 Antim este hirotonit arhiereu şi i se mai încredinţează şi demnitatea de locţiitor al scaunului de Melitene. Din acest moment, în actele patriarhale Iachint şi Antim sunt menţionaţi sub formula „cei doi ai Ungrovlahiei", sau pentru a se face distincţie între primul, aflat în scaunul din Argeş, „cel al Ungrovlahiei", iar pentru mitropolitul Antim, aflat în scaunul din Severin, apare sintagma „celălalt al Ungrovlahiei" şi, nu rareori, „cel al Severinului".

În manualul de diplomatică bizantină *Ekthesis Nea,* elaborat în timpul patriarhului ecumenic Nilos Kerameos (1379–1388), descoperim o precizare care vine să clarifice statutul fiecăruia dintre mitropoliţii Ţării Româneşti: „Mai pe urmă au fost creaţi şi în Ungrovlahia doi mitropoliţi; dintre care unul celui de Nicomidia şi se cheamă exarh a toată partea ungurească şi al plaiurilor, iar celălalt se cheamă mitropolit al unei părţi a Ungrovlahiei şi deţinând locul celui de Amasia".

Ceea ce trebuie reţinut, primul arhiereu menţionat nu poate fi altul decât mitropolitul Iachint (care în 1348 figura mitropolit la Vicina, iar în 1352 la Câmpulung, fără însă ca acest titlu să-i fie recunoscut aici de Patriarhia Ecumenică din Constantinopol), al cărui episcopat la Argeş este atestat între anii 1359–1372, iar cel de-al doilea, Antim, la Severin, între 1380 – aprox. 1401.

Un element determinant în reconstituirea momentului în care s-au pus bazele primei mitropolii a Ungrovlahiei l-a constituit gramata patriarhală din luna mai 1359 a patriarhului Calist I (1350–1354, 1355–1363), prin care îl va informa pe voievodul român Nicolae Alexandru Basarab că soborul său a fost de acord cu strămutarea lui Iachint pe scaunul Ţării Româneşti, ca să devină „păstor legiuit a toată Ungrovlahia" (Vlahia dinspre Ungaria), evident „sub oblăduirea preasfintei Mari Biserici" cu reşedinţa pe Bosfor.

Din 1397 s-a păstrat şi un pitac al patriarhului ecumenic Matei I (1397–1410) către mitropolitul Ungrovlahiei (Antim Critopulos), căruia i se acordă şi titlul de exarh „a toată Ţara Ungurească şi al Plaiurilor". El a sprijinit activitatea cuviosului Nicodim desfăşurată în direcţia reorganizării, după regula athonită, a numeroase aşezăminte monahale şi sihăstreşti pentru a înmulţi astfel numărul celor existente deja în spaţiul valah şi nu numai. Iachint a avut şi o contribuţie esenţială la orientarea religioasă ortodoxă a domnitorului Nicolae Alexandru Basarab, ştiut fiind faptul că avea unele afinităţi pentru catolicism, după cum rezultă dintr-un document al Cancelariei Papale de la Roma care îl declarase drept „credincios al Bisericii Catolice". Totuşi, durata cârmuirii celor doi este incertă şi controversată. Sunt izvoare documentare care fac unele precizări în legătură cu prezenţa lui Antim la sinodul din Constantinopol şi în calitatea de „locţiitor al scaunului mitropolitan din Nicomidia" (în Asia Mică).

Din pomelnicul Mitropoliei Ungrovlahiei aflăm că, după moartea lui Iachint, în august 1372, scaunul mitropolitan din Argeş este ocupat de Hariton (1372–1380), egumenul Mănăstirii athonite Cutlumuş (cunoscută şi sub numele de „Lavra Ţării Româneşti"), totodată, din 1376, şi protos al mănăstirilor de la Sfântul Munte. Lui i se datorează şi diligenţele făcute către Patriarhia bizantină, la rugămintea expresă a domnitorului Vlaicu Vodă, de a li se îngădui monahilor români de la Muntele Athos să primească binecuvântarea pentru viaţa idioritmică, ce nu putea fi văzută cu ochi buni de „romei". Succesorul lui Iachint a fost mult apreciat în cercurile politice şi ecleziastice bizantine. Este ştiut faptul că în multe cazuri, înainte de a fi numit mitropolit al Ungrovlahiei, el a primit multe responsabilităţi din partea Patriarhiei, pe care le-a dus la îndeplinire cu statornicie şi credinţă. Nu considerăm truism sau lipsă de modestie faptul că în testamentul său din iulie 1378, îşi asuma titlul de „smeritul mitropolit al Ungrovlahiei, prea cinstit şi ţinând locul celui de Amasia şi protosul Sfântului Munte, Hariton", ori: „smeritul mitropolit al Ungrovlahiei, Hariton preacinstit şi ţinând locul celui de Amasia şi protosul Sfântului Munte Athos". În consecinţă, mitropolitul Hariton avea o poziţie bine definită în Sinodul patriarhal de la Constantinopol. Numele său apare, descoperim în *Ekthesis Nea*, şi în *Noua ordine de dispunere a scaunelor* ecleziastice ale Patriarhiei ecumenice din perioada în care era condusă de Nil Kerameus (1379–1388), el ocupând locul al şaptelea în structura sinodului. O caracteristică generală a activităţii lui Hariton a fost aceea că pe aproape toată durata păstoririi sale ca mitropolit al Ungrovlahiei a stat mai mult la Sfântul Munte Athos decât în Ţara Românească. În 1378 îşi făcea de la Mănăstirea Cutlumuş al treilea testament, în care dezvăluie toată osteneala depusă alături de domnitorul Vlaicu Vodă pentru extinderea anexelor acesteia, construită, cum bine ştim, de Nicolae Alexandru Basarab. În perioada cât a lipsit de pe scaunul Ungrovlahiei era suplinit de mitropolitul Vidinului, Daniil („alungat din Biserica lui" în anul 1365) şi refugiat în Ţara Românească din cauza ocupării vremelnice a oraşului de către trupele regatului maghiarului Ludovic I şi a propagandei militariste a acestuia în scopul atragerii la catolicism a populaţiei autohtone ortodoxe.

În iunie 1380, mitropolitul Hariton, deşi bolnav, participă totuşi, la Constantinopol, la Sinodul patriarhal. Studierea unor izvoare istorice provenite din arhive bizantine ne oferă avantajul unei constatări plauzibile, care nu presupune niciun dubiu: în anul 1388, aflat la Constantinopol, Hariton îmbracă marea schimă monahală şi îşi ia numele de Timotei. Nu se ştie cu precizie dacă decizia în cauză a fost luată ca urmare a bolii grele pe care o invoca sau a anumitor nemulţumiri generate de hotărârea patriarhului Antonie al IV-lea (1389–1390, 1391–1397) de a-l numi titular al Amasiei pe Mihail. Nu putem ignora şi nici să nu comentăm, pentru a aduce adevărul istoric în limitele sale fireşti, o confuzie care s-a făcut în istoriografia ecleziastică în legătură cu Hariton. Din manualul de diplomatică bizantină *Ekthesis Nea* descoperim că Hariton a fost învestit în funcţia de mitropolit al Severinului sub patriarhatul lui Nil Kerameus, fapt care nu corespunde realităţii. Conform actelor patriarhale, avem certitudinea că mitropolitul Ungrovlahiei, Hariton, a fost aşezat în scaunul mitropolitan de către patriarhul ecumenic Philotheos Kokkinos, în timpul celui de-al doilea patriarhat al său din intervalul anilor 1364–1376. Referitor la titlul deţinut, de „locţiitor al mitropolitului de Amasia", de asemenea, se naşte un semn de întrebare. Mitropolitul Ungrovlahiei, Hariton, a primit această demnitate onorifică în scaunul arhieresc, în baza unui act sinodal, în momentul învestirii sale, în august 1372, şi l-a deţinut până în prima parte a anului 1378. Se deduce că în momentul semnării unui act, în iulie 1378, la Mănăstirea Zographou (construită în secolul X de fraţii Moses, Aaron şi Ioan din Ohrid, pe Muntele Athos), el nu mai purta titlul de custode al scaunului mitropolitan al Amasiei, ci doar de „mitropolit al Ungrovlahiei şi protos". Acest lucru este probat şi de actele emise de sinoadele Patriarhiei Ecumenice, desfăşurate între septembrie 1379 – iunie 1380, care cuprind printre semnăturile celor prezenţi la lucrări şi pe cea a „smeritului mitropolit al Amasiei, *hypertimos* şi *proedros* al Mediei, Mihail" şi ale celor cei doi mitropoliţi ai Ungrovlahiei şi Severinului, Hariton şi Antimos. Punând cap la cap informaţiile găsite în actele patriarhale şi cele din *Ekthesis Nea*, observăm că, deşi se combat/resping unele pe altele, susţin existenţa a două persoane cu acelaşi nume, dar cu identităţi diferite. De reţinut: mitropolitul Hariton, cu aprobarea Sfântului Sinod, după o scurtă convalescenţă, se reîntoarce în scaunul Ungrovlahiei şi va cârmui Mitropolia Ungrovlahiei cu reşedinţa la Argeş până către iunie 1380 sau martie 1381, când va trece la cele veşnice, locul său fiind luat de vrednicul Antim Critopulos de la Mitropolia Severinului.

→

Centenarul Marii Uniri

Regina Maria şi rolul său în făurirea României Mari (IV)

Ilie POPA

Testamentul Reginei Maria (https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/testamentul-reginei-maria)

Poporului meu,

Când veţi ceti aceste slove, Poporul meu, eu voi fi trecut pragul Tăcerii veşnice, care rămâne pentru noi o mare taină. Şi totuşi, din marea dragoste ce ţi-am purtat-o, aş dori ca vocea mea să te mai ajungă încă odată, chiar de dincolo de liniştea mormântului.

Abia împlinisem 17 ani, când am venit la tine; eram tânără şi neştiutoare, însă foarte mândră de ţara mea de baştină, şi am îmbrăţişat o nouă naţionalitate m-am străduit să devin o bună Română. La început n-a fost uşor. Eram străină, într-o ţară străină, singură între străini. Dar prea puţini sunt aceia care se reculeg să cugete cât de grea este calea pe care o Principesă străină trebuie s-o parcurgă ca să devină una cu noua ţară în care a fost chemată. Am devenit a voastră prin bucurie şi prin durere. Privind înapoi, e greu de spus ce a fost mai mare: bucuria ori durerea? – cred că bucuria a fost mai mare, dar mai lungă a fost durerea.

Nimeni nu e judecat pe drept cât trăieşte: abia după moarte este pomenit sau dat uitării. Poate de mine vă veţi aminti, deoarece v-am iubit cu toată puterea inimii mele şi dragostea mea a fost puternică, plină de avânt; mai târziu a devenit răbdătoare, foarte răbdătoare.

Mi-a fost dat să trăiesc cu tine, Poporul meu, vremuri de restrişte şi vremuri de mari îndepliniri. Pentru un timp mi-a fost dat să-ţi fiu călăuză, să-ţi fiu inspiratoare, să fiu aceea care a păstrat flacăra vie, aceea care a devenit centrul de îndârjire în zilele cele mai negre.

Aceasta ţi-o pot spune astăzi căci nu mai sunt în viaţă. În acele zile mi-ai dat un nume ce mi-a fost drag; m-ai numit „Mama tuturor" şi aş vrea să rămân în amintirea ta aceea care putea totdeauna să fie găsită în clipele de durere sau pericol. A venit mai târziu o vreme când m-aţi negat, dar aceasta este soarta mamelor, am primit aceasta, şi v-am iubit mai departe, cu toate că nu vă puteam ajuta aşa de mult ca în zilele când credeaţi în mine. Dar aceasta e uitată.

Atât timp am fost în mijlocul tău încât mi se pare abia cu putinţă că trebuie să te părăsesc; totuşi, orice om ajunge la capătul drumului său.

Eu am ajuns la capătul drumului meu. Dar înainte de a tăcea pentru veşnicie, vreau să-mi ridic, pentru ultima dată, mâinile pentru o binecuvântare.

Te binecuvântez, iubită Românie, ţara bucuriilor şi durerilor mele, frumoasă ţară, care ai trăit în inima mea şi ale cărei cărări le-am cunoscut toate. Frumoasă ţară pe care am văzut-o întregită, a cărei soartă mi-a fost îngăduit să o văd împlinită. Fii tu veşnic îmbelşugată, fii tu mare şi plină de cinste, să stai veşnic falnică printre naţiuni, să fii cinstită, iubită şi pricepută.

Am credinţa că v-am priceput: n-am judecat, am iubit…

Niciodată nu mi-au plăcut formele şi formulele, nu prea luam uneori seamă la cuvintele ce le rosteam. Am iubit adevărul şi am visat să trăiesc în lumina soarelui, însă fiecare trăieşte cum poate, nu cum ar dori. Dar când îţi vei aminti de mine, Poporul meu, gândeşte-te ca la una care a îndrăgit viaţa şi frumuseţea, care a fost prea cinstită ca să fie cu băgare de seamă, prea miloasă să fie învingătoare, prea iubitoare ca să judece.

N-am nicio avuţie să vă las, ceea ce cu atâta mărinimie mi-aţi dăruit am cheltuit între voi: am înfrumuseţat acele locuri unde mi-a fost dat să trăiesc. Dacă toate cele frumoase îţi vor aminti de mine, atunci voi fi îndeplin răsplătită de dragostea ce ţi-am dăruit-o, fiindcă frumosul mi-a fost un crez.

Am redeşteptat la o viaţă nouă micul castel părăsit de la Bran, dar Tenha Juvah (Balcicul) a fost locul cel înfăptuit, acolo mi-a fost dat să fac din vis adevăr, şi fiindcă aceasta a însemnat pentru mine mai mult decât aş putea tălmăci vreodată, am cerut fiului meu Regele Carol II ca inima mea să fie adusă şi aşezată la Stella Maris, biserica ce am clădit-o la marginea mării.

Cu trupul voi odihni la Curtea de Argeş lângă iubitul meu soţ Regele Ferdinand, dar doresc ca inima mea să fie aşezată sub lespezile bisericii ce am clădit-o. În decursul unei lungi vieţi atâţia au venit la inima mea, încât moartă chiar, aş dori să mai poată veni la ea de-a lungul potecii cu crini ce mi-a fost mândria şi bucuria. Vreau să odihnesc acolo în mijlocul frumuseţilor făurite de mine, în mijlocul florilor ce le-am sădit. Şi cum acolo se găseşte inima mea, eu nu vreau să fie un loc de jale, ci dimpotrivă, de pace şi de farmec cum a fost când eram în viaţă. Încredinţez copiii mei, inimii Poporului meu, fiind muritori pot greşi, dar inimile lor calde aşa cum a fost a mea: iubiţi şi fiţi folositori unul altuia, căci aşa trebuie să fie.

Şi acum vă zic rămas-bun pe veci: de acum înainte nu vă voi putea trimite nici un semn; dar mai presus de toate aminteşte-ţi, Poporul meu, că te-am iubit şi că te binecuvântez cu ultima mea suflare.

Necunoscând vremea ce-mi este hărăzită pe pământ, hotărăsc prin acest testament ultimele mele voinţe. Binecuvântez Ţara, pe copiii şi nepoţii mei. Rog pe copiii mei să nu uite niciodată că încrederea în Dumnezeu este o călăuză în fericire şi mângâiere în suferinţă. Îi rog să fie uniţi, să susţină Ţara şi să se susţină între ei. Îi mai rog să se supună fără discordii ultimelor mele voinţe.

Iubirea mea de Mamă pentru ei este aceeaşi şi dacă dispun de partea disponibilă numai în favoarea unuia din ei, este numai pentru că este mai lipsit de nevoile vieţii. (…)

Aş fi vrut să pot lăsa mai multe iubitei mele Ţări în semn de dragoste necurmată ce i-am purtat şi pe care o las izvor nesecat moştenitorilor mei.

Dorinţa mea fierbinte ar fi fost să înalţ o biserică mică pe fostul front de la Oneşti şi să înfiinţez un cămin cu numele meu pentru studentele de la Universitatea din Iaşi, ca amintire a zilelor grele petrecute acolo în timpul marelui război pentru întregirea neamului.

Resimt o vie întristare că modesta mea avere, datorată generozităţii iubitului meu soţ Regele Ferdinand şi redusă încă prin greutăţile din ultimul timp nu-mi îngăduie să fac binele ce aş dori.

Iert pe cei care m-au făcut să sufăr. Rog pe cei cărora involuntar le-aş fi greşit să mă ierte, căci nu am voit să fac rău nimănui. (…)

Acest testament a fost făcut scris, datat şi semnat cu mâna mea la Tenha Juvah, Balcic, astăzi, Joi 29 iunie 1933.

Maria, Regina României

Complexa şi puternica personalitate a Reginei Maria a făcut ca ea să aibă parte şi de campanii denigratoare sistematice, cele mai cunoscute fiind cele orchestrate de Puterile Centrale în Primul Război Mondial şi de autorităţile comuniste, în primii ani de după Al Doilea Război Mondial. Din păcate, reminiscenţe ale acestor campanii sunt prezente şi se resimt oarecum şi astăzi, dar nu fac obiectul prezentării de faţă.

Încheiem prin a prezenta un citat din Constantin Argentoianu, unul din criticii constanţi şi nemiloşi ai reginei, care, credem noi, reuşeşte să sintetizeze în câteva fraze rolul Reginei Maria şi locul pe care ea îl merită în istoria României:

„Oricâte greşeli va fi comis Regina Maria, înainte şi după război, războiul rămâne pagina ei, pagină cu care se poate făli, pagină care se va aşeza în istorie la loc de cinste. O găsim în tranşee printre combatanţi în rândurile înaintate, o găsim în spitale şi în toate posturile sanitare printre răniţi şi bolnavi. O găsim de faţă la toate adunările care încercau să facă puţin bine. Nu a cunoscut frica de gloanţe şi de bombe, cum nu a cunoscut teama şi scârba de molimă sau nerăbdarea faţă de eforturile aşa de des inutile, provocate de dorinţa ei de mai bine. Regina Maria şi-a îndeplinit datoria pe toate fronturile activităţilor sale, dar mai presus de toate pe acela al încurajării şi ridicării moralului acelora care o înconjurau şi care au trebuit să decidă, în cele mai tragice momente, soarta ţării şi a poporului său. Se poate afirma că, în răstimpul pribegiei noastre în Moldova, regina Maria a întrupat aspiraţiile cele mai înalte ale conştiinţei româneşti. Prin modul cum a influenţat în 1916 intrarea României în război şi din nou în 1918, când aproape numai datorită ei, Regele Ferdinand nu a ratificat dezastruoasa pace de la Bucureşti, regina s-a aşezat ca ctitoriţă a României întregite şi ca una din cele mai mari figuri ale istoriei noastre naţionale." (Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine: Amintiri din vremea celor de ieri.* Vol. 3, partea V, Editura Humanitas, Bucureşti, 1992, p. 109)

(În imagine, piatra de pe mormântul Reginei Maria, din Catedrala Mănăstirii Argeşului.)

Patriarhia ecumenică, în 1382, îi va acorda mitropolitului Antim al Ungrovlahiei titlul de exarh al întregii Ungarii şi al plaiurilor (prin plaiuri înţelegându-se regiunile Amlaş şi Făgăraş, situate în Transilvania) aflate în acea epocă sub stăpânirea voievozilor români. El va primi şi autoritate asupra scaunului mitropolitan de Metilene. Antim Critopol va păstori în Ţara Românească până în jurul anului 1405. Numele său însă va lipsi după anul 1403, nu se cunosc motivele, din actele sinodale ale Patriarhiei de la Constantinopol. Sunt unele aserţiuni, destul de convingătoare, am spune, care indică prezenţa la Argeş, când lipsea de pe scaunul metropolitan Antim, a unui anume ierarh Teodosie de la Severin, al cărui nume poate fi întâlnit în pomelnicul Mitropoliei Ungrovlahiei. Menţiuni ale numelui său mai apar şi în unele documente sinodale din perioada 1389–1401, dar şi într-un hrisov de danii şi întăriri de moşii pentru Mănăstirea Cozia purtând pecetea lui Mircea cel Bătrân. Legat de mitropolitul Antim Critopol, istoriografii iau în calcul şi ipoteza ca în perioada 1381–1389 acesta să fi condus atât scaunul mitropolitan vacantat, cât şi cel pe care fusese numit, la Argeş. Altfel nu se explică de ce în *Acta Patriarhatus Constantinopolitani* nu este amintit niciun succesor al său.

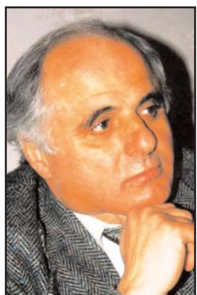
(Va urma)

Mihai Mihăiţă, 90
Destin şi datorie

Tudor NEDELCEA

Cultura şi spiritualitatea română a înregistrat mari personalităţi, nu numai de formaţie umanistă, dar şi inginerească, tehnică. Gh. Lazăr şi Gh. Asachi au îmbrăţişat domenii de care societatea românească a vremii avea nevoie; mai târziu, I.I.C. Brătianu era om politic, dar la bază era un destoinic inginer, de unde butada replicilor dintre el şi N. Iorga. În literatura autohtonă, matematicienii Ion Barbu, Solomon Marcus, Norman Manea au o temeinică cultură, în care a strălucit, mai aproape de zilele noastre, acad. Radu P. Voinea, fost preşedinte al Academiei Române, un politehnist umanist capabil să rostească o cuvântare în limba latină, învăţată la Colegiul craiovean „Fraţii Buzeşti". Chiar şi mitropoliţii actuali, Andrei Andreicuţ al Clujului, Maramureşului şi Sălajului, şi Ioan al Banatului au la bază studii inginereşti.

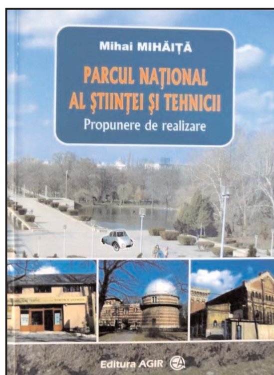
Am făcut această scurtă prolegomenă spre a arăta că suntem contemporani cu o asemenea mare personalitate, Mihai Mihăiţă.

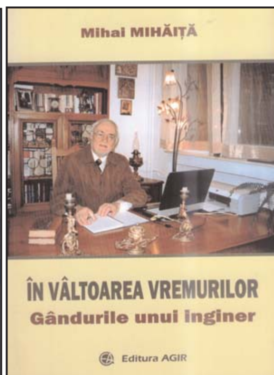
S-a născut acum nouă decenii, la 14 septembrie 1930, în satul mehedinţean Lac, menţionat în documente semnate de Mihai Vodă (1593-1601) şi de Radu Mihnea Voievod (1611-1616; 1620-1623), aparţinând comunei Voloiac, fiu al lui Marin şi Maria Mihăiţă (fostă Diaconescu), dar a trecut pitorescul pârâu Huşniţa (prezent şi în proza lui Marius Tupan, om al locului) şi s-a aşezat cu familia în satul Valea Ursului al comunei (tot mehedinţene) Tâmna, care, de asemenea, sunt menţionate în aceleaşi documente, într-o familie onorabilă: bunicul din partea mamei – picher de drumuri şi şosele, un înaintaş al tatălui a fost ceauş în oastea lui Tudor Vladimirescu, altul primar al comunei. Copilăria şi-a petrecut-o pe aceste locuri mirifice, care au înnobilat cultura şi politica română: scriitorii Emil Manu şi Marius Tupan (chiar şi subsemnatul), logicianul Gh. Enescu, istoricii I. Călin şi C. Protopopescu, lingvistul Gh. Bolocan, fagotistul Miltiade Nenoiu. Aici, V. Rădulescu, fost ministru, fratele filosofului C. Rădulescu-Motru, îşi construise un castel după modelul celor de pe Valea Loarei; şi, tot aici, cumnatul său, generalul C. Pantazi, îşi făcuse un conac (în satul Colareţ), ras de pe faţa pământului de armata roşie „eliberatoare". Chiar şi familia prezidenţială americană Kennedy este moştenitoare în satele Manu-Izvorăl: boierul local Ştefan Isărescu s-a căsătorit, după divorţul de principesa Ileana (sora regelui Carol II, maica Alexandra ulterior), cu Patricia Kennedy. Tatăl lui Ştefan Isărescu, Traian Isărescu, a fost naşul de cununie şi de botez al copiilor bunicului său, picherul Dumitru Diaconescu.

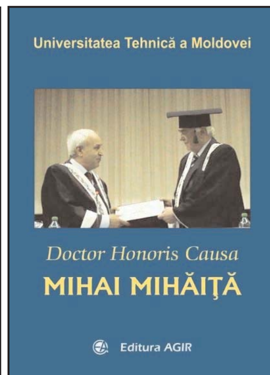
Şcoala primară a urmat-o în Valea Ursului (1937-1942), cu învăţătorii Dacia şi Dumitru Cercel, care i-au pus condeiul în mână, ei fiind şi învăţătorii mamei sale. După absolvirea şcolii, se mută în Bucureşti, unde urmează Liceul Teoretic „Mihai Viteazul" (1942-1950); intrase într-un alt univers. („Eram ca o picătură în ocean şi valurile mă puteau îndrepta în orice direcţie.") A fost coleg de clasă cu renumitul lingvist Sorin Stati, care s-a stabilit în Italia şi după 1990 a fost ales membru de onoare al Academiei Române. În aceeaşi clasă, a fost coleg cu scriitorul Ştefan Iureş, cu arheologul, istoricul de artă, profesorul şi muzeologul Radu Florescu, fost director al Muzeului Naţional de Istorie a României, cu muzicianul Ştefan Zorzor şi cu alte personalităţi.

Din 1950 este student cu bursă de merit al Institutului de Căi Ferate – Facultatea Exploatare, Bucureşti, terminând ca şef de promoţie. A fost repartizat inginer la Constanţa, transferat ulterior la Buzău, promovat la conducerea triajului Ploieşti; prin meritele sale a ajuns succesiv şeful complexului Palas Constanţa şi Port, coordonatorul activităţii feroviare din Dobrogea şi Bărăgan, director al Circulaţiei şi Planului de Transport, adjunct al Ministrului Transporturilor şi Telecomunicaţiilor (la 32 de ani!), conducând efectiv Căile Ferate Române. „Calea ferată însăşi, cu o dotare insuficientă şi învechită şi cu o infrastructură necorespunzătoare, era aproape sufocată de sarcinile ce le avea din partea unei economii în dezvoltare rapidă. La aceasta se adăugau şi cerinţele mari la export şi import." În paralel, a început acţiunea de modernizare şi restructurare a Căii Ferate, care a necesitat eforturi deosebite, dar care a decurs cu succes datorită antrenării unui număr mare de tineri şi de ingineri cu experienţă, care nu aveau un „dosar bun", pentru care Mihai Mihăiţă şi-a asumat răspunderea.

După cinci ani a fost eliberat din funcţie, explicându-i că a fost „promovat prea tânăr" (s-a spus oficial, iar neoficial că a cerut-o Alexandru Drăghici, ministrul de Interne de atunci). A acceptat postul de director general al Regionalei de Cale Ferată Bucureşti, dar a intrat în conflict cu noul ministru al Transporturilor din cauza unor diferenţe de păreri privind organizarea Căii Ferate şi delimitarea zonelor de activitate dintre transportul feroviar şi rutier. Acest ministru a fost îndepărtat curând din funcţie, pentru incompetenţă. Mihai Mihăiţă devine, apoi, directorul Centrului de Calcul Electronic al Ministerului, sector iniţiat chiar de el, în timp ce în lucrări oficiale din acea perioadă se scria că cibernetica este o ştiinţă imperialistă ce trebuie repudiată. În acest post, a realizat informatizarea Căii Ferate şi a celorlalte sectoare de transport, s-a realizat primul sistem informatic în timp real, pe toată reţeaua de cale ferată, pentru urmărirea vagoanelor de marfă, prioritate în ţară şi în această parte a Europei, cu specialişti români, el fiind şeful de proiect („Acest mit al specialiştilor străini există şi acum, eu nu-l agreez pentru că nu ne ajută").

Ghinionul se ţine de capul său. Sora soţiei, căsătorită cu un sas, plecase oficial în Germania. („Statul român a încasat banii după plecarea lor, iar eu pierdeam încrederea aceluiaşi stat. Nu-i aşa că sună interesant?") Cumpănă grea pentru el. „Mi-am pus atunci problema raportului dintre binefacere şi recunoştinţă. Unii erau beneficiarii muncii şi realizărilor mele, cu care se împăunau şi căutau un loc în schema puterii supreme, iar ceilalţi, care beneficiaseră, din plin, de sprijinul meu se comportau aşa din oportunism, să nu-i contrazică pe cei vremelnic puternici, ba mai mult, manifestându-şi cât mai zgomotos acordul, crezând că le va fi mai bine. Dar mai este o explicaţie, pe care am citit-o într-un text scris de regretatul academician Radu Voinea, în care nu este vorba nici de frică, nici de oportunism, ci de ceva mai grav – de o transformare a sentimentului morbid de ură, o ură de moarte." Cu doctoratul luat, în 1977, Mihai Mihăiţă desfăşoară, în paralel, şi activitate didactică. A fost cadru didactic pentru formarea managerilor în activitatea de transport (1970-1990), profesor asociat la Universitatea Politehnică din Bucureşti – Facultatea de Transporturi (1970-2015), a primit titlul de profesor onorific la Universitatea Politehnică Timişoara (1998), este Doctor Honoris Causa al Universităţii Tehnice a Moldovei din Chişinău (2014) şi altele.

Ghinioanele sau mai bine zis răutatea şi invidia oamenilor îl urmăresc. După un stagiu de pregătire în Franţa, în 1973, acceptând primirea gratuită, la instituţie, a unor reviste de specialitate, care erau citite de personal, este urmărit, el şi familia sa, de Securitate (patru – cinci colonei) timp de 12 ani! („Mulţi nu vă imaginaţi ce cuprinde un astfel de dosar şi ce dureros este când dai tot ce ai mai bun în tine pentru ţara ta şi răsplata este să fii suspectat că o trădezi.")

Revoluţia din decembrie 1989 l-a prins la baricada de la Intercontinental şi din faţa C.C. al P.C.R., cu speranţa într-o lume a libertăţii, meritocraţiei, unităţii naţionale, în care ura şi turnătoria să fie eradicate.

Cu vocaţie ctitoricească, a scris statutul şi, împreună cu unii colegi, a constituit Asociaţia Generală a Inginerilor din România (AGIR), oficializată la 13 ianuarie 1990, căreia i-a redobândit patrimoniul, a restabilit relaţiile cu Federaţia Mondială a Organizaţiilor Inginereşti (FMOI), a aderat la Federaţia Europeană a Asociaţiei Naţionale Inginereşti (FEANI), iniţiator şi apoi fondator, împreună cu alţi oameni de ştiinţă al Asociaţiei Academia de Ştiinţe Tehnice din România (1998), devenită Academia de Ştiinţe Tehnice din România (2008). Este membru fondator şi titular al Academiei Oamenilor de Ştiinţă din România (AOŞR), membru fondator şi preşedinte al Fundaţiei Române pentru Premiul Calităţii „J.M. Juran". J.M. Juran, originar din România, savant de renume mondial, creator al *calitologiei,* a fost de acord ca această fundaţie să îi poarte numele.

Cu o pregătire profesională de excepţie, cu proiecte de cercetare naţionale şi internaţionale, cu specializări postuniversitare în străinătate, Mihai Mihăiţă a fost recunoscut ca atare pe plan naţional, dar mai ales în cel internaţional, fiind ales în Comitetul Executiv al FMOI şi FEANI, al unor societăţi, asociaţii, consilii ştiinţifice, în organisme profesionale internaţionale, în colegiul unor reviste de specialitate din ţară şi din străinătate, fiind decorat cu ordine şi medalii acordate de statul român sau de alte organisme internaţionale, cum este Medalia de Excelenţă pentru realizări deosebite în inginerie acordată de Federaţia Mondială a Organizaţiilor Inginereşti.

Este membru de onoare al „Pan American Academy of Engineering" din 2004.

În prezent, la onorabila şi venerabila vârstă de 90 de ani, Mihai Mihăiţă este preşedintele Asociaţiei Generale a Inginerilor din România, al Academiei de Ştiinţe Tehnice din România, vicepreşedinte al Conferinţei Inginerilor din sud-estul Europei, membru în Consiliul Director al Asociaţiei de Standardizare din România (ASRO) şi al Comitetului Naţional Român al Consiliului Mondial al Energiei şi altele.

→

Seniori ai culturii

Angela Buciu

78 de ani de viaţă, 60 de ani de activitate artistică

Elis RÂPEANU

Anul acesta, în octombrie, Angela Buciu – *Doamna cântecului maramureşean* – a împlinit 78 de ani de viaţă şi 60 de ani de activitate în domeniul artistic, ştiinţific şi pedagogic, 60 de ani „de eforturi şi împliniri pe tărâmul sfânt al Artei", cum scria prof. univ. Gh. Oprea, şeful Catedrei de Muzicologie a Universităţii Naţionale de Muzică din Bucureşti.

Această personalitate, dăruită de Dumnezeu cu har, cu voce de violoncel, putere de muncă şi dragoste de neam, „a adunat ca o *furnică*, în repertoriul său, inestimabile comori ale spiritualităţii populare de pe plaiurile de *legendă şi dor* ale Maramureşului istoric, ale Ţării Oaşului şi Codrului, ale Văii Chioarului şi Ţării Lăpuşului, devenind, încă din anii tinereţii şi ai maturităţii sale artistice, posesoarea unui adevărat tezaur de melodii din fondul tradiţional folcloric." (Constantin Arvinte)

Maramureş, Ţară veche,/ Cu oameni fără pereche!, cu oameni liberi care n-au suportat jugul stăpânilor, dârji, aprigi, harnici, oameni care nu concep să stea degeaba nicio clipă, dacă nu lucră, se roagă, cântă şi joacă; oameni cu privire vigilentă, care te cântăresc dintr-o ochire, oameni primitori, cu zâmbetul pe buze, plini de umor, omenoşi, dar, Doamne fereşte! să-i ofensezi, să le răneşti demnitatea. Pe lângă celelalte trăiri, prin cântec, maramureşeanul se simte la el ACASĂ. Iar în Maramureş există oameni care s-au născut să se dedice cântecului. Există oameni hărăziţi de Dumnezeu ca, prin cântec, să-şi servească neamul şi ţara cu tot ceea ce defineşte existenţa lor; sunt oameni care se identifică, în tot ce au mai bun, cu pământul pe care s-au născut, cu părinţii care le-au dat viaţă, cu poporul căruia le aparţin. Un asemenea om este **Angela Buciu**, care şi-a dedicat întreaga viaţă muzicii, familiei şi ţării de legendă în care a haiducit Pintea Viteazu, ţara cu oameni harnici, viteji, dar şi iubăreţi, cu chef de pahar, plini de voie bună, neîntrecuţi la cântec şi joc. Oameni cărora le place să spună că nu trăiesc degeaba pe acest pământ.

Parcă şi numele pe care-l poartă de o viaţă, cu care s-a afirmat ca artistă, e predestinat: semnificaţia numelui de botez e *înger,* altfel spus, în această fiinţă Dumnezeu a adăpostit un înger care să ne încânte cu un glas de arhanghel, care să ducă dincolo de generaţii, comoara cântecului maramureşean. *Buciu* ne duce cu gândul la bucium: această Doamnă are glas profund, amintind sunetul buciumului, răscolitor până în adâncul fiinţei clădite în noi, românii, de veacuri, mai ales când cântă o doină.

S-a născut sub semnul norocos şi purificator al lui Jupiter, pe 5 octombrie 1942, în prima zi a săptămânii, în satul Cheud, comuna Năpradea, aflată la îmbinarea Maramureşului cu Sălajul, la 50 km de Baia Mare. Tatăl – Ion Barbor (nume care provine de la Varvara – Sfânta ocrotitoare a minerilor) – absolvent de gimnaziu, le scria consătenilor depeşele, plângerile, şi era socotit de acelaşi rang cu „Domnul Părinte" şi Domnul învăţător. Scria foarte frumos, avea un scris cum numai în actele notariale vechi se întâlneşte, îşi procura broşuri cu legile ţării, era abonat la ziare, fiind la curent cu tot ceea ce se întâmpla la nivel de ţară; acest lucru era deosebit de necesar în acel colţ al României unde Imperiul Austro-Ungar a lăsat urme adânci în sufletele oamenilor care, secole de-a rândul, au rezistat presiunilor, nedreptăţilor şi şi-au păstrat neamul. Îndrăznim să ne facem cunoscută o părere: aceasta este o dovadă de eroism. Şi dacă românii din Moldova şi Ţara Românească au luptat să-şi păstreze neamul şi glia, conduşi de voievozi precum Ştefan cel Mare şi Mihai Viteazul, „ardelenii" au dus o luptă continuă, zi de zi, să-şi păstreze specificul românesc, limba, religia, îndurând nedreptăţi, asuprirea, expuşi riscului de a-şi pierde viaţa, rezistând procesului bine dirijat al deznaţionalizării.

Angela Buciu din acest neam se trage: al maramureşenilor şi al românilor de pretutindeni.

Copilăria i-a rămas în suflet ca o icoană plină de raze care luminează şi azi chipurile dragi din familie: părinţi, fraţi, bunici. Clasele primare le-a urmat la Cheud, iar pe cele „elementare" (a V-a, a VI-a şi a VII-a), la Năpradea, parcurgând zilnic 4 km pe jos. Aici, la 12 ani, s-a suit pentru prima dată pe o scenă – scena şcolii – interpretând cântecul *La oglindă* pe versurile lui George Coşbuc. Tot în această perioadă, şi tot pentru prima oară, a ascultat muzică populară la un radio cu galene cumpărat de Unchiul Simion. Trebăluia toată ziua şi cânta.

După gimnaziu, cum era familiarizată cu tot ce înseamnă plante şi animale din viaţa satului, a urmat Şcoala Profesională de Agrozootehnie de la Şimleul Silvaniei.

La cântec şi la învăţătură n-a renunţat nicio clipă. Paralel cu multiplele activităţi pe care le implică începutul carierei de interpret – iniţial în cor, apoi ca solistă – Angela Buciu şi-a dat diferenţele pentru liceu şi apoi a dat examen de admitere la Institutul Pedagogic din Baia Mare – Secţia Filologie. Au urmat alte diferenţe pentru completarea studiilor universitare la Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj, absolvind Facultatea de Filologie de 5 ani. În tot acest timp, cu o putere de muncă rar întâlnită şi cu o dăruire totală, a făcut şcoală serioasă de muzică. Cei 60 de ani de cântec românesc şi activităţi puse în slujba lui încep în august 1960, înainte de a împlini 18 ani: a dat concurs pentru ocuparea unui post de corist în Ansamblul de cântece şi dansuri populare din Baia Mare. Din aproximativ 100 de concurenţi au reuşit doi: Angela Buciu pentru alto şi Nicu Moldovan – bariton. Cum coriştii cântau pe note, după partituri, noua angajată a luat în piept drumul studiilor muzicale. Dirijorul, profesorul Gh. Velea, şi soţia sa, Gabriela Velea – cântăreaţă de operă şi profesoară de canto – au fost „dumnezeii" care au îndrumat-o în acest domeniu pe care Angela îl aborda cu minimele cunoştinţe acumulate în timpul şcolii. Noua coristă a înţeles de timpuriu că *profesia de artist nu se poate cumpăra sau vinde.* Ca şi omenia. Este un dat, o vocaţie din care izvorăşte nevoia de perfecţionare, de permanentă autodepăşire. Trebuie să dăruieşti visului întotdeauna ce i se cuvine.

A cântat un an în cor, apoi a devenit solistă de muzică populară şi uşoară. Au urmat noi acumulări, prin documentare pe teren, precum şi prin consultarea culegerilor mai multor etnomuzicologi, precum Constantin Brăiloiu sau Béla Bartók. S-a implicat în adunarea materialelor folclorice muzicale şi nu numai din zonele şi subzonele Maramureşului: Maramureşul istoric, Codru, Chioar, Lăpuş, Oaş. Din destăinuirile făcute autorului Augustin Botiş, cuprinse în volumul *Angela Buciu. Destin neliniştit* (Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2002, 247 p. + 24 p. ilustraţii), din care vom extrage unele citate, redăm următoarele: „Am început să înţeleg că misiunea unui cântăreţ de muzică populară constă în cunoaşterea şi păstrarea într-o formă cât mai autentică a fondului de aur a străvechii noastre culturi, ceea ce m-a obligat să am un stil şi un repertoriu proprii, ajutându-mă, mai târziu, să mă feresc de pericole cum sunt şablonizarea şi poluarea" (p. 34).

În cadrul Ansamblului, a cântat alături de alţi mari interpreţi, precum Felician Fărcaş, Victoria Darvai şi mai tinerii Dumitru Fărcaş, Nicu Moldovan, Viorica Lar, iar mai târziu, de Nicolae Sabău, Fraţii Petreuş, Titus Perşe, Dumitru Dobrican, regretata Titiana Mihali, retezată de Destin în plină tinereţe, şi alţii, mai mărunţi, care au bătut la porţile consacrării, dar s-au pierdut pe drum.

→

A cunoscut şi a colaborat cu mari personalităţi ale lumii contemporane, din conducerea statului (Regele Mihai, Ion Gh. Maurer, Ion Iliescu, Emil Constantinescu etc.), din domeniul academic (Radu Voinea, M. Drăgănescu, N. Constantinescu, Eugen Simion etc.), cu savantul H. Coandă, din domeniul cultural (Virgil Carianopol, Al. Andriţoiu, E. Barbu, Adrian Păunescu, Norman Manea, pictorul Corneliu Baba, violonistul Al. Tomescu etc.) şi al cultelor (patriarhii Iustinian şi Teoctist, mitropoliţii Andrei Andreicuţ, Laurenţiu Streza etc.).

S-a implicat şi în alte activităţi. A sprijinit activitatea sportivă, având în subordine Clubul Rapid în perioada în care acesta ţinea de minister. În acea perioadă (1960-1970) s-au obţinut cele mai mari succese din istoria clubului. S-a câştigat Campionatul Naţional de Fotbal, de trei ori, consecutiv, s-a câştigat Cupa Europeană la volei şi au fost realizări deosebite în toate secţiile clubului, handbal, polo, rugby, box, atletism etc. A încurajat practicarea sportului şi de către copiii angajaţilor.

A sprijinit Orchestra Inginerilor Feroviari care în prezent este Orchestra Simfonică a Inginerilor din AGIR şi a stimulat literatura şi arta prin înfiinţarea de cenacluri şi prin întâlniri cu oameni de litere urmate de legături şi prietenii durabile.

Are o familie respectată; soţia Adela (Istrate) – fostă colegă de facultate şi doi feciori, ingineri. A scris numeroase cărţi de specialitate: *Transporturi combinate şi deservirea în suprafaţă* (1971), *Transportul mărfurilor în containere mari* (1972), *Sub cupola Academiei Române. Discursuri de recepţie ale inginerilor* (2011), *Ingineria în faţa provocărilor sec. XXI* (2011), *Parcul Naţional al Ştiinţei şi Tehnicii. Propunere de realizare* (2010), *Tradiţie şi continuitate. Societatea Politehnică* (2011), *Academia de Ştiinţe Tehnice din România. Monografie* (2009), *Repere ale ingineriei româneşti (ediţie bilingvă, română, engleză,* 2000), *Un sfert de secol de la (re)naşterea AGIR* (2016) etc., dar şi de cultură generală, memorialistice, precum: *În vâltoarea vremurilor. Gândurile unui inginer* (2011), *Destin şi datorie* (2010).

Regrete, după nouă decenii de viaţă trăită la cote maxime? „Regret un lucru. Nu învăţăm să fim altfel. Mi-ar plăcea să-i văd pe români că nu se mai lamentează atât de mult şi că se înţeleg mai bine între ei. Invidia să nu le mai roadă sufletul, aşa cum rugina roade fierul. Să fie mai uniţi. Trebuie să subliniem neîncetat că democraţia nu se poate construi şi menţine dacă cetăţenii se mulţumesc să reacţioneze în loc să acţioneze, în faţa situaţiilor cu care sunt confruntaţi. Fără o participare activă a populaţiei, democraţia rămâne incompletă şi firavă. Cum vom depăşi criza morală, etică şi economică fără precedent?

Una dintre posibilităţile de a-i cunoaşte pe oameni este să-i privim în acţiune."

Mihai Mihăiţă este un nume de rezonanţă în domeniul ingineresc, dar şi în comunitatea umană contemporană, prin modelul său de viaţă, un nume care trebuie rostit cu mult respect şi chiar pioşenie.

Seniori ai culturii

Începutul afirmării şi primele succese umplu ani bogaţi în evenimente, frământări, emoţii, dar mai ales muncă – toate amplificate de conştiinţa că flacăra devenirii, odată aprinsă, trebuie întreţinută permanent de perfecţionări şi acumulări continue. *Am strălucit cu preţul propriei mele arderi* – recunoaşte această mare Doamnă a cântecului maramureşean.

S-a căsătorit în 1962 cu Valeriu Buciu, dansatorul, apoi coregraful aceluiaşi ansamblu, ajuns, cu timpul, conducătorul acestei renumite formaţiuni ce poartă numele Ansamblul Artistic Profesionist „Transilvania" – devenit emblemă a întregii mişcări artistice a cântecului şi dansului popular românesc în întreaga ţară şi chiar în lume.

În noua familie Buciu, fetiţa Adriana-Angela-Alexandrina a apărut în 1966, ca o floare rară, într-o grădină vastă, îngrijită cu drag şi dăruire, crescând alături de verişoara ei Simona, ca două surori. „Fata noastră e doina sufletului meu – mărturiseşte doamna Angela: Adriana – pentru că aşa au dorit colegii mei, Angela pentru că aşa a dorit soţul meu, Alexandrina – pentru că aşa se numea bunica soţului meu, care mă iubea nespus de mult" (*Din Lada mea de zestre de Angela Buciu,* Ed. Eurotip, Baia Mare, 2007).

Turneele au făcut-o pe mamă să sufere pentru că o despărţeau de odorul ei – Adriana. Marea interpretă a înţeles că sentimentul matern nu se poate descrie. „Nevoia de a fi cu fetiţa mea îmi sfâşia inima."

10 ianuarie 1964 constituie data primei imprimări la radio cu piesa *Mocioriţă cu trifoi* – piesă atât de cunoscută astăzi, am spune chiar *simbol,* preluată, ca pe un bun al tuturor şi al nimănui, de diverse „trupe" şi „grupuri" „etno", cu intervenţii în melodie şi ritm şi cu *adăugiri lipite* care nu respectă specificul popular autentic al cântecului. Or, deşi cântec popular, folclor adică, această piesă aparţine moralmente Doamnei Angela Buciu: dumneaei a cules-o şi, cu profesionalism şi cu simţul de nativ al zonei, i-a dat o formă aleasă fără să-i altereze specificul, apoi a lansat-o, a făcut-o cunoscută. Într-un fel, a cizelat-o, dându-i ceva din sufletul şi priceperea sa, aşa cum permanent şi-a cizelat glasul. E adevărat că pe *Angela Buciu – un destin veşnic neliniştit* – a născut-o binecuvântata sa Mamă cu o voce de excepţie, cu impostaţie naturală, dar, mărturiseşte dumneaei, „a fost pentru mine un noroc fantastic, dar acest glas a trebuit educat, altfel n-ar fi rezistat în timp; fără această exigenţă, un cântăreţ, indiferent de ce gen de muzică ar aborda, nu atinge performanţe" (p. 42).

De la Victoria Darvai, n-a mai cântat nimeni Maramureşul la cotele care să-l ridice la o zonă inconfundabilă de referinţă atunci când vorbim de cântecul popular autentic, cum a făcut-o şi o face Angela Buciu. Mai nou, amatorii care se hazardează să abordeze cântecul popular, nefiind pregătiţi pentru asemenea demers, sunt bucuroşi că „iau plăcinta gata coaptă" sau inventează ei un aşa-zis „folclor". Aceştia nu servesc cântecul popular, ci ei se servesc de cântecul popular. Şi, sunt destui şi din ce în ce mai mulţi, din păcate.

Ajunsă la porţile consacrării, Angela Buciu a înţeles acest adevăr simplu, că *performanţă fără efort şi sacrificiu nu există:* spectacole multe, muncă titanică, disciplină şi seriozitate totală, fuga de compromisuri. A înţeles şi că *un adevărat interpret de muzică populară trebuie să aibă un repertoriu propriu,* pe care să-l înmulţească, să şi-l îmbogăţească în mod continuu („să-şi înmulţească talanţii"). A avut o preocupare permanentă să-şi culeagă noi piese şi o neîntreruptă pregătire vocală, muzicală şi culturală; a fost un spirit veşnic treaz la tot ce vede şi aude prin locurile colindate, cu grija de a păstra autenticul cântecelor. Marea calitate de a da haină luminoasă unui cântec, auzit la un ţăran sau la un ceteraş şi de a-l interpreta, adăugând ceva din universul tău, nu poate apărea dintr-odată sau din nimic, ci după o continuă practică şi preocupare de a-ţi îmbogăţi acel univers din care vrei să pui ceva în cântec.

Pentru un interpret de muzică populară, de mare importanţă este nu numai cunoaşterea zonei pe care o reprezintă (în care s-a născut sau a trăit mulţi ani), ci şi a celorlalte zone folclorice din ţară. *O asemenea exigenţă este cu atât mai necesară interpretului de muzică populară din Maramureş,* precizează Angela Buciu, atrăgând atenţia asupra unui aspect la care, poate, nimeni nu s-a gândit. Aşa cum în achiziţionarea unei limbi străine înrudite cu limba maternă, există aşa-zişii *falşi prieteni* (cuvinte asemănătoare, aproape identice, dar cu sensuri diferite), care perturbă corecta însuşire a acelei limbi, tot astfel, maramureşenii care merg în grupuri prin ţară la munci agricole, ducând adesea cu ei şi „ceteraşii" satului, învaţă acolo diverse cântece pe care, în mod spontan, le transpun pe ritmuri maramureşene. „Pentru un interpret necunoscător, este cea mai evidentă momeală – va crede că şi-a îmbogăţit repertoriul cu o melodie nouă moroşenească, numai pentru că a auzit-o cântată de maramureşeni într-o împrejurare sau alta. Neştiinţa creează vinovăţii" (p. 41). Există cântăreţi, chiar dintre cei cu pretenţii, care, de dragul succesului, *apelează la tot ce-i de valoare în alte zone.* Aceştia, în mod indubitabil, chiar dacă, în mare, păstrează melodia preluată din altă parte, o interpretează în nuanţa specifică zonei lor, „participând astfel la o *denaturare de la autenticul inconfundabil.* Fireşte, asemenea interpreţi sunt mai puţin vinovaţi decât cei care acceptă materialul pe căile mass-media, ceea ce este foarte grav" – precizează Angela Buciu. Şi eu, la rândul meu, autoarea acestor rânduri, eu, care din dragoste pentru muzica populară am urmat Şcoala Populară de Artă din Bucureşti (Secţia Canto popular şi romanţe), timp de trei ani (1972-1975), după ce absolvisem a doua facultate de Filologie, având şi „doi copii de gât", eu mă întreb: unde sunteţi dumneavoastră Doamnă Emilia Comişel, dumneavoastră care, ani de-a rândul, la concursuri (şi nu numai) aţi impus, drept condiţie de promovare, *respectarea autenticului zonei cântăreţului respectiv,* neadmiţând amestecuri sau deturnări? Acest lucru se impune şi în ceea ce priveşte costumul cu care artistul apare pe scenă. Vinovaţi sunt organizatorii spectacolelor, reprezentanţii televiziunilor şi radioului, Ministerul Culturii şi chiar dirijorii orchestrelor, care ar trebui să le impună ţinuta în costumul din zonă.

La o emisiune de la TVR1 (*O vedetă populară,* sâmbătă, 30 septembrie 2006), marele interpret Nicolae Sabău spunea: „Angela Buciu aduce mereu cântece noi, e preocupată de îmbogăţirea repertoriului". Şi, cea născută pentru muzică, horind doinele maramureşene ca pe nişte rugăciuni ale neamului românesc, a adunat într-un album cântece religioase înrudite cu folclorul. De fapt, în 1991, la emisiunea *Bună dimineaţa* a Ilenei Popovici de la TVR, s-a putut asculta, pentru prima dată în România, o *priceasnă,* interpretată de Angela Buciu. Impactul a fost de proporţii şi, după aceea, au început să apară, pe „piaţa muzicală" nenumărate producţii de gen.

Marea interpretă n-a putut să rămână indiferentă la manifestările care au avut loc după aşa-zisa „revoluţie" şi, din aşezatul Ardeal, a coborât să îndeplinească sarcini de ordin social la Bucureşti – „un mediu mai sprinten şi mai agitat", cum scria Ionel Teodoreanu în *Masa umbrelor.* În noul mediu politic, adaugă o nouă valenţă personalităţii sale şi-un alt sac plin de sarcini care-i solicită clipele timpului drămuit. În calitate de deputat în Parlamentul României, se creează impresia că interpreta s-a întâlnit cu altă parte din ea însăşi. Ca un adevărat bărbat, cu energii sporite, şi-a luat în spinare sarcini politice cu tot ce incumbă acestea. Parcă o regăsesc într-un proverb rusesc, în care se afirmă că acela e bărbat adevărat căruia, când spune că nu mai poate, i se pune în cârcă de cinci ori mai mult şi continuă să ducă totul în spate. Dar, deşi n-o putem împărţi pe Doamna Angela Buciu pe „felii" de activitate (interpret, culegător de folclor, profesor de canto, om politic, soţie, mamă…), toate fiind valenţe ale puternicii sale personalităţi, cea care ne stă cel mai mult în gând este interpreta de cântec popular. E greu, chiar imposibil să notez toate realizările în domeniu. Punctez, totuşi, câteva idei.

Cu ansamblul băimărean, alături de nume mari ale cântecului popular, a colindat ţara în lung şi-n lat, în turnee nu lipsite de peripeţii. Dar Angela Buciu îl avea alături pe soţul său. „De fapt, în toată cariera mea de până acum, prezenţa soţului meu îşi are efectele cele mai benefice; chiar şi atunci când punctele noastre de vedere nu coincideau întocmai… îmi place să cred că ne-am completat."

Turneele, dincolo de graniţă, le-a început înainte de înregistrările la Radio şi TV. Primul turneu în străinătate cu Ansamblul din Baia Mare a avut loc în Ucraina (URSS), în 1961, împreună cu Felician Fărcaş (teolog la bază), Dumitru Fărcaş, Victoria Darvai ş.a. Cum frumuseţea tinerei interprete (Angela Buciu avea 19 ani şi era necăsătorită) a robit inimile multora, a fost cerută în căsătorie de vreo trei Ivani, doi dintre ei fiind dispuşi să se mute în România. „Turneele au ceva fabulos şi neverosimil" – mărturiseşte artista.

Durerea pierderii soţului – Valeriu Buciu – nu se va stinge niciodată, dar, aşa cum i-a promis, şi-a adâncit jalea în suflet şi, după un timp, şi-a reluat activitatea, ducându-şi mai departe destinul. „Radioul, Televiziunea, precum şi Electrecordul – subliniază domnia sa, prin intermediul inimoşilor lor redactori, m-au ajutat să deschid porţile caselor şi, de ce nu, şi ale sufletelor celor care m-au urmărit." Lista celor cu care a realizat nenumărate emisiuni şi spectacole e cuprinzătoare, totuşi, reţinem câteva de la radio şi TV: Teodora Popescu, Maria Banu, Eugenia Florea, Gruia Stoia, Viorel Popescu, Angela Marinescu, Marioara Murărescu, Virgil Comşa, Virgil Sacerdoţeanu, Tudor Vornicu, Mihai Miron, Florentina Satmari, Gh. Palcu, Elize Stan („redactor folcloric de mare competenţă") ş.a.

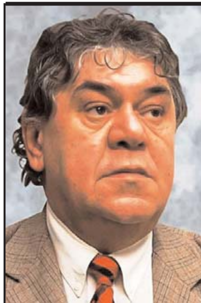
Activitatea neîntreruptă, calitatea actului său artistic, au fost recunoscute prin acordarea a numeroase premii, distincţii şi ordine, dintre care amintim: Ordinul „Meritul Cultural" clasa a V-a, Premiul Naţional de Excelenţă pentru contribuţia de excepţie la promovarea folclorului românesc, acordat de Ministrul Culturii şi Cultelor, Ordinul „Crucea României" serviciu Credincios, Titlul de Cavaler acordat de Preşedinte în 2003, Ordinul „Meritul Cultural în grad de Comandor", 2004 ş.a. Este Cetăţean de Onoare al Municipiului Baia Mare din 2002.

În cei 60 de ani de activitate neîntreruptă, a realizat mai mult decât ar fi adunat altul în mai multe vieţi. Pentru Angela Buciu, muzica vine din cer şi se înalţă la cer ca o rugăciune a sufletului. „Am strălucit cu preţul propriei mele arderi" spune adesea. Afirmaţiile sale au valoare de aserţiuni, de aforisme: performanţă fără efort şi sacrificiu nu există; puterea o dă conştiinţa – oriunde, oricând şi mai ales în cântec; turneele au ceva fabulos şi neverosimil; iubirea mea sunteţi dumneavoastră, contemporanii mei; sinceritatea între artişti este o responsabilitate, nu un moft; folclorul nu e prilej de distracţie; fără obiceiuri şi tradiţii, puteţi spune adio specificului românesc în Uniunea Europeană; cântecul popular ţine dreaptă cumpăna neamului; după viaţa pe care am primit-o de la Dumnezeu, limba română şi credinţa constituie bunurile cele mai de preţ cu care ne-am născut.

În cinstea sa, a activităţii neîntrerupte, timp de 60 de ani, în slujba cântecului popular, la Baia Mare, Ansamblul Artistic Profesionist „Transilvania" a organizat *Spectacolul aniversar Angela Buciu.* În acest cadru de sărbătoare, din partea Ministerului Culturii şi Patrimoniului Naţional a fost prezent Ministrul Secretar de Stat Alexandru Pugna care i-a conferit o Diplomă de Excelenţă. Impresionantă a fost prezenţa IPS Iustin, Episcopul Maramureşului şi Sătmarului, care i-a înmânat Ordinul Sfântul Iosif Mărturisitorul din Maramureş, pe care scrie: „În semn de înaltă apreciere şi multă preţuire pentru păstrarea şi transmiterea la cel mai înalt nivel cultural şi artistic a folclorului naţional autentic, pentru activitatea artistică de o viaţă dedicată slujirii valorilor tradiţionale ale neamului românesc şi credinţei ortodoxe strămoşeşti." E înaltă preţuirea pe care i-o conferă nu numai Biserica Ortodoxă Română, ci şi orice român celei care consideră că de la ciocârlie a împrumutat trilul, de la soare – strălucirea versului şi, de la oameni, căldura sufletului – treimea de nedespărţit a fiinţei sale; prin energia şi elanul nepotolit, chiar şi la anii care o apropie de „longevitate" (80 de ani!), va adăuga alţi ani la cele şase decenii de activitate neîntreruptă în domeniul artei. A adus cântecele maramureşene la rangul de imnuri naţionale, transformându-le în simboluri ale Unirii românilor de pretutindeni. La mulţi şi rodnici ani, Mare Doamnă!

In memoriam

Nicolae Labiş – 85

Aureliu GOCI

Numit de criticul Eugen Simion „buzduganul unei generaţii”, Nicolae Labiş (născut la 2 decembrie 1935 în Poiana Mărului, comuna Mălini, judeţul Baia, în prezent judeţul Suceava) ar fi împlinit în acest decembrie 85 de ani – numai că a murit pe 22 decembrie 1956, în Bucureşti, la zece zile după un mult discutat şi controversat accident de tramvai, deci la numai 21 de ani, un sfert din vârsta pe care ar fi putut s-o aibă astăzi. În ultimele sale zile, a fost permanent vegheat la spital de sora sa, Margareta.

Două lucruri se evită să se spună despre Nicolae Labiş: întâi, că poezia sa nu reprezintă o ruptură, o fracţionare a poeziei proletcultiste, fiind, în fond, sublimarea ei cea mai fidelă şi cu maximum de poeticitate ce se poate scoate dintr-o realitate non- (şi anti-) poetică şi, doi, că, printr-o anumită organizare modernă a discursului liric, Nicolae Labiş este şi încheietorul de pluton al perioadei interbelice şi cel mai reprezentativ poet comunist.

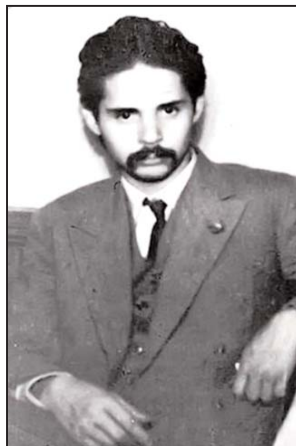
Nicolae Labiş a dovedit, cu primele sale creaţii, o sensibilitate genuină comunicantă în consens cu mişcările naturii, cu culoarea cerului, cu freamătul verde al pădurii, încât interioritatea conştiinţei şi eflorescenţa stării poetice se apropiau şi se interferau în unitatea personalităţii geniale.

Poezia „veche” ca structură (scriitura sentimentelor, participare, afectivitate, versificaţie tunătoare, discursivitate tribunardă) îşi restrânge referinţele la un neo-romantism, e adevărat, edificator, constructiv. Dar Labiş iniţiază şi construieşte o „lume nouă” printr-o poezie veche, o poezie vitalistă, de elan, a încrederii sincere în modificarea radicală a lumii – pe care, însă, nu o conştientizează – a ardenţei şi participării.

Cu totul nouă este ideologia politică a lui Labiş – dacă se poate considera nouă reformularea poetică a „trecutului negru”, după *Împărat şi proletar* şi *Noi vrem pământ,* adăugând distincţia avântului, a curajului, a noii construcţii – pe când structura sa literară rămâne indiscutabil veche.

După diversitatea de voci interbelice ar fi trebuit să se cristalizeze o sinteză a sintagmei lirice, ar fi urmat să apară un poet de grandoarea lui Eminescu.

Acest poet ar fi trebuit să se numească Nicolae Labiş, care deţinea toate datele tradiţionale ale unui mental de geniu. Curios este că toate marile voci interbelice ale poeziei se aud, dar, în loc să se realizeze sinteza, apare un ideal non-poetic, chiar insuficient structurat ideologic, şi anume comunismul. Acest lucru a condus la o percepţie dirijată, atât pe vremea comunismului, cât şi după 1989, când Labiş nu e pus în contextul poeziei româneşti, ci racordat la realitatea politică imediată.

Dacă, după Eminescu, de la Macedonski la Nicolae Labiş, modernismul românesc s-a diversificat şi radicalizat în specific în mod imprevizibil prin „impurităţi”, prin anexarea sintagmatică a unor teritorii non-poetice – după ce genul trecuse şi printr-o criză a purismului – precum biologia, filosofia, religia şi chiar matematica, de la (şi prin) Nichita Stănescu, ar fi mai bine – şi chiar categoriile lirice o reclamă – să vorbim despre post-modernism.

După Nichita Stănescu, ca şi după Eminescu, Blaga, Arghezi, Ion Barbu sau Bacovia, nu se mai scrie ca înainte; se scrie, cel puţin, ca mult înapoi – ceea ce şi face generaţia ’80, textualistă şi post-modernistă, şi promoţia ’90, de-poetizantă şi deconstructivistă.

Dar revenirile, modelările stilistice, pastişa conştientizată, parodismul tragic şi desacralizarea constituite distinctivităţi care ţin atât de „impurităţile” moderniste, cât şi de „reluările” şi recuperările sarcastice ale tradiţiei, în sens post-modernist. Idealul labişian era să resacralizeze poezia. Dacă se amestecă generaţiile şi promoţiile, lucrurile pot sta şi aşa, dar la o analiză mai atentă, disocierile trebuie nuanţate.

În masa uniformă a „emergenţei” trebuie să se găsească un loc pentru Nicolae Labiş, şi nu ca pentru un „deschizător de drumuri” sau ca „buzdugan al unei generaţii”, ci ca un închizător al modelului poetic interbelic.

O structură şi un destin de mare poet. Labiş a scris exact cât trebuia să scrie ca să rămână Labiş în eternitate, să fie poetul tânăr al comunismului prin definiţie şi, poate, definiţia poetului tânăr, absorbit de neant, pentru că a apărut exact când trebuia, împlinindu-şi soarta – postum – în istoria poeziei.

Deşi s-a bucurat de exegeze din partea criticilor importanţi ai vremii (G. Călinescu, Tudor Vianu, Vladimir Streinu), tot un critic din propria generaţie l-a înţeles mai bine; Paul Georgescu notează: *Poezia lui Nicolae Labiş este – în momentele ei esenţiale şi în tendinţa ei fundamentală – o poezie revoluţionară de contopire în euritmia socială, de preocupări etice majore. Poezie contemporană, ea realizează euforia „Separării fierului de zgură, şi-a sensului în vorbele ce zic”, entuziasmul candorii lucide care iveşte, din vibrarea pură a oţelului viu.* (*Curatul sunet al perfecţiunii,* prefaţă la volumul Nicolae Labiş, *Primele iubiri. Poezii,* Ed. pentru literatură, 1963)

În mod paradoxal, când se apropie mai tare de lozincă şi manifest – probabil pentru a evita stereotipiile – şi când foloseşte versul alb, Labiş devine mai cerebral, mai abstract, mai detaşat. *Schiţele pentru un umanism proletar* sunt antume, dar, prin chiar voinţa autorului, nu au fost cuprinse în volumul *Primele iubiri.* E un rudiment de Nichita Stănescu, sau, mă rog, de germene prezumtiv pentru altă formulă poetică: *Ştiu tot ce ştiţi şi voi./ Cred tot ce credeţi şi voi./ Dar mai puţin exaltarea primară/ Şi mai puţin o anume supunere,/ Adică raţiunea marxistă/ (Marx era un marxist lucid), / Şi de aceea/ Vă chem să suim fără grabă/ Pe treptele dialecticii,/ Înfruntând greutăţile,/ Nu ca oamenii care/ Vor să spargă furtuna de gradul 10,/ Despicând-o cu securea,/ Ci cu trupul încet răzbătând,/ Trecând, păşind, când şi când, înainte./ (Nu-i o prostie/ Să încerci să despici cu securea/ Furtuna, care-i o situaţie obiectivă?)/ Un singur şi ultim lucru:/ Să nu obosim!/ Avem prea multe exemple!*

Postumele. Ultimele poezii ale lui Nicolae Labiş, unele dintre ele publicate abia după 1989, marchează o evoluţie în concentrarea şi simplificarea versurilor, dar şi o mutaţie tematică spre conştientizarea şi conceptualizarea discursului, adică spre dominantele caracteristice ale lui Nichita Stănescu.

Cum poezia lui Nicolae Labiş este o sinteză cu amprenta personalizată a poeziei interbelice, se realizează astfel o profundă continuitate, de un secol de poezie, începând cu Eminescu.

Surprinzător şi benefic rămâne faptul că autorul *Necuvintelor,* Nichita, porneşte aventura poeziei sale exact din punctul în care o lăsase Nicolae Labiş şi o concentrează, stilizând-o, într-un câmp de virtualităţi eflorescente din care puteau porni textualismul anilor ’80, dar şi minimalismul de la începutul noului mileniu. Este într-adevăr o uluitoare continuitate pe parcursul a numai un sfert de secol, aproximativ în perioada 1955-1980.

Labiş construieşte proiecte pentru o întreagă generaţie, un grup de vârstă în eflorescenţă, care s-a văzut prins în elanurile false ale unei ideologii discreţionare. Cu toată tinereţea lui însă (s-a născut în 1935 şi a decedat în 1956), poetul începuse deja să se distanţeze de chiotele elanului comunist, iar sfârşitul lui, rămas până în ziua de azi o enigmă, trimite cu gândul la o capcană murdară în care a fost atras şi „lichidat”. Iată cum sună unul dintre poemele sale postume (1956): *O parte dintre noi ne-am învins/ Greşeala, minciuna sau groaza,/ Dar e drum, mai e drum necuprins/ Până-n zarea ce-şi leagănă oaza./ Generaţii secate se sting,/ Tinerii râd către stelele reci./ Cine-şi va pierde credinţa-n izbânda/ Pe-aceste mereu mişcătoare poteci?/ Cine din noi va muri/ Înainte ca trupul să-i moară?/ Cine-o să-şi lepede inima-n colb,/ Insuportabil de mare povară?/ Ca un vânt rău ori ca o insultă/ Întrebarea prin rânduri trecu:/ Ascultă! Ascultă! Ascultă!/ Noi, nu! Niciodată, noi, nu!* (*Noi, nu!*).

Dar capodopera lui Labiş rămâne *Moartea căprioarei,* document psihologic al copilăriei şi al micii scindări – hamletiene, în fond – între conştiinţa milei, a îndurării şi cruzimea necesităţii, între frumuseţea naturală şi brutalitatea pragmatică.

Cruce de flori

fratelui meu

Atunci, vântul morţii viscolea în alai
Zăpadă şi sânge printre roţi de tramvai.
Tras de palton şi împins nemilos,
Peste tampoane reci cu capul în jos,
Vedea îngrozit cum zburau înapoi,
Scântei scăpărate din părul vâlvoi.
Cine era, Doamne, cine era
Păgânul acela care-l tot împingea?
Atunci, în lunga lui noapte de dor,
Spera să se-amâne ultimul zbor,
Nu accepta cumplita osândă,
Măduva ruptă, osia frântă.
Dar rugul aprins de roşia stea
Îi ardea trupul, sufletul ardea,
Zi după zi şi noapte de noapte,
Aşa cum prevestise el în carte.
Atunci, un înger i-a dăruit aripa nemuririi,
Ca sufletul liber să zboare
Spre oaza mult visată,
De la izvorul mântuirii...
Din jarul trupului, stins în pământ,
Din cenuşa rămasă-n ţărână,
Adusă târziu, la noul mormânt,
A răsărit, deodată, mălinul.
Tăiat de atâtea ori
De coasele unor neştiutori,
Mălinul a înălţat, iară şi iară,
Trei ramuri, cruce de flori în primăvară.

Maria Margareta Labiş

De ce să mai învăţăm teorema lui Pitagora?

Olimpia IORGA-POPESCU

Pitagora s-a născut în secolul al VI-lea î.Hr., în insula grecească Samos, renumită pentru templul ridicat zeiţei Hera şi pentru vinurile sale excelente. A fost un mare gânditor, filosof, orator şi a reuşit să atragă în jurul său o mulţime de adepţi, formând o confrerie ai cărei membri, chiar ameninţaţi cu moartea, trebuia să păstreze secretele despre numere descoperite. Cât priveşte teorema pe care, dintotdeauna, toate generaţiile au învăţat-o în gimnaziu, se ştie că ea era cunoscută cu o mie de ani înainte de epoca lui Pitagora. Deviza filosofiei sale, care propovăduia simbioza între muzică, matematică şi natură, susţinând că rapoartele şi proporţiile controlează frumuseţea muzicală, frumuseţea naturii şi frumuseţea matematicii, era că *Numărul este esenţa tuturor lucrurilor.* Probabil că această deviză i-a inspirat profesorului Ion Th. Grigore epigrama-madrigal *Mundum Regunt Numeri:*

Originar din Samos, un om, un muritor
Enunţă în Crotona perceptul uimitor
Înscris pe veci în templul Pitagorian
Că numărul e lege, e unic suveran.

Filosofia sa privind existenţa unui zeu absolut, nevoia de a crede într-un Dumnezeu, despre nemurirea sufletului, le regăsim şi în opera lui Vintilă Horia, aceasta explicând faptul că unii critici apreciază concepţia scriitorului român ca fiind de origine pitagoreică.

Deşi demult nu mă mai gândisem la teorema lui Pitagora, mi-au amintit despre ea unele emisiuni recente de la diferite televiziuni. După prezentarea rezultatelor la examenele de evaluare naţională şi la cel de bacalaureat, toate televiziunile s-au întrecut în a analiza rezultatele obţinute de absolvenţii claselor a 8-a şi respectiv a 12-a la aceste examene. Am văzut şi multe aprecieri competente, dar de multe ori am auzit şi cerinţa „să introducem în programele şcolare numai ceea ce elevii vor aplica, numai ceea ce vor avea nevoie să folosească în activitatea lor viitoare". Odată chiar a fost nominalizată teorema lui Pitagora, Unde vor aplica elevii teorema lui Pitagora? Ce nevoie au de teorema lui Pitagora?! Această concepţie privind conţinutul planurilor de învăţământ a mai fost formulată şi a fost numită „utilitaristă" şi combătută, ceea ce îmi propun să fac şi eu în rândurile ce urmează. Cei de la care emanau asemenea păreri nu dovedeau o profundă cunoaştere a procesului didactic, nu păreau să aibă o privire de ansamblu asupra finalităţii întregului parcurs şcolar. Ce ştia elevul blogger, care nici nu era un elev performant, prezent într-o emisiune, despre rosturile pentru care fiecare noţiune, teoremă sau relaţie a fost plasată, într-o anume clasă, la o anume vârstă, în planurile cadru ale Ministerului Educaţiei şi Cercetării? Poate cunoştea acele noţiuni, teoreme sau relaţii, dar mă îndoiesc că înţelegea şi scopul trecerii lor ca obligatorii de învăţat. Dar, vorba lui Moisil, *Este mai uşor să vorbeşti despre ştiinţă decât să faci ştiinţă.* Pentru că şi practica didactică este o ştiinţă, care se face după norme şi principii ştiinţifice.

Cei care stabilesc ce să se înveţe şi când să se înveţe, trebuie să fie nu numai cunoscători profunzi ai disciplinei asupra căreia se pronunţă, dar şi asupra proceselor psihologice şi nervoase ale elevilor sau studenţilor. Această tendinţă utilitaristă limitează procesul cunoaşterii, cel al formării de concepte şi mai ales a fondului de reprezentări abstracte, dar şi a ceea ce psihologii numesc *tezaur de cunoştinţe,* necesar unui anumit stadiu de dezvoltare a inteligenţei. În fond, matematica operează cu abstracţiuni, cu concepte, care bineînţeles sunt abstracte, dar până să ajungem aici, este un parcurs lung şi complex. Este procesul prin care, ca urmare a unor achiziţii de reprezentări, imagini şi noţiuni şi chiar teoreme, copilul sau adolescentul poate face saltul la un nou stadiu de dezvoltare a inteligenţei. Nu se poate trece chiar simplu de la percepţia segmentului de dreaptă ca având grosime, culoare, la entitatea abstractă, mintală, fără niciun atribut material, pe care să o supunem unor operaţii logice. O entitate de o asemenea perfecţiune, fără niciun atribut material, există doar pe plan mintal, doar în mintea noastră.

Când Spiru Haret, în 1899, a introdus în programele liceale matrici, determinanţi, limite ş.a., cu siguranţă nu s-a gândit la nevoia de a le aplica în practică, ci mai ales la „capitalul cultural-ştiinţific" al viitorilor absolvenţi. Când Dan Barbilian (poetul Ion Barbu) regreta că n-a studiat mai mult vechea cultură elenă, presupun că nu se gândea la aplicarea ei în practica scrierilor sale, ci la orizontul pe care punerea ei în fondul său de cunoştinţe i l-ar fi putut fi deschide. Tot o idee *utilitaristă* s-a lansat şi prin 1973-74, numită atunci *politehnizarea* predării matematicii, prin care pe manualele tipărite şi aflate în uz să se facă unele legături, *lipituri,* prin care cunoştinţele matematice să fie legate de tehnică (ministru era un inginer fără practică didactică). Or, o cunoştinţă se poate aplica numai după ce a fost pe deplin însuşită.

Stadiile de dezvoltare a unui anumit nivel de inteligenţă nu se ating automat, odată cu atingerea vârstei respective, ci numai în măsura în care fondul de cunoştinţe şi deprinderi ale stadiului precedent s-au acumulat şi numai dacă achiziţiile mintale permit saltul corespunzător noului stadiu. Este cert că la 12-13 ani, dacă fondul de deprinderi şi reprezentări acumulate este corespunzător, un copil este apt să înveţe teorema lui Pitagora şi tot ce e necesar să o preceadă pe aceasta. Relaţiile între numere, operaţiile cu ele, cu conceptele figurale, teoremele lui Pitagora, Thales şi multe alte teoreme, toate mediază formarea unui *fond de cunoştinţe,* care poate asigura saltul la un nou stadiu de dezvoltare a inteligenţei. Deşi unii absolvenţi mărturisesc că nu aplică unele cunoştinţe de matematică, totuşi, în general, numai cei mai buni la matematică sunt şi cei mai buni IT-şti.

Ideea *utilitaristă,* de a învăţa numai ce se aplică într-o viitoare activitate este o înţelegere simplistă a activităţii sistemului nervos central, care recepteează, transmite, stochează şi prelucrează informaţiile pentru care, apoi, construieşte structuri topologice echivalente pentru obiectele şi fenomenele detectate în lumea reală. Iată ce lucruri complexe stau în spatele plasării unor capitole în programele şcolare şi nu numai ideea de ne limita la ce aplicăm practic. C. Bălăceanu-Stolnici, care s-a ocupat de matematizarea proceselor nervoase şi de tipurile de raţionament pe care le clasifică în deductive, inductive şi analogice, spune: „Procesele raţionale implică prelucrarea logică a datelor recunoscute sau (şi) stocate…" Dar, dacă stocul e sărac, ce să prelucreze? Sau: „Un sistem inteligent presupune existenţa unei bănci de date sau a unui tezaur (o bază de cunoştinţe) la nivelul căruia informaţiile sunt grupate în mulţimi (clase)…" Acele clase nu trebuie să fie goale şi trebuie să se fi pus în ele exact ce trebuie.

Un fond de cunoştinţe odată format, acţionează apoi ca software, care în cea mai mare parte la om se câştigă prin învăţare, prin contactul cu mediul ambiant, prin perceperea obiectelor reale. Deci, trebuie să se înveţe şi teorema lui Pitagora şi multe alte lucruri pentru a realiza acel tezaur de cunoştinţe, care le va permite absolvenţilor să desfăşoare o activitate inteligentă, adică să rezolve probleme folosindu-şi ceea ce au pus în acel fond de cunoştinţe.

Bibliografie

1. C. Bălăceanu-Stolnici, *Tendinţe matematice în studiul activităţii nervoase*, în volumul *Matematica în lumea de azi şi de mâine*, Ed. Academiei, Bucureşti, 1985.
2. E. Fischbein, *Concept şi imagine în formarea gândirii matematice,* Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1965.

Poezie fără frontiere

Traduceri de Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG şi Germain DROOGENBROODT

A scrie poezie

Germain Droogenbroodt

A afla echilibrul fragil
dintre tăcere şi cuvânt
dintre drum
şi rătăcire

dintre spus
şi nespus

a traversa
prăpastia adâncă
dintre condei şi hârtie.

Incipienţă

Manolis Aligizakis (Creta)

Imagine de vis
abur fără de margini
chiparos meditând
atins de deget, duhul respirat
e freamătul vieţii,
iar eu în ochii tăi
încerc să deslușesc
ascuns în lacrimi
sensul nepătruns
al clipei incipiente.

Purtători de cicatrici

Andrée Chedid (Egipt-Franţa)

Cu feţe strâmbe morţii se ridică,
Se umflă limba umiliţilor,
Vijelios se înalţă valul înfrânţilor.
Luaţi seama, purtători de cicatrici!
Stingeţi în propria carne
Vulcanii vrăjmăşiei,
Striviţi sub talpă acul
Şi apoi scuipaţi veninul
Care, într-o bună zi,
Vă va schimba-n călăi.

Înăbuşiţi sunetul goarnelor,
Acel semnal de răzbunare încolonată,
Lăsaţi-vă purtaţi de vocea interioară
Şi, rupându-vă masca,
Fiţi diferiţi!

Laika*

Günter Kunert (Germania)

Într-o sferă din metalul
nostru cel mai bun,
zboară, zi de zi, un câine
fără viaţă înconjurând Pământul,
de parcă ar vrea să ne prevină
că tot aşa se va roti
an de an, în jurul soarelui,
plină de oameni neînsufleţiţi,
planeta noastră
cea mai bună.

***Laika a fost prima fiinţă care a înconjurat Pământul, în nava sovietică Sputnik 2, lansată pe orbită la 3 noiembrie 1957. La vremea aceea nu se ştia mai nimic despre efectele călătoriei spaţiale. Laika a murit în decurs de câteva ore, în urma unei supraîncălziri.**

Urmuziana

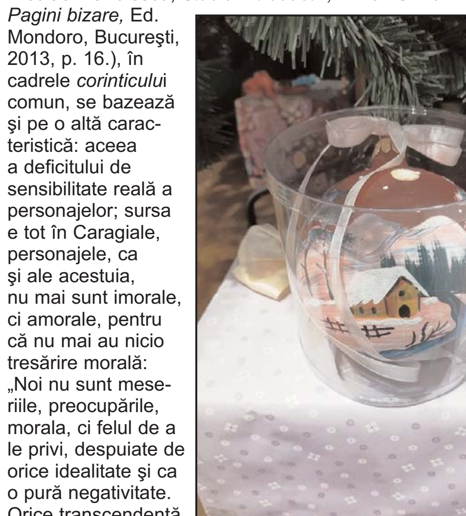
Paradoxalul Urmuz. Parodierea parodiei (V)

Lucian COSTACHE

Mijloace de deplasare şi de transport. Personajele lui Urmuz se folosesc de mijloace de deplasare sau de transport, „mijloace de locomoţiune", chiar bizare, cum le numeşte scriitorul însuşi (cum e „pianul", în *Fuchsiada*). Unele personaje par a se deplasa numai cu ajutorul unor mecanisme. Acestea par însă, mai degrabă, de cele mai multe ori, nişte cârje ajutătoare sau mijloace de transport „specializate", cu o funcţionalitate limitată şi, de asemenea, simbolică. În *Pâlnia şi Stamate*, „din partea dreaptă, prin ajutorul unui cărucior pus în mişcare cu manivela se pătrunde într-un canal răcoros, printr-o trapă făcută în duşumea". Sunt în general locuri întunecoase, răcoroase şi în care se pătrunde cu iuţeală, precipitat: „ca să nu cadă pradă tentaţiei unei sirene, Stamate închiriază în grabă o corabie şi porneşte în larg". Un efort e întotdeauna necesar, niciun personaj al lui Urmuz nu obţine uşor un lucru, dar pe care îl va pierde ulterior. Există permanent o nervozitate agresivă nu numai împotriva celorlalţi/celuilalt, ci şi asupra propriei persoane. Agresivitatea atrage agresivitate; o „aventură" se încheie cu o contra-aventură şi duce la un sfârşit imprevizibil – hotărârea de a se sinucide ori anularea reciprocă: „după ce zânele mării depun pâlnia în preajma locuinţei lui Stamate, acesta abia putu să apară cu căruciorul prin canal". Pe Bufty şi pâlnia „îi aruncă într-un tramcar, ce tocmai trecea la întâmplare şi le face vânt cu dispreţ în Nirvana". În final, Stamate „se suie pentru totdeauna în căruciorul cu manivelă, ia direcţia spre capătul misterios al canalului şi, mişcând manivela cu o stăruinţă crescândă, aleargă şi astăzi, nebun"... Rezumativ: un cărucior cu manivelă, o corabie, un tramcar (tramcarul este o „trăsură mare de transport, dar care nu umblă pe şine", e trasă de cai şi folosită pentru transportul în comun; nici carul funebru nu e departe de această imagine).

În *Ismaïl şi Turnavitu* sunt „vagoneţii" (în epocă denumeau şi un „vagon mic întrebuinţat în antreprize de lucrări"; e posibilă şi ideea că solicitatorii de avantaje sunt duşi la muncă, dar textul rămâne aici opac) de gunoi de la primărie, cu sugestia evidentă de dezapreciere, de obligaţie neplăcută, de rebuturi, un fel de „resturi" sociale urât mirositoare, care cer pomeni: „solicitanţii de posturi, ajutoare băneşti şi lemne sunt suiţi în câte un vagonet de gunoi de-al primăriei şi urcaţi cu o *iuţeală vertiginoasă* până sus la Ismaïl". Şi aici aceeaşi precipitare, pe care o vom evidenţia, şi în continuare, tot prin cursive. Călătoriile lui Turnavitu în Insulele Baleare, Majorca şi Minorca nu ni se spune cu ce sunt făcute şi, de aceea, între altele, am şi considerat că nici nu se produc; deşi nici nu ar mai fi nevoie de vreo precizare, *corabia* fiind prea evident singura alegere. Ele sunt doar un vis neîmplinit al lui Turnavitu, aşa cum niciun vis, privit ca ideal, ca intenţie de eliberare dintr-un spaţiu ostil, închis, nu se duce până la capăt. În toate prozele lui Urmuz, personajele sunt dominate de o tensiune intensă care le ţine prizoniere în interiorul propriului psihic, sub o presiune continuă, de care individul nu se poate elibera.

E permanent, în prozele lui Urmuz, un „dat" nenumit şi care anulează orice voinţă, prăbuşind personajele în agresivitate şi furie, în devorare reciprocă sau în gândul sinuciderii. Automatismele vieţii cotidiene, familiale, sociale, funcţionăreşti, negustoreşti ţin individul captiv şi orice eliberare creativă devine imposibilă. Personajele sunt în căutare continuă de satisfacere a nevoilor primare, de supravieţuire, care macină timpul, nemaipermiţând decât un ideal vag, o dorinţă de afirmare/autoafirmare, a cărei intensitate se stinge treptat şi dispare. Se pare că sufletele (psihicul) se golesc de idealurile care animau altădată omul, caracteristica principală a omului modern fiind frustrarea şi reacţia exterioară, agresivitatea. Şi spiritul clasic, şi cel romantic cultivau, deşi în mod diferit, idealul, nevoia unei cauze: respectarea legilor scrise şi nescrise ale cetăţii, a tradiţiei, nobleţea, onoarea, generozitatea, dreptatea, absolutul, iubirea, credinţa, idealul naţional, loialitatea. Nicolae Manolescu rezumă foarte bine, în analiza pe care o face operei lui Urmuz, determinarea omului burghez al cărui unic ideal devine banul, în slujba căruia îşi pune toate energiile, morala devenind caducă. Apropierea prozei urmuziene de cea a Hortensiei Papadat-Bengescu (ciclul Hallipa urmărind să arate „tocmai felul în care energia socială şi individuală a burgheziei româneşti se epuizează". [...] „La Urmuz, burghezia apare deodată în negativitatea ei iraţională, incongruentă şi grotescă" – Nicolae Manolescu, *Studiu introductiv,* în vol. *Urmuz. Pagini bizare,* Ed. Mondoro, Bucureşti, 2013, p. 16.), în cadrele *corinticului* comun, se bazează şi pe o altă caracteristică: aceea a deficitului de sensibilitate reală a personajelor; sursa e tot în Caragiale, personajele, ca şi ale acestuia, nu mai sunt imorale, ci amorale, pentru că nu mai au nicio tresărire morală: „Noi nu sunt meseriile, preocupările, morala, ci felul de a le privi, despuiate de orice idealitate şi ca o pură negativitate. Orice transcendenţă morală fiind abolită, această *altă faţă* (subl. N.M.) a societăţii burgheze arătată de Urmuz seamănă cu o împărăţie de obiecte agresive, de reacţii mecanice, însă violente, în care deci totul, de la eros la crimă şi de la negustorie la politică, este reificat." (*Ibidem*, p. 18) Criticul reţine şi opinia lui Eugen Ionescu dintr-un articol din 1965 la ediţia franceză a *Paginilor bizare*, „unul din marii moştenitori ai lui Urmuz, care înţelegea foarte bine seriozitatea profundă a acestor imagini bufone ale omului şi lumii moderne. El spune că Urmuz trebuie considerat «unul dintre profeţii dislocării sociale, ale gândirii şi ale limbajului din lumea asta, care astăzi, sub ochii noştri, se dezleagă, absurdă, ca şi eroii scriitorului nostru»". (*Ibidem*) „Sensibilitatea", de fapt, fragilitatea personajelor lui Urmuz, vine din altă sursă: egoismul iraţional, satisfacerea instinctelor, nu din încercarea de a le stăpâni raţional.

În *Plecarea în străinătate,* mijlocul de călătorie este tot *corabia,* ca în *Pâlnia şi Stamate* şi sugerată în *Ismaïl şi Turnavitu.* Se va adăuga „căruţa cu arcuri". Corabia însă nu pleacă, călătoria nu mai are loc şi eroul „se suie în prima căruţă cu arcuri", pleacă „în goana cailor" – deci tot cu iuţeala aferentă: eroul „se suie în corabie... Se trage apoi înapoi la ţărm... trece la religiunea mozaică... adună argaţii şi serbează", cu totul bizar, „nunta de argint". „După aceea se suie din nou în corabie... netrebnica soţie îl leagă cu o funie de umerii obrazului, îl târăşte până la marginea corăbiei şi îl depune pe uscat"; „dezgustat", protagonistul „se suie în prima căruţă cu arcuri ce întâlni în cale şi, ajungând în goana cailor în oraşul cel mai mare din apropiere..."

În *Algazy & Grummer*, nu se mai cară oameni, ci bunuri, se fac achiziţii, de prin sate, „cu roaba", haine şi fiare vechi, ceva de-ale gurii. „Se înhamă" şi „de bunăvoie" sunt antinomice: „Algazy se înhamă de bunăvoie la o roabă şi urmat cam la doi metri de coasociatul său Grummer aleargă *în goana mare*, prin praf şi arşiţa soarelui, străbătând comunele rurale, în scopul unic de a aduna...", iar „într-una din zile, Grummer, fără a anunţa pe Algazy, luă roaba şi porni singur în căutare de cârpe şi arşice..." În *După furtună,* muştele devin purtătoare de mesaje. Nu mai sunt porumbei, ci muşte voiajoare: „Pe sub ascuns avea grijă să dea regulat drumul în văzduh unor muşte cărora le introducea sub coadă lungi făşii de hârtie velină..." Şi în *Fuchsiada* avem de a face cu mecanisme de deplasare insolite: Fuchs „pedalează trei ore la piano, fără a cânta, de teamă de a nu turbura *liniştea nopţii* şi ajunge..." „până în un cartier întunecos".

Noaptea. Întunericul. Obscurul. Personajele lui Urmuz sunt surprinse mai ales la momentul înserării, serii, nopţii sau în spaţii întunecate: interpretarea ca fiinţe noctambule e pertinentă, chiar ca prădători de noapte ori trăind în obscuritate, fie de ruşine, fie că ascund ceva, fie că se ascund de cineva, fie că stau la pândă, fie de teamă, fie că fac afaceri şi sunt fugăriţi de Fisc, fie că noaptea e moment de visare şi nostalgii, dar mai ales de iluzii şi de tentaţii. Salonul somptuos al apartamentului lui Stamate e „vecinic pătruns de *întuneric*, nu are nici uşi şi nici ferestre... comunică cu lumea din afară doar cu un tub prin care uneori iese fum..." şi prin care „se poate vedea *în timpul nopţii*, cele şapte emisfere ale lui Ptolemeu"; Stamate „ia *seara* instantanee cu sfinţii mai în vârstă de prin biserici"; Stamate vede „în aerul îmbălsămat *al serii* o sirenă..."; Stamate începe „să-şi taie *în fiecare noapte*, cu foarfeca, legăturile ce îl ţineau ataşat de ţăruş"; „Nedumerit şi totuşi bănuitor, se pune la pândă, şi *a doua noapte,* vede cu groază cum Bufty, urcat sus, gâfâind, e lăsat să intre şi să treacă."

Ismaïl are pepiniera de viezuri „situată *în fundul unei gropi"*; se presupune că e întuneric acolo; şi în „borcanul", şi „podul" unde e ţinut Ismaïl e întuneric; nici în „vagonetul de gunoi" nu e de presupus că e mai multă lumină şi nici în „bidon" – „forma" pe care o ia Turnavitu „o dată pe an". Emil Gayk „doarme numai în frac... pentru a fi bine pregătit pentru orice eventualitate". Eroul din *Plecarea în străinătate* se furişează „în camera scundă din fundul curţii". Dragomir „poate să ia la Cotadi *masa de seară",* iar „pe timp de ploaie poate petrece *noaptea* cu întreaga familie într-o firidă, dar numai în partea stângă". Grummer mănâncă *„sub plapumă* resturi de poeme"; „îl ia *după amurgul soarelui* pe Algazy de cioc şi îl aruncă cu furie pe vârful unui munte înalt..." „O luptă uriaşă se încinge acolo între ei şi ţine *toată noaptea*..." În *După furtună*: după ce ploaia încetează, „eroul rătăceşte *în întunericul nopţii,* căutând un locaş de adăpost". „Vâră găina sub gheroc şi dispare cu ea *în întuneric."*

Şi în *Fuchsiada* noaptea e „întunecoasă"; nicăieri în proza lui Urmuz nu apare luna, care să lumineze şi să dea împrejur umbre necunoscute, stranii ca în prozele romantice: noaptea e ea însăşi „plină de armonii şi şoapte" care „pare-că vin din altă lume"; adică sunt stări; nu mai produc doar o atmosferă de mister, care nu dau, ci înseamnă „visarea şi melancolia", care nu îl „impresionează" pe Fuchs, ci îl impregnează şi îl aduc într-o stare de „extaz" neconştientizat; sufletul eroului nu e pătruns într-adevăr de dragoste pentru cineva, iar aceasta, dragostea, să fie un moment inaugural pentru o nouă emotivitate care să modifice natura, mediul, viaţa, pentru că Fuchs nu „va cânta" la pian, ci doar „va pedala timp de trei ore la piano" şi cu acest „mijloc bizar de locomoţiune" va ajunge la „un cartier întunecos", „tras de o putere tainică". O altfel de putere decât cea a dragostei curate, ci una, „neguroasă", care presupune pedeapsă şi Haos.

→

Aprecierea Profesorului în lucrările studenţilor

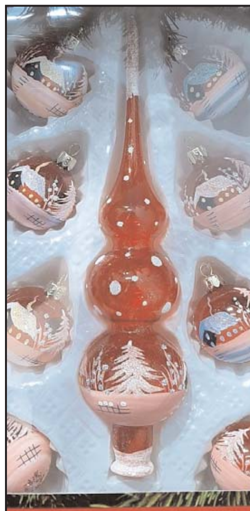
Aureliu GOCI

Născut pe Dunăre, în 1952, în satul Valea Copcii, jud. Mehedinţi, Florian Copcea a urmărit expansiunile şi proximităţile fluviului prin conexiuni culturale la extremele pe care acesta le are în România; a mers până la spaţiul de vărsare în Marea Neagră, prin Basarabia, sau doar a trecut apele fluviului european pentru a ajunge în Serbia, unde regăseşte nu doar o puternică şi performantă comunitate românească, dar şi diverse afinităţi cu cultura sârbă.

Aria preocupărilor culturale s-a diversificat, de asemenea, de la activarea conexiunilor cu marea comunitate poetică sârbă până la acoperirea întregului univers cultural, prin semnificaţii filosofice şi sociologice, istorice şi de efloresecenţă umană. În felul acesta, din spaţiul său marginal, Florian Copcea s-a apropiat de un univers european cu toate distincţiile şi performanţele vecinătăţilor sârbe, dar şi basarabene. Am spune că scriitorul şi omul de cultură este mai puţin cunoscut în spaţiul românesc decât în extensiunile sale balcanice şi de dincolo de Prut, deşi are o biobibliografie impresionantă: după studiile de management, îşi ia doctoratul în filologie sub conducerea acad. Mihai Cimpoi la Academia de Ştiinţe a Moldovei; este redactor al agenţiei naţionale de presă Agerpres, director al Editurii Lumina, al revistelor de cultură *Vorba noastră* şi *Hyperion*, cu distribuţie în străinătate. Face parte din colegiul de redacţie al revistelor *Curtea de la Argeş, Lumina* (Serbia), *Logos* (Novi Sad). A debutat cu proză scurtă – *Iarna de acum un veac,* Ed. Facla, Timişoara, 1982, apoi a publicat peste 40 de volume de proză, poezie, eseu, critică în limba română, atât în ţară cât şi în Republica Moldova, precum şi în limba sârbă. Mărturisesc că nu am reuşit să număr titlurile cărţilor publicate şi nici să rezum colaborările, traducerile şi premiile obţinute. Nu cred să mai existe astăzi scriitori cu universul cultural, amplitudinea şi bibliografia lui Florian Copcea. Cu toate acestea, numele său, cunoscut în mediile culturale, nu are circulaţia naţională a altora care nu se pot acredita nici măcar cu o zecime din opera autorului.

Cartea sa despre Eugen Simion (*Eugen Simion sau mitul existenţial al scriiturii*, Ed. Grafix, Craiova, 2019) şi observaţiile sale despre *Timpul trăirii, timpul mărturisirii* este de o mare obiectivitate şi ataşament cultural, formulând, contextual, chiar un fel de definiţie: *...Jurnalul nu este un exerciţiu de stil narativ, ci unul spiritual, delectabil, de supravieţuire în cheie socratică. El conţine, fireşte, eul ascuns exhibat. (...) Eugen Simion se ataşa de studenţii care păstrau distanţa academică, fără să accepte prietenii, familiarisme şi complicităţi ca Alexandru Piru, care rămânea mereu profesor, afirmându-se despre el că nu a ajutat pe nimeni.* Lucrul acesta nu este întru totul adevărat. Profesorul Simion nu avea revistă proprie ca Al. Piru, cu *Ramuri* la Craiova, sau ca Nicolae Manolescu cu *România literară,* reviste la care colaborau şi studenţi, aşa cum mi s-a întâmplat mie, în anul IV.

Cartea dedicată personalităţii Profesorului şi Maestrului Eugen Simion este un extins şi temeinic elogiu, bazat pe o vastă documentaţie, pe lectura atentă a operei acestuia, fără bruiaje sentimentale, obiectivă şi implicată. Florian Copcea realizează un studiu amplu despre cele trei volume din *Jurnalul* profesorului şi începe printr-o analiză detaliată a marilor autori de jurnale intime şi care au analizat această operă a magistrului ca pe o ficţiune a nonficţiunii, cum l-a definit Eugen Simion.

Autorul extrage dominante şi principii estetice categoriale ale unor mari scriitori, autori sau iubitori de jurnale, într-o succesiune cronologică detaliată care ar putea oferi datele unor evoluţii şi mutaţii istorice, prin opiniile lui Samuel Papys, Roland Barthes, Benjamin Constant, Maurice de Guerin, Robert Musil, Thomas Mann, Raymond Queneau, şi lista ar putea continua, adăugându-i, desigur, şi pe diariştii români.

Iată structura studiului lui Florian Copcea: *Eugen Simion, sau prin labirint, în căutarea timpului mărturisit; Demers hermeneutic de recuperare a nonficţiunii; Jurnalul, operă literară non-fictivă; (Re)construcţia mitului jurnalului intim; Text şi context în diarismul românesc; Arheologia jurnalului intim.*

Autorul afirmă că *Eugen Simion este un hermeneut modern care urmează demersurile lui Julien Serge Doubrovsky de a postula ideea creaţiei de sine prin scris, iar prin* Ficţiunea jurnalului intim (Ed. Tracus Arte, Buc., 2018) *autorul studiat vine să atenueze accentuata „criză a ficţiunii" şi să reabiliteze un gen literar căzut în desuetudine.*

Acad. Mihai Cimpoi sintetizează exact realizările autorului, afirmând că acesta *...colorează această panoramare a diariştilor cu reconturarea personalităţilor intelectuale şi artistice ale unora dintre ei. (…) De reţinut ... darul disociativ sistematist portretistic şi esenţialistic pe care îl are Eugen Simion în exegezele sale.* (...)

Subsemnatul l-a avut pe Eugen Simion profesor la Facultatea de Litere de la Universitatea din Bucureşti, în anul V, în 1972, când magistrul se întorcea glorios după un stagiu la Sorbona. Am avut şansa de a face parte din ultima promoţie care a avut profesori pe mari personalităţi ale culturii româneşti: Eugen Simion, Zoe Dumitrescu Buşulenga, Nicolae Manolescu, Alexandru Piru, Sorin Alexandrescu, nepotul lui Mircea Eliade.

Iată că polivalenţa şi expansiunea acţiunii literare a lui Florian Copcea au reuşit să contureze personalitatea lui Eugen Simion în multiple faţete şi să reînvie tradiţia diaristică, aducând-o la un nivel foarte înalt. Cum se întâmplă după finalizarea studiilor, profesorul şi fostul student stau acum în aceeaşi „bancă literară" şi ar putea să se adreseze unul altuia cu apelativul „colega". Dar colegialitatea este doar de suprafaţă, pentru că rămâne recunoştinţa şi diferenţa de vârstă.

Şi alte enunţuri au ca fundal sau sugerează noaptea: umbrela, somnul, semiobscurul, întunericul încăperilor, „crăpăturile", canalul, tubul etc.: Fuchs „intră liniştit în fundul umbrelei sale... adoarme dus pe portative... acaparat de visuri auzite până a doua zi..."; În cartierul slujitoarelor terestre ale Venerei „era o superbă *noapte* de vară..."; În Olymp, Venus hotărăşte „să îl aibă pe Fuchs la dânsa o *noapte*". „Vulcan-Ephaitos, din gelozie, hotărăşte „să se dezlănţuie atunci o ploaie puternică..." Fuchs e „introdus *noaptea* în alcov unde îl aşteaptă Aphrodita..." „În interior e o *semiobscuritate* albăstruie..."; „O ploaie de strigăte şi ameninţări... o ploaie de disonanţe..." se abate asupra ingratului; Fuchs „rătăceşte mai întâi prin Haos cu o iuţeală nemaipomenită..."; în final, eroul se aşază „în grabă la piano şi, pedalând energic şi neîntrerupt", ajunge „în sfârşit la căminul său liniştit... ia umbrela de la reparat şi împreună cu pianul dispar pentru totdeauna în mijlocul naturii măreţe şi nemărginite". Adesea, seara şi noaptea, ploaia însoţesc eroii înainte de a dispărea, a se sinucide sau a muri. Regimul diurn e aproape inexistent. Noaptea, întunericul, seara, ploaia nu mai sunt însă motive romantice, decor, ci prevestiri, stări interioare, poate chiar „inconştientul", instinctele.

Focuri de pistol. Înregistrând stările personajelor, constatăm numeroase atitudini de mânie, de agresivitate, de furie îndreptate nu numai asupra altora, rude, prieteni, asociaţi ori asupra obiectelor, instituţiilor, adesea cu reciprocitate, o flagelare mutuală, dar şi asupra propriei persoane. Urmuz cultivă stările extreme, înregistrează pentru fiecare întâmplare şi starea psihică a personajului, aflat permanent într-o criză distinctă, mereu căutând un ceva nedefinit exact, dar puternic emoţional, agresiv. Individul e agresat şi agresează la rândul lui. Se cultivă larvarul, nervozitatea, alienarea, singurătatea, decrepitudinea, mizeria morală şi murdăria fizică, perfidia, interesul, invidia, „învârtelile", energiile inutile, inconştienţa, „pietrificarea" emoţională, frica, angoasa, blazarea, falsitatea, automatismele existenţiale, izolarea, sechestrul, deruta, maliţiozitatea, lăcomia, oboseala, monotonia, carierismul, parvenirea, „gheşeftul", dezintegrarea familială şi socială, siluirea, rătăcirea, sadismul, erotismul patologic, fuga în necunoscut, relativităţile, iluzoriul, lipsa de dragoste, de afectivitate sau excesul, patima, goana după avere şi fericire, dispariţia, devorarea reciprocă, războiul cu sine, cu alţii, despiritualizarea individuală şi comunitară, colectivă, generalizată, nedumerirea, pânda, bănuiala, suspiciunea, lipsa de cauză, de ideal mai înalt, individual sau colectiv, convertirea, nepăsarea, cârcotirea, perversitatea, miasmele „fiscale", pestilenţialul, dispreţul, străduinţa pentru „nimic", sinuciderea, sentimentul morţii, nebunia, moartea psihică, moartea.

Enumerarea de mai sus poate evidenţia numeroase alte stări, impresionant de dense în aceste proze scurte şi deloc numeroase. Lumea lui Urmuz nu e un *zootropolis* şi nici a un *hibridotropolis*, ci o societate umană cu toate frământările ei, cu multe frustrări şi foarte multă tristeţe de care autorul încearcă să se elibereze prin ironie, umor şi parodic, poate prin proverbiala băşcălie, prin haz de necaz. Această densitate captează atenţia cititorului, alături de scriitura inconfundabilă a *Prozelor bizare*. Ar exista însă un antidot care să pună capăt acestei agresivităţi, unul venit şi dinăuntru, şi din afară, dar acesta rămâne totuşi un deziderat îndepărtat şi la rândul lui iluzoriu pentru cel lipsit de curaj şi de voinţă proprie: sinuciderea; în *Pâlnia şi Stamate*, bucuria familiei, după ce „apa le-a ajuns în dreptul ochilor", se manifestă şi prin tragere de „focuri de pistol" (ca de obicei, este şi aici o dublă, chiar triplă semnificaţie, pentru că focurile de pistol pot fi nişte „artificii sărbătoreşti" – vezi Nirvana, „eliberarea" – în „sala de recepţie", cea de a treia încăpere, „scundă", unde stă familia lui Stamate, „legată la ţăruş", dar în care se intră printr-un „canal răcoros", undeva într-o „subt-pământă, în duşumea"; şi o formă de atenţionare, anticipativă, precum şi focuri în aer prevestitoare...).

Calea Muzicii, a Literaturii şi Educaţiei pentru salvarea fiinţei umane, pentru „o rasă mai bună şi superioară de oamenii", pentru „gloria pianului şi Eternităţii", e doar un deziderat reprezentat de Fuchs, pentru că lupta pentru „literatura viitorului", „hrana ideală de care amândoi aveau atâta nevoie", dintre Algazy şi Grummer, duce la „consumul treptat" a unuia de către celălalt, „până la ultimul os..." O conotaţie pe care am reliefat-o, dar pe care o repetăm, datorită semnificaţiei ei majore, este dată de cuprinderea în acest text a unui manifest al literaturii avangardiste: negarea literaturilor anterioare şi negarea noii literaturi înseşi – de fapt, o lege universală în domeniul oricărei culturi, ideologii estetice, menite să se macine reciproc şi să/ca să se înnoiască. Urmuz pare a ne spune mai mult însă: imposibilitatea trecerii de o „cenzură transcendentă" în domeniul cunoaşterii şi al artei, ajunse într-un impas, pentru a folosi terminologia lui Lucian Blaga. Şi, deci, să asistăm la prăbuşirea spiritului uman, la dezarticularea lui, la un blocaj al cunoaşterii umane, al moralei şi, în fond, al inutilităţii oricărei filosofii, al cărei prim semn îl dă literatura, cultura, cunoaşterea estetică – moartea Frumosului artistic.

(Fragmente din volumul I al cărţii *Urmuz sau Despre paradox* de Lucian Costache, apărut de curând la Editura Zodia Fecioarei, Piteşti.)

Cărţi şi autori

D.R. Popescu, un scriitor de patrimoniu

Florentin POPESCU

Cu puţin timp în urmă, Dumitru Radu Popescu, poet, prozator, dramaturg, scenarist, publicist, unul dintre cel mai mari scriitori români contemporani, a cărui operă, vastă şi polivalentă, l-a impus printre cele mai importante figuri ale culturii noastre din a doua jumătate a secolului trecut şi de la începutul celui în care ne aflăm, a împlinit frumoasa vârstă de 85 de ani.

Scriitorul s-a născut la 19 august 1935 în satul Păuşa, comuna Nojorid (jud. Bihor), într-o familie de învăţători. Mama era localnică, iar tatăl avea origini mehedinţene. După naşterea viitorului scriitor, familia s-a mutat în satul natal al tatălui, Dănceu – Mehedinţi, unde cel care avea să devină o figură proeminentă a literaturii noastre îşi va petrece copilăria.

După cel de Al Doilea Război Mondial, scriitorul se va întoarce pe meleagurile bihorene, urmând cursurile mai multor şcoli de tradiţie din Oradea. A făcut studii de medicină (nefinalizate) şi de filosofie la Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj (absolvite în 1961). A lucrat în redacţiile mai multor reviste literare: *Steaua* (1956-1969), *Tribuna* (1969-1982), *Contemporanul* (1982-1990). Din 2006 este director general al Editurii Academiei Române.

Timp de opt ani (1982-1990) a fost preşedinte al Uniunii Scriitorilor din România şi douăzeci de ani (1969-1989) membru al Comitetului Central al Partidului Comunist Român.

D.R. Popescu a debutat editorial cu volumul *Fuga* (1958), după care a publicat un lung şir de volume, într-un spectru tematic pe cât de bogat şi de variat, tot pe atât de valoros şi de interesant: *Fata de la miazăzi* (1964), *Somnul pământului* (1965), *Dor* (1966), *Umbrela de soare* (1967), *Duios Anastasia trecea* (1967) şi *Prea mic pentru un război atât de mare* (1969) – mai târziu ecranizate, *Zilele săptămânii* (1959, *Vara oltenilor* (1964), *F* (1969), *Vânătoarea regală* (1973), *Cei doi din dreptul Ţebei* (1973), *O bere pentru calul meu* (1974), *Ploile de dincolo de vreme* (1976), *Împăratul norilor* (1976), *Viaţa şi opera lui Tiron B.* (*Iepurele şchiop* – 1980), *Viaţa şi opera lui Tiron B.* (*Podul de gheaţă* – 1982), *Oraşul îngerilor* (1985), *Dumnezeu în bucătărie* (1994), *Săptămâna de miere* (1999), *Nopţile săptămânii* (2005), *Pastorul saşilor* (2010); teatru: *Mama* (1960), *Vara imposibilei iubiri* (1966), *Vis* (1968), *Cezar, măscăriciul piraţilor* (1968), *Aceşti îngeri trişti* (1969), *Pisica în noaptea de Anul Nou* (1971), *Pasărea Shakespeare* (1973), *Muntele* (1977), *Studiu osteologic asupra scheletului unui cal dintr-un mormânt avar din Transilvania* (1979), *Piticul din grădina de vară* (1973), *O batistă în Dunăre* (1996), *Domnul Fluture şi doamna Fluture sau Paradisul* (2006); eseuri: *Virgule* (1978), *Complexul Ofeliei* (1998), *Actori la curtea prinţului Hamlet* (1999), *Dudul lui Shakespeare* (2000), *Puşca lui Caragiale* (2003), *Corul morilor de vânt* (2015).

Scriitorul are la activ şi un bogat palmares filmografic, semnând scenariile filmelor: *Un surâs în plină vară* (regia: Geo Saizescu, 1963), *La porţile pământului* (regia: Geo Saizescu, 1965), *Balul de sâmbătă seara* (regia: Geo Saizescu, 1968), *Prea mic pentru un război atât de mare* (regia: Radu Gabrea, 1969), *Piticul din grădina de vară* (film Tv în regia autorului, 1972), *Păcală* (regia: Geo Saizescu, 1974), *Zbor planat* (regia: Lucian Mardare, 1979), *Duios Anastasia trecea* (regia: Alexandru Tatos, 1979), *Mireasa din tren* (regia: Lucian Bratu, 1980), *Fructe de pădure* (regia: Alexandru Tatos, 1983), *Căruţa cu mere* (regia: George Cornea, 1983), *Nelu* (regia: Dorin Mircea Doroftei, 1988), *Rochia albă de dantelă* (regia: Dan Piţa, 1989), *Cenuşa păsării din vis* (regia: Dorin Mircea Doroftei, 1989), *Turnul din Pisa* (regia: Şerban Marinescu, 2002), *15* (regia: Sergiu Nicolaescu, 2005 – scenariu în colaborare cu regizorul). În toate aceste pelicule rolurile au fost interpretate de mari actori ai vremii, de la Sebastian Papaiani, Dem Rădulescu şi George Constantin până la Ernest Maftei, Ştefan Mihăilescu-Brăila sau Gheorghe Dinică, alături de care au jucat şi artişti din mai noile generaţii.

Atât despre opera literară cât şi despre cea cinematografică aparţinând lui D.R. Popescu s-au pronunţat de-a lungul timpului (prin cărţi, studii, articole etc.) numeroşi critici de specialitate, cu toţii relevând valoarea şi locul de prim-plan al acestui scriitor, a cărui operă a intrat de multă vreme în patrimoniul de valori culturale al ţării.

Adnotările de mai sus nu se doresc a fi decât un preambul la prezentarea a două volume recente care i-au fost consacrate scriitorului D.R. Popescu. Ele vin să completeze portretul complex al acestui literat de primă mărime.

Cunoscut şi bine cotat în calitatea sa de comentator al fenomenului cultural actual, Theodor Codreanu ne-a dat recent studiul *Dumitru Radu Popescu – Istoria absurdoidă* (Col. Opera Omnia, publicistică şi eseu contemporan, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2020), o carte care – ne asigură autorul încă de la primele rânduri – „este departe de a fi o monografie. Cuprinde patru eseuri (sau, dacă e mai convenabil, studii) despre, cu probabilitate, cel mai complex, dar şi mai «încâlcit» scriitor român de după Al Doilea Război Mondial. Trei dintre cele patru eseuri texte critice vizează prozatorul, dramaturgul şi eseistul/publicistul, pe când cel dintâi, introductiv, schiţează, dintre sutele de comentarii despre autor, doar câteva evaluări critice ale operei, de la începuturi până în anul 2020… Am optat, în titlul cărţii, pentru termenul *absurdoid* (de găsit în ultimele piese de teatru ale autorului, dar nu şi în dicţionare). Deci nu *absurd,* ci *absurdoid,* derivatul nuanţând cel mai bine semantica *anamorfozei* derepopesciene, marcând, totodată, şi delimitarea operei sale de literatura absurdului. O istorie «absurdoidă», vrea să spună că ne trimite chiar o *anamorfoză* la *anamorfoză,* prin care absurdul însuşi e deformat, caricat, dus în grotesc."

Revenind ceva mai la vale asupra anamorfozei, Theodor Codreanu detaliază conţinutul şi implicaţiile termenului, zăbovind asupra lui într-un subcapitol (*Un nou stil se născu – Anamorfoze 2*), argumentându-şi spusele prin trimitere la celebrul episcop Jacques Bossuet (1627-1704). În treacăt fie spus, merita a fi citat şi Jurgis Baltrušaitis (1903-1988), de asemenea semnatar al unor studii de artă medievală, între care şi *Anamorfoze*, bogat ilustrat şi apărut şi la noi prin anii '70 ai veacului trecut la Editura Meridiane.

Următorul pas în analiză îl constituie „Anamorfoza *Leului albastru"*, celebra nuvelă derepopesciană, text care, din câte ne amintim, a stârnit multe controverse încă de la prima lui apariţie în revista *Luceafărul.* Nu întâmplător, Theodor Codreanu extrage din multitudinea textelor critice şi din atmosfera creată atunci, reacţia autorului, a lui D.R. Popescu însuşi, la obiecţiile care i s-au adus: „Citindu-l pe S., pe P. şi pe alţii afli cu precizie nu cât de reuşită e cartea celui discutat, ce talent are, ci în ce grup e. Să nu fie niciodată niciunul la locul pe care-l merită. Toţi egali. Valoarea şi nonvaloarea. E mai comod. Şi în jocul acesta intră şi critici care nu sunt imbecili." Iar ceva mai la vale, ca o concluzie, autorul prezentului volum notează: „Tehnica anamorfotică narativă a lui D.R. Popescu este aceea a labirintului de oglinzi, care creează impresia unei cronotopii haotice, de maximă ambiguitate".

Judecata se aplică, desigur, şi în cazul romanului *Vânătoarea regală,* considerat de mulţi cea mai bună carte a acestui scriitor, dar şi în alte cazuri.

Mai departe, translând mijloacele de analiză şi în celălalt compartiment ilustrat excelent de către autorul supus acum criticii – teatrul – Theodor Codreanu purcede la o analiză detaliată, vorbind despre ceea ce domnia sa numeşte „Baroc transmodern", ca şi despre filiaţiile dintre motive şi piese, concluzia fiind aceea că scriitorul a reuşit să-şi construiască o operă unitară, că genurile din care aceasta e alcătuită au, în fond, la bază o gândire şi o arhitectură originale. Şi trebuie evaluate ca atare.

Dincolo de traiectoriile interpretative, fără îndoială interesante, pe care ni le propune, cartea dlui Theodor Codreanu se constituie şi într-un fel de ghid de o factură ceva mai aparte. Altfel spus, avem de-a face cu un ghid prin pădurea de simboluri şi de imagini cuprinse în opera lui D.R. Popescu.

Cu *F – de la film. Dumitru Radu Popescu,* *scenaristul unor îngeri veseli, scenaristul unor îngeri trişti* (Noi Media Print, 2019), poetul şi comentatorul (avizat!) de film Titus Vîjeu ne propune, la rându-i, un altfel de călătorie, dar totuşi complementară aceleia în care ne-a condus Theodor Codreanu.

Este vorba, cum exact şi la obiect o spune şi titlul acestui volum apărut în condiţii tehnico-tipografice de excepţie, de cea de a şaptea artă, cinematograful, în care scriitorul D.R. Popescu ocupă un loc important. D-sa a pus la îndemâna regizorilor (cu care, de altfel, a şi colaborat îndeaproape) o serie întreagă de scenarii, care de care mai interesante, care de care mai pline de conţinut, cu mesaje şi idei care transcend cu mult hotarul timpului în care au fost turnate peliculele cu pricina. Iată de ce Titus Vîjeu are perfectă dreptate atunci când scrie într-un loc: „Lumea descrisă de D.R. Popescu în romanele, nuvelele şi piesele sale de teatru este mereu în căutarea unui adevăr mascat de forme complicate ale naturii umane, de la propensiunea ludică la crimă. La fel se întâmplă lucrurile şi în literatura cinematografică a autorului", iar în altul adaugă: „Dumitru Radu Popescu ştie să deschidă porţi spre lumi (încă) invizibile prin personajele sale visătoare, cel mai adesea cu vocaţii şi preocupări artistice. Noua *imago mundi,* pe care o propun aceştia ţine de restructurarea însăşi a lumii pe care o străbat şi pe care încearcă să o umanizeze prin harul lor. Mimi, prestidigitatori, cântăreţi ori actori de proză, ei poartă o flacără a speranţei şi a nesupunerii în faţa canonului social."

El însuşi scriitor înainte de a fi comentator de film (şi încă unul dintre cei mai înzestraţi poeţi), Titus Vîjeu încearcă (şi în bună măsură reuşeşte!) să desluşească multele, ascunsele vase comunicante dintre literatură şi film, dintre limbajul textelor propriu-zis literare şi scenariul dublat de imagine, modul de a fi în conjunctură cu literatura al celei de a şaptea arte. Cele mai multe din peliculele realizate după scrierile lui D.R. Popescu se înscriu cu succes printre realizările cinematografice – nu numai de la noi, ci şi din Europa.

→

O personalitate de excepţie

Ion C. ŞTEFAN

Să rămâi ani îndelungaţi în fruntea gânditorilor din domeniul tău de specialitate este o cucerire greu de realizat şi, mai ales, greu de păstrat. Fie că vârsta înaintată sau unele boli, ori faptul că alţii mai tineri, mai puternici şi mai receptivi ca tine, adaptaţi la tehnica informaţională modernă, ţi-o pot lua înainte, fie că tu însuţi, obosit şi săturat de efortul pe care l-ai depus până acum, accepţi să te retragi onorabil din competiţie – iată câteva obstacole greu de înlăturat, în faţa cărora, uneori, te poţi descuraja.

Dar există şi personalităţi de excepţie care depăşesc acest cadru. De curând, filosoful Vasile Tonoiu mi-a trimis un volum masiv: *Frumuseţi literar-spirituale în filocalia românească,* apărut în 2018, la Editura Academiei, care dovedeşte competenţa sa filosofică şi (încă) forma activă de muncă actuală, prin sistematizarea acestei teme pe grupuri de idei şi autori.

Evident că elaborarea unui studiu de-o astfel de valoare s-a făcut într-un timp mai îndelungat, ca dovadă a unei munci constante, dar rodul ei eu îl văd abia acum, bucurându-mă de erudiţia şi sistemul de prezentare ale autorului – calităţi esenţiale ale prietenului meu.

În *Cuvântul de prevenire* despre frumuseţea literar-spirituală a unor astfel de texte, autorul ne descrie formula de alcătuire a acestui volum, printr-un dialog complex între un Teolog (T) şi un Literat (L). Metoda este veche, socratică, şi cu o eficienţă deosebită în reliefarea acestei frumuseţi, într-un mod cât mai convingător argumentativ: „Despre ce vor discuta Teologul şi Literatul? Spus rapid şi sumar, despre frumuseţi teologico-literare extrase din *Filocalia.* Aceasta este ca un zăcământ în care zac altfel de frumuseţi. S-ar zice că însăşi etimologia titlului grecesc (*filo-kalos* = iubire de frumos), motivează, schimbând metafora, pescuirea de perle constând în figuri retorice şi valori imaginativ-poetice." (p. 7)

Este metoda de a transmite cuvintele, sub forma cea mai accesibilă a dialogului, o forţă înmulţită. Dialogul celor doi, în concordanţă sau în contradicţie uneori, însufleţeşte informaţia, ordonează argumentaţia şi menţine continuitatea: amplificând-o, deoarece nu este vorba doar de frumuseţea cuvintelor estetice, ci a unor texte religioase, de forţa lor de convingere. Se referă la aşezarea ideilor într-o astfel de armonie încât ele să insufle o credinţă religioasă: „Este o frumuseţe deosebită, spirituală. Una care, spune Pavel Florenski (*Stâlpul şi temelia adevărului*), nu poate fi prinsă în formule logice, şi este totodată singura cale adevărată care ne-ar permite să definim ce este estetic şi ce nu este ortodox." (p. 8)

Astfel înaintăm, printre sfinţi şi literaţi, într-o lume mirifică nebănuită, călătorind de-a lungul unei lumi spirituale de la antici până la contemporani.

Nu ştiu dacă acest dialog închipuit, între Eu şi *Eu*, de savantul Vasile Tonoiu, dedublat, a fost bazat sau nu pe un curs universitar, de odinioară, prelucrat acum într-o sinteză, dar citatul ales din Cuviosul Nichita Stithatul ne îndreptăţeşte să credem în acest adevăr: „Când vorbirea smerită coboară în adâncul tău, atunci vorbirea înaltă se depărtează de tine. Dar când smerenia însăşi se înrădăcinează în adâncul inimii tale, atunci vorbirea smerită de la suprafaţă sau dinăuntru e lepădată de la tine. Când însă te îmbogăţeşti de sus cu smerita cugetare, atunci încetează atât smerenia din afară, cât şi vorbirea smerită a limbii." (p. 5)

Este o cale pe care Vasile Tonoiu o urmează în acest volum, iar ca argument, în final, autorul ne oferă o *Bibliografie filocalică*, a celor 12 volume ale *Filocaliei româneşti*, apărute la Editura Humanitas, în seria *Religie*, coordonată de preotul Vasile Răducă. *Faţa şi oglindirea* ei, într-o dezvăluire a minţii bogate a filosofului Vasile Tonoiu.

Un romancier european

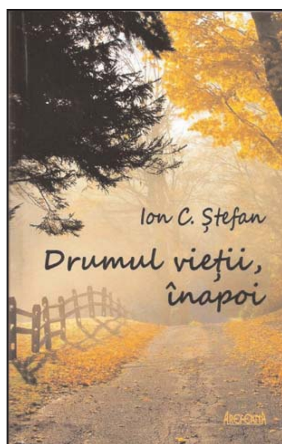
Otilia ZAHARIA

Profesor, scriitor şi editor, domnul Ion C. Ştefan a publicat recent romanul *Drumul vieţii, înapoi,* o retrospectivă a unui timp minunat, care poate fi considerat o replică la trei prejudecăţi vehiculate de critica literară.

Prima ar fi faptul că un intelectual, fie profesor, inginer sau doctor, nu poate fi şi un creator; aici fiind vorba despre creaţia literară. Acesta este atât de prins cu activităţi cotidiene, încât nu mai are răgazul necesar pentru literatură sau artă. Totuşi, unul dintre personajele romanului, doctorul Alexandrescu, deşi este un chirurg de renume, va deveni şi un autor de romane cunoscut şi apreciat.

A doua prejudecată este aceea că acela care creează nu poate avea o viaţă sentimentală împlinită. Personajul principal, scriitorul Daniel Cristache, deşi aflat la vârsta senectuţii, trăieşte o frumoasă poveste de dragoste. Iubita lui este o doamnă inteligentă, frumoasă şi elegantă, văduva unui colonel căzut la datorie într-o confruntare militară. Personajul principal reuşeşte să determine un salt calitativ în privinţa scrierilor acestei romanciere aflate la începutul afirmării profesionale. Cei doi îşi descoperă nu numai sentimente profunde, ci şi o altă perspectivă asupra creaţiei literare.

Unele imagini din roman sunt asemănătoare cu acelea din filmele italiene: de exemplu, faptul că o altă iubită îl chema atunci când pe balcon flutura un furou roşu. Alte scene sunt specifice cavalerismului şi galanteriei franceze. Tăcerile, gesturile reţinute, întrebările nerostite ţin de o cultură străveche, totuşi nouă pentru plaiurile dâmboviţene.

Faptul că personajul feminin alege să plece în altă ţară corespunde ideii actuale că fiecare este dator să caute fericirea acolo unde consideră că o va găsi. Intelectualul creator de valori spirituale are luciditatea şi tăria de caracter de a reconsidera timpul petrecut împreună cu frumoasa şi eleganta doamnă ca fiind o etapă firească din drumul vieţii. Din acest punct de vedere, personajul are acel calm englezesc specific unui gentleman.

Ceea ce reprezintă o realizare a romanului este impresia de realitate, de experienţă trăită, pe care scriitorul o înfăţişează în tuşe fine, delicate. Întâlnirile cotidiene cu prietenii, dezbaterile pe diferite teme, aspiraţia permanentă de a cunoaşte personalităţi diferite cu ocazia conferinţelor şi prezentărilor de carte la cluburile culturale, setea permanentă de frumos, toate acestea conturează o imagine completă şi complexă a intelectualului creator la rândul lui de adevăr şi de frumos.

O altă prejudecată este aceea că literatura şi arta ar trebui să fie agresive, vulgare sau excentrice pentru a avea succes. Domnul Ion C. Ştefan are un stil ce contrazice această opinie. Scriitorul ordonează frazele în text, reordonează capitolele romanului, alege cu grijă cuvintele, ceea ce denotă muncă, selecţie, atenţie şi rafinament.

De aceea, deşi navighează cu gândul între Argeş şi Dâmboviţa, domnul Ion C. Ştefan rămâne un scriitor european.

Ca un bun cunoscător al filmului contemporan de pe bătrânul nostru continent (şi chiar de mai departe, din America), autorul cărţii stabileşte legături, propune comparaţii, defineşte categorii în care se circumscriu scenariile derepopesciene. „Drumul scriitorului spre cinematograf – ne spune Titus Vîjeu – a fost unul cât se poate de firesc. Înzestrat cu o capacitate imaginativă *sans rivage*, D.R. Popescu a aflat de tânăr în arta filmului un loc ideal al plăsmuirii. Utilizând o scală de amplitudine a imaginarului de la comic (*Un surâs în plină vară, Păcală*) la tragic (*Duios Anastasia trecea, Rochia albă de dantelă*), scenaristul şi-a dovedit înzestrarea în impunerea unor personaje evoluând în construcţii narative originale, apte să valorifice potenţialul artistic propriu artei a şaptea, devenită arena noului «discurs despre lume» al artei moderne. Relaţia dintre personaj şi poveste se produce la D.R. Popescu exclusiv în spaţiul unei morale a timpului şi a timpurilor. De aceea, unele filme apelează pentru *fade-in* şi *fade-out* la acelaşi subiect vizual, precum scena tirului din bâlci (*Mireasa din tren*) sau chiar utilizarea unui element simbolic ce închide şi deschide un film (bariera din *Un surâs în plină vară*)."

Concluzia la care ajunge cel care a urmărit atent toate filmele cu scenarii scrise de acest romancier ne scuteşte de orice alt comentariu. „Veseli sau trişti, eroii lui Dumitru Radu Popescu exprimă în esenţa lor puritatea unor existenţe angelice. Cel dintâi care a rostit acest adevăr a fost însuşi autorul zecilor de romane, piese de teatru, nuvele, povestiri şi scenarii de film peste care se află o graţie ce depăşeşte condiţia ei pământeană. Câteva dintre povestirile sale cinematografice se desfăşoară în timpul celui de Al Doilea Război Mondial *(Duios Anastasia trecea, Prea mic pentru un război atât de mare, Piticul din grădina de vară*) sau din perioada ce i-a succedat (*Căruţa cu mere*). Cele mai multe sunt extrase din timpul schimbărilor politice intervenite după instaurarea regimului comunist în România (*Un surâs în plină vară, La porţile pământului, Balul de sâmbătă seara, Mireasa din tren, Zbor planat, Fructe de pădure, Nelu, Rochia albă de dantelă, Cenuşa păsării din vis*). *Turnul din Pisa* este inspirat de tranziţia păguboasă a unei ţări dinspre totalitarism spre «capitalismul de cumetrie» (Ion Iliescu *dixit!*), iar *15* are punctul de pornire în fractura istorică din 1989, cu prelungiri în aceeaşi tranziţie monstruoasă."

Scris cu un înalt profesionalism şi cu empatie, într-un limbaj agreabil atât pentru specialişti, cât şi pentru cititorii/spectatorii de film obişnuiţi, volumul d-lui Titus Vîjeu, bogat ilustrat, se constituie într-o apariţie cu totul deosebită, cum deosebit este şi „personajul" căruia i-a fost consacrat.

Cărţi şi autori

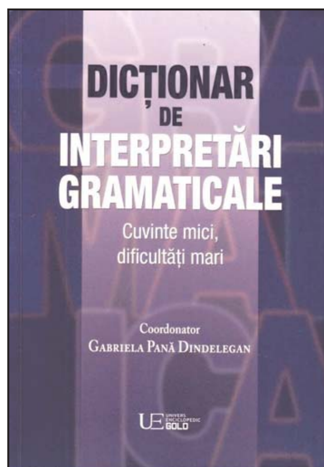
Cuvinte mici, dificultăţi mari

Gabriela PANĂ DINDELEGAN

Cartea *Dicţionar de interpretări gramaticale. Cuvinte mici, dificultăţi mari* (Editura Univers Enciclopedic Gold, Bucureşti, 2020) a fost gândită în continuarea GBLR (*Gramatica de bază a limbii române,* 2010, 2016) şi a GLRG (*Gramatica limbii române pentru gimnaziu,* 2019), propunându-şi să inventarieze, să descrie şi să „rezolve" dificultăţile gramaticale de analiză şi de interpretare ale cuvintelor limbii române (vezi şi *Introducere*). La întrebări frecvente precum: „locuţiune sau grup analizabil?", „adverb sau substantiv?", „prepoziţie sau adverb?", „prepoziţie sau conjuncţie?", „relativ sau conjuncţie?", „adjectiv pronominal sau adjectiv propriu-zis?", „conector sintactic sau pragmatic?", cartea încearcă să propună, acolo unde există argumente certe, „decizii" univoce şi, dimpotrivă, să semnaleze, pentru cazurile ambigue, dificultăţi de încadrare gramaticală sau chiar cazuri cu soluţii multiple.

Cartea este rezultatul muncii colective a unui grup de cercetători din cadrul Institutului de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan – Al. Rosetti" (Gabriela Pană Dindelegan, Raluca Brăescu, Adina Dragomirescu, Isabela Nedelcu, Alexandru Nicolae, Irina Nicula Paraschiv, Rodica Zafiu), colectiv care are la activ o lungă serie de cărţi de gramatică, începând cu GALR (*Gramatica academică a limbii române,* 2008), cărţi publicate în ţară şi în străinătate.

Pentru noua lucrare, punctul de plecare l-au constituit cuvintele „mici" cu un corp fonetic foarte redus (adesea monosilabice), clasa strângând, în mare, prepoziţii, conjuncţii, interjecţii şi unităţi funcţionale precum: *a, al, ca, cam, că, cel, ci, dar, de, deci, e, fie, la, lui, ori, pe, sau, să, şi* etc., cuvinte încărcate de mare ambiguitate, dificil sau chiar imposibil de încadrat, în afara unui context dat, într-o anume clasă lexico-gramaticală. Specială pentru aceste cuvinte este asocierea de valori lexicale şi funcţionale (vezi *a, de, la, pe*), de valori funcţionale morfologice şi sintactice (*a* este marcă morfologică, dar şi marcă sintactică; *de* este şi element lexical, şi element funcţional, cu funcţionare morfologică şi sintactică; *să* este şi marcă morfologică, dar şi marcă sintactică etc.). Special este şi amestecul de clase lexico-gramaticale (*de* prepoziţional vs conjuncţional), de valori circumstaţiale şi necircumstanţiale (vezi *că* şi *să*, conjuncţii circumstanţiale şi complementizatori), de unde şi imposibilitatea de a le separa în afara unui context dat.

Autorii au înţeles destul de repede că inventarul de cuvinte cu probleme „speciale" este mult mai mare, ceea ce i-a făcut să lărgească investigaţia şi dincolo de cuvintele „mici". Sunt analizate 165 de forme cu gramatică *aparte / specială / diferită* de a cuvintelor prototipice, categorii greu de integrat gramatical, categorii plurifuncţionale, categorii marginale ca uz, interferente ca valoare, situaţii „ieşite din rând", tipuri diverse de neregularităţi şi de conversiuni.

Organizarea materialului se face sub forma articolelor alfabetice de dicţionar. Fiecare titlu este urmat de un chenar, în care sunt sintetizate aspectele pentru care forma este considerată ca „specială",/ „aparte",/ „diferită" şi, ca atare, este supusă investigaţiei. Spre exemplu, în cazul unei forme precum A, se semnalează polifuncţionalitatea şi ambiguitatea, precum şi obiectivul de dezambiguizare; se atrage atenţia asupra tipurilor şi a proceselor de gramaticalizare din care a rezultat forma analizată. În cazul unei forme ca APROAPE, se subliniază polifuncţionalitatea şi alunecarea de la o semnificaţie la alta şi, implicit, de la o clasă lexico-semantică la alta; în cazul unei forme precum CAP, se relevă intervenţia unor mecanisme specifice limbii române pentru diversificarea sensurilor şi alunecarea între sensuri etc. Pentru titluri precum ALTFEL vs ALT FEL, NUMAI vs NU MAI, se indică rolul fenomenului de compunere în alunecarea de la o clasă la alta. Pentru titluri precum APOI, PĂI, se insistă asupra proceselor de pragmaticalizare, care înseamnă diversificarea a două unităţi şi asocierea cu valori pragmatice şi textuale speciale.

Cu alt corp de literă (sub sigla i) se introduc în text *notele istorice*. Informaţia istorică include atât trăsăturile comune între cele două faze de limbă (modernă vs veche), cât mai ales diferenţele de tratament, precum: omonime care funcţionau în limba veche, dar au ieşit total din uzul actual; sensuri şi utilizări mult mai bogate şi mai diversificate în limba veche faţă de cea modernă sau, invers, situaţii de îmbogăţire şi de diversificare a utilizărilor în trecerea de la româna veche la cea modernă.

Fiecare articol se încheie cu o *Bibliografie,* unde se includ trimiterile bibliografice cu raportare specială la articolul examinat (cele mai multe sunt studii speciale despre cuvântul-titlu, toate citate în cadrul articolului).

Uşor de utilizat, graţie organizării în forma articolelor de dicţionar, accesibilă ca informaţie şi ca terminologie, originală ca noutate de prezentare, *Dicţionarul de interpretări gramaticale* este o carte utilă, propunându-şi să dea răspunsuri aspectelor litigioase, o carte menită să aprofundeze studiul gramaticii limbii române.

Semn(al) de carte

Parohia Ortodoxă Română „Sfântul Grigorie Teologul", Schiedam, Ţările de Jos, Asociaţia „Doamna Maria Brâncoveanu", *Povestiri despre bunici,* vol. II, Editura Magic Print, Oneşti, 2020

Prin iubirea şi căldura bunicilor, prin îmbrăţişările şi mângâierile bunicii, prin poveştile hazlii şi jocul bunicului, acest colţ din lume a devenit „acolo"-ul meu. Acolo unde iarna adormi pe muzica focului din sobă şi te trezeşti în miros de boabe fierte, sub zâmbetul bunicii lucrând la o faţă de masă, la un costum popular, faţă de pernă sau o carpetă, acolo unde duc dorurile, acolo unde te simţi pe aripi de curcubeu, acolo rămâne pentru mine casa bunicilor. (Ioana Magdalena van Rooijen-Cojan, pe coperta a patra)

„Volumul este rodul iniţiativei şi strădaniilor doamnei preotese Christina Dură [soţia părintelui Ioan Dură] şi al dorinţei mai multor enoriaşi de a imortaliza aspecte şi momente din viaţa bunicilor lor." (Din Cuvântul introductiv al cărţii.) Contribuie la volum peste 25 de *nepoţi.*

Tudor Meiloiu, *Onor la General,* Editura Rawex Coms, Bucureşti, 2020, volum *in memoriam* Viorel Onica, general

Pictorul Tudor Meiloiu, căruia îi mulţumesc pentru gest, în urmă cu câţiva ani, mi-a făcut cunoştinţă cu Viorel Onica, menit parcă să răspândească în juru-i o stare de bine. Pot spune că ne-am împrietenit fulgerător. Poate fiindcă împărtăşeam un crez comun, care sună astfel: „Cu umorul şi cu hazul, treci necazului pârleazul". Din nefericire însă, în al optzeci şi şaselea an al vieţii, aceasta s-a împiedicat pentru totdeauna. Parcă a fost un făcut, marea trecere în eternitate s-a petrecut pe 1 aprilie 2020, făcându-l pe prietenul său Tudor Meiloiu, în primul moment să creadă că este o păcăleală. Din nefericire n-a fost aşa.

S-a născut în anul 1934, în comuna Horodnic din Bucovina. Îndrăgostit până la patimă de cer, i-a fost dat să fie general de flotilă prezidenţială. Cel care s-a aflat la manşa avionului lui Nicolae Ceauşescu a avut prilejul să cunoască mai multe state ale lumii, la care poate nici n-a visat. (Din textul „Un prieten adevărat", de Geo Călugăru)

Ion N. Oprea, *Istorii, comentarii, miscelanea,* Vol. 18, Editura Armonii Culturale, Adjud, 2020

La caseta tehnică se precizează: „Texte de la autori diverşi, inclusiv de pe net", iar la pagina 5 găsim subtitlul „În căutarea omenescului a cărui spiritualitate cartea o defineşte". Volumul (454 pag.) este pus sub semnul următorului motto („Clarviziunea lui Nicolae Steinhardt, Paris 1937"), reprodus şi la pagina 4, şi pe coperta din spate a cărţii:

„Trei fenomene ale timpului: invazia verticală a barbarilor, domnia proştilor, trădarea oamenilor cumsecade.

Primul: năvălesc nu barbarii din alte continente, ci, de jos în sus, derbedeii. Barbarii aceştia preiau locurile de conducere.

Al doilea: au sosit - pur şi simplu, în sensul cel mai categoric - proştii şi inculţii la putere şi, în ciuda tuturor legilor economice fireşti şi tuturor regulilor politice, fac prostii, ca nişte ignoranţi ce se află.

Al treilea: în loc de a se împotrivi, oamenii cumsecade adoptă expectative binevoitoare, se fac că nu văd şi nu aud, pe scurt, trădează. Nu-şi fac datoria. Imparţialii şi încrezătorii înregistrează şi tac. Sunt cei mai vinovaţi."

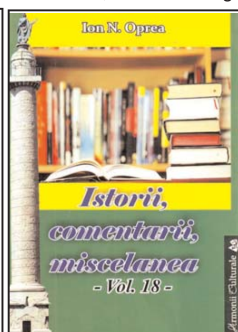
Victoria Milescu, *Lecturi diurne. Cronici literare,* eLiteratura, Bucureşti, 2020

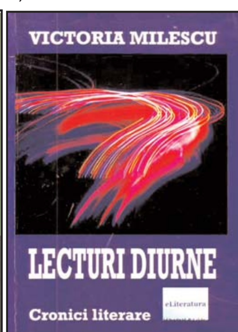
Figură solară, nu numai prin aura părului, ci prin aceea a inimii, Victoria Milescu ne oferă un buchet de *Lecturi diurne* (nu se putea altfel!) puse sub înţelepciunea lui Confucius: „Nu poţi să deschizi o carte şi să nu înveţi ceva".

De mulţi ani, Victoria Milescu învaţă şi ne învaţă că nu doar „cetitul cărţilor", ci şi scrierea lor reprezintă cea „mai frumoasă şi mai de folos zăbavă" din viaţa omului. De aceea, nu-şi asumă rolul de lupul cel rău, nu dă cu pietre, nu pune la colţ, ci scormoneşte fiecare volum în căutarea filonului de metal preţios, solar şi el. (Rodica Lăzărescu, pe coperta a patra)

Aniversare obosită

Nicolae MELINESCU

Şi a venit şi cea de-a 75-a aniversare a Organizaţiei Naţiunilor Unite, cu o sesiune lipsită de tumult, de animaţie diplomatică, de participări spectaculoase şi de proteste de stradă pe măsură. Apuse au rămas apariţiile controversate ale libianului Gaddafi, ale venezueleanului Hugo Chavez sau ale iranianului Ahmadinejad. Sala Bolţii Înstelate nu s-a mai aglomerat până la refuz ca să-l vadă pe Hruşciov cum bate cu pantoful în pupitrul central sau să-l urmărească pe Yasser Arafat cum întindea cu o mână ramura de măslin a păcii în Orientul Mijlociu, agitând ameninţător un kalaşnikov în cealaltă. Holurile din preajma sălii Adunării Generale nu au mai trepidat în febra întâlnirilor bilaterale, nu au retrăit animaţia aranjamentelor improvizate, departe de mass-media internaţională, mobilizată ca la război.

Sesiunea din 2020 ar fi trebuit să trimită un fior de întinerire prin organismul universal, copleşit de crize, pericole, riscuri şi eşecuri la trei sferturi de veac de la fondarea celei mai cuprinzătoare şi ambiţioase asocieri interguvernamentale, chemată să gestioneze marile probleme ale planetei ca un arbitru imparţial, cu codul dreptului internaţional ca busolă salvatoare. Considerată de unii laborator al păcii şi de alţii fabrică de vorbe, Organizaţia a fost constrânsă să-şi diminueze exerciţiile de relaţii publice în faţa pandemiei. Şefi de stat sau de guvern, miniştri, conducători ai unor agenţii regionale sau universale au fost nevoiţi să se mulţumească cu difuzarea unor mesaje video pre-înregistrate, urmărite pe ecranele din sala Adunării Generale de câţiva diplomaţi din fiecare ţară membră. În sesiunile precedente mesajele de politică generală prezentate *in persona* de liderii statelor mari şi mici conţineau idei, propuneri, argumente, acuzaţii şi strategii pentru parteneri şi adversari. Nu şi la sesiunea anului 2020! Intervenţiile prezentate între 21 şi 27 septembrie au părut simple note de serviciu, destinate mai mult propriilor alegători şi mai puţin mediului politic internaţional, secătuite de propuneri, proiecte şi proiecţii de interes planetar.

Aspectul ofilit al sesiunii curente a fost amplificat de prestaţia celor cinci membri permanenţi ai Consiliului de Securitate, care şi-au apărat monopolul decizional şi au susţinut contra-reforma componenţei sale prin respingerea mai vechilor solicitări de modernizare şi de modificare a statutului său căzut în desuetudine din cauza modificărilor geopolitice petrecute de-a lungul celor 75 de ani de la înfiinţarea organizaţiei.

China a modelat în beneficiu propriu pandemia dată omenirii în schimbul dominării lumii. Preşedintele Xi Jinping a chemat statele membre să dea dovadă de solidaritate pentru recucerirea securităţii sanitare pentru toţi, pentru siguranţa educaţiei tinerei generaţii nevoite să facă un alt fel de şcoală. „În faţa virusului ar trebui să ne preocupe şi să răspundem nevoilor ţărilor în curs de dezvoltare, mai ales ale celor din Africa". (news.cgtn. com/news/2020-09-23/Full-text-Xi-Jinping-s-speech-at-General-Debate-of-UNGA-UO7X2dn8Ag/index.html, accesat 8 octombrie 2020) De unde atâta îngrijorare şi preocupare a liderului chinez faţă de situaţia săracilor, mai ales a celor de pe continentul negru? Africa a devenit în ultimele două decenii un domeniu prioritar de expansiune economică şi comercială chineză pentru apărarea monopolului deţinut de companii private susţinute de stat în domeniul resurselor naturale, monopol care a facilitat dominaţia financiară în ţările cu cele mai interesante resurse. Opt state sub-sahariene au acumulat o datorie de 80 de miliarde dolari faţă de băncile chinezeşti, garantate cu resurse naturale şi servicii: Angola, 27 de miliarde (petrol, diamante); Etiopia, 20 de miliarde (cafea, aur, produse din piele); Kenya, 10 miliarde (ceai, servicii bancare); Africa de Sud, 6,5 miliarde (aur, crom, platină, uraniu, servicii financiare şi portuare); Zambia, 5,1 miliarde (cupru); Camerun (petrol, gaze naturale, lemn de esenţă rară); Sudan (gaze naturale, aur, argint, uraniu), Tanzania (uraniu, gaze naturale, petrol off shore), fiecare cu câte 3,8 miliarde de dolari.

Donald Trump şi-a reglat tirul împotriva Chinei comuniste, acuzată pe parcursul întregului an că a fost sursa pandemiei, că a minţit lumea şi nu a anunţat răspândirea virusului decât atunci când a fost prea târziu. Şi în mesajul din Adunarea Generală, preşedintele american a cerut ca responsabilii chinezi să plătească pentru enormele pagube aduse întregii comunităţii internaţionale, populaţiei lumii, în conivenţă cu Organizaţia Mondială a Sănătăţii. El le-a amintit partenerilor şi adversarilor că ţara sa s-a aruncat în lupta furtunoasă împotriva virusului chinezesc, a produs un vaccin şi o terapie care au redus cu 85 la sută numărul îmbolnăvirilor. Dincolo de ataşamentul său şi al guvernului american faţă de cauza mondială a sănătăţii, Donald Trump a reluat mesajul electoral care să-i aducă voturi pentru un nou mandat. „Dacă Naţiunile Unite vor să devină o organizaţie eficientă, trebuie să se focalizeze pe adevăratele probleme ale lumii. Acestea includ terorismul, asuprirea femeilor, munca forţată, traficul cu droguri şi cu persoane, persecuţia religioasă şi epurarea minorităţilor etnice şi confesionale." (whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-75th-session-united-nations-general-assembly, accesat 8 octombrie 2020)

Nici Putin nu a fost mai generos în videomesajul său şi s-a mulţumit să reia temele anului, cum au fost comunicarea dintre state pe bază de respect al suveranităţii, parteneriatul euro-asiatic, coridoarele verzi (eliberate de conflicte şi ameninţări armate) şi relansarea Tratatului pentru reducerea armelor strategice, actual până în februarie 2021. În rest, Rusia rămâne un apărător al păcii universale (ca în Ucraina, Siria, Libia, Armenia?!), un protector destoinic al libertăţii statelor şi popoarelor. „Rusia a declarat un moratoriu privind amplasarea în Europa şi în alte regiuni a rachetelor cu rază medie şi scurtă de acţiune cu lansare de la sol." (en.kremlin. ru/events/president/news/64074, accesat 8 octombrie 2020) O garanţie cu relevanţă redusă, formulată bombastic cu doar zece zile înainte ca preşedintele Rusiei să salute ca un mare eveniment lansarea cu succes de pe fregata *Amiral Gocikov* a unei rachete hipersonice de tip *Zircon.*

În mesajul său, francezul Macron a deplâns, ca şi până acum, soarta celor 37 de milioane de săraci ai lumii, dar nu şi a protestatarilor cu veste galbene, precum şi a celor 40 de milioane de copii rămaşi fără şcolarizare. Tot el a încercat să aducă Europa la rampă drept campion al justiţiei universale, dată fiind ambiţia Franţei de a deveni un lider *de facto* al Uniunii Europene după Brexit şi după plecarea la pensie a Angelei Merkel în primăvara lui 2021. Europei, şi Franţei implicit, Macron i-a atribuit merite în depăşirea crizei sanitare. „Europa, împreună cu partenerii africani, a luat iniţiativa să ajute ţările cele mai vulnerabile să facă faţă pandemiei şi să le uşureze povara datoriilor care afectează economiile lor şi le ameninţă viitorul". (diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/united-nations/news-andevents/united-nations-general-assemblu/unga-s-75th-session/article/emmanuel-macron-speaks-at-un-general-assembly/ accesat 8 octombrie 2020) Probabil că a fost logica construirii a două noi baze militare la Ménaka şi Labbézanga în Mali!

Marea Britanie a transmis prin ministrul de Externe, Dominic Raab, un mesaj de numai o pagină prin care guvernul conservator, implicat până la risc în negocierea unui tratat cu Uniunea Europeană după părăsirea organizaţiei, susţinea Proiectul Dezvoltării Durabile în virtutea meritelor istorice ale Regatului prin găzduirea primei Adunări Generale şi a primelor şedinţe ale Consiliului de Securitate la Londra înainte de inaugurarea oficială a noului sediu ONU de la New York în octombrie 1952.

Şi alte mesaje de prin toate cele 193 de state membre au avut o notă repetitivă, circumstanţială, transmise la Naţiunile Unite ca o simplă formalitate. Unul dintre subiectele evitate cu diplomaţie a fost ofensiva Chinei comuniste pentru supremaţia mondială. Chiar dacă Donald Trump a atacat direct şi explicit conducerea comunistă de la Beijing, remarcile sale au rămas săgeţi tocite de campanie, îndreptate prin ricoşeu şi împotriva rivalului, democratul Joe Biden. Şi totuşi, nave militare chinezeşti patrulează în continuare zone controversate ale Mării Chinei de Sud. China urmăreşte să intre în Consiliul Arctic format din Canada, Danemarca, Finlanda, Islanda, Norvegia, Rusia, Suedia şi Statele Unite şi să devină din observator membru cu drepturi depline. O astfel de modificare de statut le-ar permite navelor comerciale chinezeşti să scurteze drumul spre Europa şi America de Nord pe ruta strâmtoarea Bering, culoarul arctic, cu o durată de navigare în curs de extindere din cauza încălzirii globale, care permite circulaţia pe Marea Barents din iunie în septembrie şi nu doar în iulie şi august.

China comunistă provoacă presiuni politice şi comerciale în Marea Caraibilor. Presa britanică a preluat documente guvernamentale care au atribuit intenţia Barbadosului de a deveni republică şi de a abandona rolul reginei Elisabeta a II-a de şef al statului, în urma unor manevre, investiţii şi campanii de relaţii publice orchestrate de Beijing.

Ofensiva chinezească în bazinul Caraibilor face parte dintr-o strategie globală de *soft power* îndelung experimentată în Africa. De douăzeci de ani şi de-a lungul a şapte ediţii, Forumul de Cooperare China-Africa a aplicat linii de dezvoltare ale acestei strategii cu sprijinul unor contribuţii de stat de aproximativ 60 de miliarde de dolari după cea mai recentă întâlnire a preşedinţilor din 53 de ţări africane de la Beijing din 2018 (la care nu a participat regatul Swaziland, încă fidel regimului din Taiwan). Din punctul de vedere al intereselor naţionale, demersurile chinezeşti în Africa au logica lor, pentru că Fondul Monetar Internaţional a declarat continentul negru în 2019 a doua regiune cu cea mai rapidă dezvoltare economică ce poate să atingă curând valoarea de cinci mii de miliarde de dolari, cu un consum de 2100 de miliarde în 2025.

După acumulări spectaculoase în domeniul resurselor minerale, China s-a implicat tot mai mult în procesul de urbanizare. Aşa se face că un procent semnificativ din proiectele majore africane de infrastructură sunt executate de companii chinezeşti sau au finanţare chinezească în condiţiile în care populaţia de un miliard o sută de milioane de locuitori ai continentului se va dubla până în 2050, iar 80 la sută din această creştere se va înregistra în mediul urban. Daan Roggeveen, fondatorul grupului MORE Architecture care a studiat procesul urbanizării în Africa a afirmat: „În acest moment, pot afirma că orice clădire majoră din oraşele africane mai înaltă de trei etaje, orice drum mai lung de trei kilometri sunt proiectate şi executate de chinezi". (forbes.com/sites/wadeshepard/2019/10/03/what-china-is-really-up-to-in-africa/ accesat 9 octombrie 2020) În prezent, China este cel mai mare partener comercial al africanilor, iar volumul schimburilor a depăşit 200 de miliarde de dolari în 2019 şi mai mult de zece mii de companii chinezeşti operează pe continent.

→

Vecina mea, Africa

În măsura în care strategia regimului comunist va reuşi să-i aducă Chinei supremaţia mondială, liderii de la Beijing îşi vor folosi poziţia ca să se implice ferm şi deschis în politica statelor sub-sahariene pentru ca guvernele lor să accepte şi să protejeze privilegiile companiilor chinezeşti.

Mai multe elemente de politică economică, socială, tehnologică, geostrategică ale lumii dovedesc ca a sosit ora Africii. Nu numai China a sesizat şi a speculat noua importanţă a celui de-al doilea mare continent al planetei. Concentrarea sa spre zona urbană este umbrită de o ameninţare pe care chiar industria chineză a provocat-o: poluarea şi modificările climatice. Creşterea nivelului oceanului planetar, încălzirea globală, schimbarea regimului de precipitaţii modifică ritmul de executare a unor proiecte. Pentru marile corporaţii extracontinentale chineze, americane, ruseşti sau din fostele metropole coloniale, reperele istorice ale Africii nu au valoarea câmpurilor petrolifere, a minelor de uraniu, diamante, coltran sau litiu, chiar dacă operaţiunile lor sabotează direct sau indirect puţinele monumente care s-au mai păstrat după invazii, colonizări şi războaie.

Patru cercetători, Joanne Clarke, Elizabeth Edna Wangui, Grace W. Ngaruiya şi Nick Brooks, au elaborat un studiu despre efectele transformărilor ambientale asupra unor obiective intrate în patrimoniul universal UNESCO. (https://qz.com/africa/1894449/african-world-heritage-sites-are-under-threat-from-climate-change/ accesat 9 octombrie 2020) Ei au ajuns la concluzia că această moştenire valoroasă nu numai a africanilor, ci a omenirii în ansamblu, este preţioasă pentru identitatea comunităţilor, pentru apărarea conştiinţei colective şi a unui stil de viaţă fără de care nu are loc o dezvoltare durabilă. Din păcate, un singur procent din cercetările consacrate efectelor schimbărilor climatice asupra patrimoniului material universal aparţine Africii. „Este unul dintre motivele unei lipse de date cuantificabile ale impactului schimbărilor climatice în regiunea sub-sahariană. Fără o intervenţie semnificativă în cazul celor mai importante monumente, acest tezaur se pierde ca rezultat al impactului schimbărilor climaterice în următoarele decenii.” (*Idem*)

Patrimoniul african este ameninţat din mai multe direcţii, provocate de starea economiilor naţionale, de influenţele externe, de interesele extra-continentale, de expansiunea agricolă, de urbanizare, de conflicte interne, inclusiv cele militare, ca în cazul Camerunului, de catastrofe naturale, de explorările mineralogice, de jefuirea şi comerţul ilegal cu artefacte, de vandalism şi de neglijenţă. Schimbările climatice asociate cu încălzirea globală antropogenetică au devenit un risc profund pentru monumentele Africii. Actualele modificări riscă să mărească temperatura aerului cu până la trei grade Celsius până în 2100, comparativ cu perioada preindustrială.

În contextul african, Elizabeth Chilton şi Randall Mason (*A Call for Social Science of the Past,* Electronic Document, NSF, http://nsf.gov/sbe/sbe_20209/ Index.cfm) au definit patrimoniul continentului ca o gamă completă a tradiţiilor, monumentelor, obiectivelor, aşezămintelor şi a culturii materiale moştenite de societate, precum şi activităţile contemporane, cunoştinţele, înţelesurile dar şi comportamentele desprinse din ele.

Modificarea cadenţei sezoanelor secetos şi ploios ameninţă una dintre tehnicile tradiţionale de construcţie, foarte populară în zona Sahel de la Atlantic, de-a lungul centurii sub-deşertice, până la coasta estică a Sudanului. Este vorba de construcţii din chirpici tencuite cu pământ. Majoritatea clădirilor sunt locuinţe sau aşezăminte de cult care poartă cu ele mesajul şi semiotica unor civilizaţii ignorate în timpul colonizării europene. Rezistenţa şi durabilitatea lor depind de variaţiile de temperatură şi de frecvenţa precipitaţiilor. Tehnica folosirii chirpiciului pentru conservarea unui limbaj tradiţional a decăzut din cauza neglijării conservării monumentelor existente. „Exemple magnifice ale acestui stil mai pot fi întâlnite de-a lungul rutelor dintre Burkina Faso şi Ghana, între Mauritania şi Ghana, sau la marea moschee din Djenné în Mali care conţin un limbaj vizual bazat pe meşteşug şi pe mesajul de durabilitate şi continuitate.” (Charlotte C. Joy, *The Politics of Heritage Management in Mali: From UNESCO to Djenné,* Routledge, London, 2016)

Efectele poluării, aflate la originea modificărilor climatice, sunt evidente în toată Africa şi puţine iniţiative, majoritatea internaţionale, au reuşit să reducă, dacă nu să oprească deprecierea monumentelor de patrimoniu din interiorul continentului şi de-a lungul litoralului oceanic. Eroziunea malurilor şi creşterea nivelului Atlanticului şi al Oceanului Indian au afectat deja situri istorice. Cetatea romană Sabratha, de pe coasta libiană, şi forturile de pe malurile ghaneze ajung treptat în mare. Până în 2050, Guineea, Gambia, Nigeria, Togo, Benin, Congo, Tunisia, Tanzania şi insulele Comore vor fi expuse unui risc major de eroziune a coastelor în urma creşterii nivelului Mării Mediterane şi a oceanelor limitrofe continentului.

Sate şi oraşe legate de reţelele comerciale swahili de la Oceanul Indian sunt şi ele expuse unor pierderi dramatice. Aşezări din Mozambic, de pe insula Zanzibar, din Kenya şi din Madagascar nu numai că riscă să fie înghiţite de valuri, dar nici măcar nu pot spera la o salvare. Autorităţile din zonele respective se luptă prin mijloace insuficiente cu catastrofe naturale, cu expansiunea terorismului jihadist, cu monopolul rapace al corporaţiilor multinaţionale, cu migraţia internă forţată.

Oraşul vechi Lamu din Kenya, centru medieval al culturii swahili, locuit fără întrerupere de şapte secole, este expus pentru că au fost distruse pădurile litorale de mangrove care protejau ţărmul, ca să facă loc unui port nou. Monumentele oraşului au rămas expuse în calea curenţilor umezi dinspre ocean şi invaziei de fungi şi microorganisme. Oraşul sudanez Suakin, vechi de 3000 de ani, centru comercial la Marea Roşie, se află şi el în pericol. „Ceea ce ştim cu siguranţă este că ţărmul african al Mării Roşii va suferi în următoarele decenii din cauza variaţiilor anormale de temperatură şi umiditate, ceea ce înseamnă că tot ceea ce a supravieţuit de-a lungul secolelor va fi pierdut în câteva zeci de ani, fără o intervenţie specializată salvatoare.” (eastanglia.academia.edu/Joanne Clarke) Cercetătoarea citată a constatat că mai multe localităţi unice de patrimoniu au fost plasate pe corali, pe nisip sau pe aluviuni cu elevaţii mai mici de zece metri faţă de nivelul mării. Este cazul insulei Ibo din arhipelagul mozambican Quirimbas, al insulelor kenyene Shanga şi Pateu, al localităţii Pemba şi al ruinelor tanzaniene Kaole, al vechiului oraş Mahilaka din Madagascar. O combinaţie dintre structura geologică şi elevaţia joasă fac ca aceste situri să fie extrem de vulnerabile în faţa eroziunii ţărmurilor.

Sunt exemplele cele mai dramatice şi mai urgente. Ca ele încă mai există nenumărate altele atât în zonele litorale, cât şi în interiorul continentului. Supravieţuirea lor ar ajuta la consolidarea interesului internaţional pe care l-a provocat revenirea Africii în actualitate, dar nu datorită patrimoniului civilizaţiilor materiale. Salvarea lor de expansiunea agresivă a schimbărilor climatice depinde de voinţa politică şi de acceptarea faptului că tezaurul universal nu poate să cuprindă în totalitate dimensiunea gigantică a spiritului omenesc doar prin protejarea palatelor europene, a templelor asiatice sau ale Americii Latine. Lor li se adaugă comorile spirituale africane, puţin cunoscute şi încă şi mai puţin studiate, dar care oferă un volum copleşitor de mărturii despre civilizaţii şi tradiţii uitate, care sunt totuşi parte a creaţiei materiale omeneşti.

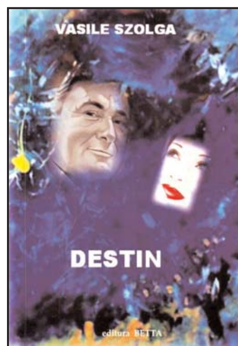
Din această perspectivă, imaginea Africii creative, inovatoare, originală, diversă, diferită, păstrată şi promovată ca parte valoroasă a aventurii cunoaşterii omeneşti, îi dă nobleţe şi generozitate în faţa generaţiilor actuale şi a celor ce vor veni.

Semn(al) de carte

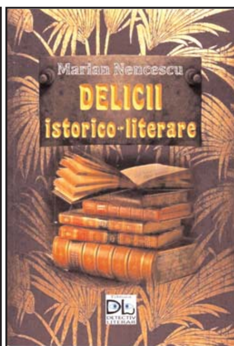
Vasile Szolga, *Destin,* roman, Editura Betta, Bucureşti, 2020

O poveste de dragoste din deceniul anilor ’60 (dar dragostea se manifestă la fel indiferent de epocă şi regim), o poveste de dragoste adevărată între două persoane (obişnuite pentru deceniul al şaptelea al secolului trecut), cu un sfârşit tragic.

Unele din informaţiile care stau la baza acestei poveşti le-am auzit din relatările unor rude apropiate ale uneia din cele două personaje şi, de asemenea, din însemnările, ajunse în posesia mea, de la personajele principale. Evident că numele şi locurile sunt schimbate, iar nu toată povestea corespunde întru totul adevărului istoric. Imaginaţia mea a intervenit, fără însă a altera esenţa poveştii de dragoste a celor două personaje. (Autorul, în Cuvânt-înainte)

Cristina Ştefan, *Şcoala deschisă,* Editura Semne, Bucureşti, 2020

Volumul acesta reuneşte articolele publicate de mine între anii 2018 şi 2019, în revista *Tribuna învăţământului.* (…) O lucrare de acelaşi gen a apărut în anul 2016, la Editura Ars Docendi, a Universităţii din Bucureşti: *Convergenţe educaţionale*. Aceasta a fost urmată de o alta, în anul 2018: *Şcoală şi post-adevăr,* tipărită la Editura Semne. Cartea de faţă este cel de-al treilea volum.

În societatea contemporană, ne-am obişnuit să considerăm că şcoala reprezintă un centru de resurse educaţionale pentru comunitate şi, ca atare, ea este o instituţie de cultură principial receptivă la nevoile de formare, informare şi consiliere ale copiilor, adolescenţilor, dar şi pentru părinţii acestora, în general.

Ca dascăli, nu putem concepe că şcoala ar putea fi închisă. Dacă acest fapt s-ar întâmpla, atunci noi nu ne-am putea împlini menirea profesional-umană. (Autoarea, în Cuvânt-înainte)

Marian Nencescu, *Delicii istorico-literare,* Editura Detectiv Literar, Bucureşti, 2020

Am adunat în această nouă carte, scrisă, evident, *cu premeditare,* cum am mai făcut-o şi altădată, câteva texte *de suflet,* pe care le-am numit, generic, *Delicii istorico-literare.* Nu m-am limitat doar la literatură, ci am căutat adevărul general-uman oriunde mi s-a părut că îl identific, în artă, filosofie, în istoria culturii, ori în scrieri mai mult ori mai puţin ocazionale, dar purtând, cu siguranţă, pecetea *autenticităţii.* Firesc, am ordonat alfabetic intervenţiile mele, dându-le un început şi un sfârşit, jalonat de două eseuri-cheie, semnificative pentru concepţia mea literar-estetică. Construcţia textelor ilustrează ceea ce am susţinut întotdeauna, anume că liniile de interes urmărite, într-un demers critic, sunt *ideile.* Personal, am avut bucuria să cunosc, de-a lungul timpului, mulţi scriitori, gânditori, artişti fascinanţi, cu un orizont cultural enciclopedic. Au fost chiar mai mulţi decât am putut eu *să dau sama*, în textele publicate. Acelora despre care n-am scris încă, le rămân dator. Fiecare, în felul său, mi-a transmis un mesaj. Dacă l-am înţeles, rămâne ca (şi) aceste rânduri să fie mărturie. Şi, cum limita dintre *loisir* şi *profesionalism* este foarte fragilă, nu-mi rămâne decât să sper că, în întregime, această carte este o *secvenţă de viaţă literară şi culturală* pe care, împreună, scriitori şi public, o trăim cu pasiune. Cu acest gând, ofer în dar această carte dublurii mele eterne, *Cititorul.* (Autorul pe coperta a patra)

Cleopatra Selena sau Mica Cleopatra

Paula ROMANESCU

Cine n-a auzit de grecoaica aceea, al cărei nas de-ar fi fost un pic mai scurt, şi lumea ar fi arătat cu totul altfel? Şi dacă spune asta chiar Blaise Pascal în ale lui *Pensées,* cum să nu cădem pe gânduri şi să ne-ntrebăm şi noi astăzi, în anul de dizgraţie 2020, când lumea pare cuprinsă de streche pandemică, cum ar fi fost să fie viaţa pre pământ dacă în anul 48 de dinainte de Zeul Acela pe care L-am răstignit din pricină că prea vorbea despre iubirea de oameni când ura îşi ascuţea de zor tăişul, marele Iulius Cezar n-ar fi fost pălit de amor pentru fetişcana aceea din stirpea Ptolemeilor, prea de tot nurlie şi deloc prostuţă, pe care a făcut-o el regină a Egiptului?

Şi fiindcă măritul imperator, prins la ananghie de grecoteii generalului Achilas care voiau, nici mai mult, nici mai puţin, decât să le captureze războinicilor romani navele şi să-i lase să se întoarcă la Roma *per pedes* (dacă nu hotărau ei să negocieze cu zeul Neptun înlesnirea de a emigra de-a pururi în infernul albastru), a ales să-şi incendieze ambarcaţiunile, iată o măsură care i-a dat nasului Cleopatrei nemăsură…

Pentru că focul, pârdalnicul, a mistuit şi depozitele de grâne ale arsenalului maritim şi, mai cu seamă, vestita Bibliotecă din Alexandria cu ale sale peste patru sute de mii de volume care cuprindeau întreaga înţelepciune a lumii de până la nemintea înamoratului imperator.

Că după ce s-a ales scrumul de navele cuceritorilor şi de bibliotecă, preafrumoasa Cleopatra i-a oferit tomnatecului suspinător imperial o *thalamegos* din zestrea ei de gondolete egiptene ca să facă el o plimbare pe Nil şi să uite de-ale lumii griji la umbra de răcoare a ochilor ei de jaruri, aceasta îl va fi făcut pe Cezar să creadă că Paradisul există. Dar trebile imperiului ca un infern de patimi îi reclamau prezenţa la Roma. Urmarea se ştie. Cleopatra i-a dăruit lui Cezar un fiu pe care l-a numit Cezarion – Cezărică adică, pe care avea să i-l aducă lui la Roma printr-un ceremonial demn de regina reginelor.

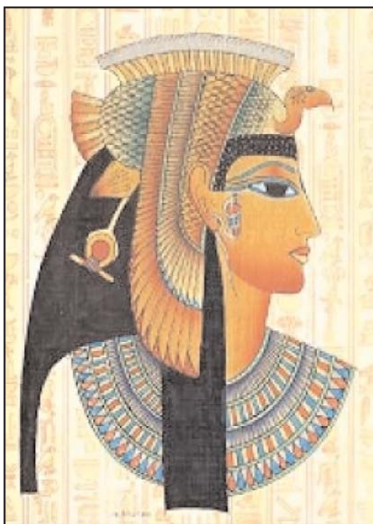
Plutarh istoricul (o fi fost puţin misogin?) nu acordă prea mult spaţiu în scrierile sale importanţei Cleopatrei pusă şi ea pe războaie. Dar adastă cu precădere asupra lui Marc Antoniu, braţul viguros al lui Cezar şi locotenentul său viteaz, care, după asasinarea acestuia, amestecat în comploturi şi politică, face ce ştia dintotdeauna să facă – luptă cu adversarii, dar cade în final răpus, devastat de iubire pentru purtătoarea de nas... înalt.

Acelaşi foc mistuitor de inimi a cuprins-o şi pe ea. Şi ea îi făcu pe dată *doi băieţi* (ce n-au apucat să crească mari pentru că otrava şi paloşul erau şi pe atunci foarte eficiente), *pe lângă o fată* – Cleopatra Selena, de care aveam să aflu şi eu prin anii '80 de mai ieri şi, a cărei locuinţă de pe urmă aveam s-o vizitez cu ocazia primei excursii peste hotare de care am avut parte în regimul acela meşter la colivii.

Dacă acestor doi mari îndrăgostiţi, Antoniu şi Cleopatra, le-a fost dat să se adauge eternelor umbre însemnate cu pecetea iubirii la care râvnesc de-a pururi muritorii de când cu izgonirea primilor păcătoşi din Paradisul care nu le oferea decât poame într-un *primum vivere* fără nicio nădejde de ceva nou într-un *deinde*, povestea Micii Cleopatra o spun astăzi turiştilor ajunşi prin Algeria doar ghizii, cu o drastică economie de cuvinte.

Iat-o aşa cum am auzit-o şi eu:

Cleopatra Selena a fost fiica vestitei regine a Egiptului, Cleopatra, şi a iubitului ei Marc Antoniu. Frumuseţea Micii

Cleopatra l-a făcut să-şi piardă capul pe tânărul şi viteazul legionar „roman" Gybou, educat la Roma şi trimis în fruntea unei legiuni să cucerească ce-o putea şi el din Africa. Aşa a ajuns el la Tipasa, unde a luptat cu vitejie cu populaţia băştinaşă, a cucerit zona şi, ca orice roman învingător, cuceritor de teritorii, s-a apucat de construit temple, apeducte şi ce mai ştiau arhitecţii lor. Dar adevărata mare cucerire pe care o face Gybou este descoperirea rădăcinilor propriului său arbore genealogic în care era şi el mugur nou pe o rămurea, ars de soarele Africii, mângâiat de selena – *doamna mărilor şi-a nopţii,* vrăjit de Cleopatra Selena, pe care o vrăjeşte la rându-i şi nu întârzie să şi-o facă soţie.

Chemarea străbunilor africani îi înarmează braţul de astă dată împotriva romanilor, îi învinge, fiindcă le ştia felul de a lupta, că doar instruirea militară îi era romană, şi se proclamă rege al ţinutului acela de la ţărmul Mediteranei.

Ca orice rege cu rădăcini în nisipul deşertului, el s-a îngrijit şi de ridicarea unei piramide care să-i asigure viaţa cea însemnată cu eternitate. Cea dintâi piramidă ridicată de el (şi singura, fiindcă timpul n-a fost şi nu este răbdător!) era destinată dragei lui Cleopatra Selena. Arată astăzi ca un ţest imens aruncat pe vatra încinsă de soarele de la Tipasa, în care bate de veacuri vântul pustiului şi al părăsirii.

Cercetătorii, istoricii, legenda spun că pe vremea când au ajuns vandalii prin aceste ţinuturi, Cleopatra Selena ar fi… profitat de trecerea lor, „plecând" din acel loc cu patru uşi false şi nicio ieşire, luându-şi grijulie toate bijuteriile şi obiectele de utilitate domestică şi religioasă care o însoţeau. Se întâmpla aceasta, desigur, mult după ce alcătuirea omenească numită Gybou fusese capturat de romani şi asasinat, trupul lui ajungând praf şi pulbere în ciclul elementelor.

Unul din fiii lui i-a urmat la tron pentru cincisprezece ani, dar a fost şi el capturat şi apoi ucis în anul 39 era noastră, de mercenarii lui Caligula. Astfel, lanţul de asasinate cu care este prinsă istoria lumii mai adaugă o za la cele multe cu care Caligula Imperator (care şi-a făcut calul senator!) şi alţi nebuni de mărire au ţinut să-şi marcheze trecerea sub soare.

După vandalii care vor fi intrat, ei ştiu cum, în piramida fără uşi (că doar nu le-o fi deschis capul însăşi Cleopatra Selena!), a fost rândul turcilor să dea (fără folos!) câteva bobârnace imenselor blocuri de piatră. Apoi s-a aşternut o lungă tăcere.

Abia în secolul al XIX-lea francezii (alţii care se credeau stăpâni ai lumii!), care colonizaseră Algeria din anul 1830, au făcut cercetări arheologice care au dus, între altele, şi la descoperirea mormântului Cleopatrei Selena, însă nimic nu indica faptul că acesta ar fi fost şi „locuit" vreodată.

Astăzi, când pătrundem şi noi prin îngustul labirint deschis spre inima piramidei, trecerea pe sub prea joasele porţi ne obligă să ne amintim de sciatica drăguţă care ne însoţeşte cuminte şi fidelă, suflăm în mâini să ne dezmorţim degetele şi nu mai ştim dacă frigul care ne cuprinde n-o fi cumva suflul morţii care sălăşluieşte pe aici şi pe care noi o tulburăm cu insignifianta noastră adiere de viaţă. Deşi urcuşul pe scările înclinate este mai greu, graba cu care îndemnăm să ajungem la lumina soarelui e semn sigur că veşnicia nu ne prieşte.

Soarele de afară ne ia în primire şi ne înţeapă cu săgeţi de jar. Nici aşa nu-i bine!

Nu departe de impozanta piramidăţest a Cleopatrei Selena (şi nici a ei!) – un cimitir al oamenilor simpli – nişte pietre mici, albe, amintind de forma ferestrelor de la casele viilor, ca într-un joc de copii cărora nisipul le este marmură pentru ridicarea efemerelor lor castele.

Cică UNESCO ar fi hotărât să reia cândva pe aici cercetările, cu aparatură modernă de investigaţie, ca să ne spună (după ce se vor dumiri arheologii piramidofili) cine, şi de când, şi dacă, odihneşte acolo şi cu ce aurării va fi plecat cu luntrea lui Caron pe apa morţilor spre viaţa veşnică… Dar deocamdată omenirea este mult prea prinsă cu bruma ei de existenţă, în vreme ce mai marii lumii pretind că nu-şi permit să irosească fonduri pentru astfel de mofturi, sumele piramidale agonisite din… muncuşoara lor abia ajungându-le pentru realizarea unor arme ultra-performante de distrugere în masă din marele război al stelelor oarbe ca joc de-a moartea care se pregăteşte Planetei Albastre *ca o portocală.*

Astăzi, la Tipasa, doar umbra Micii Cleopatra în piramida ridicată pentru ea şi splendidele ruine ale unei orgolioase civilizaţii de peste două mii de ani stau mărturie de geniul arhitectonic al celor care şi-au împletit existenţa şi cu regatul Dacilor, cu un Decebal, cu un Traian, cu un Apolodor din Damasc, dar şi cu un Gybou războinic şi o Cleopatra Selena de dragul căreia sufletul regelui său va fi aflat nu doar ce înseamnă iubirea, ci şi ce adânci sunt rădăcinile care-l leagă pe om de neamul căruia îi aparţine cu toate fibrele sufletului.

Trecem prin muzeul care adăposteşte sub cerul liber ruinele unor construcţii milenare, uluiţi de frumuseţea unor mozaicuri de un desăvârşit rafinament care împodobeau pavimentul vilelor, templelor, iar gândul meu pus pe şotii nu poate să nu le compare cu „fermecătoarele" linoleumuri care înnobilează vastele noastre apartamente confort II... sporit cu un parfum de mucegai în arabescuri unicat. Mozaicurile sunt expuse vertical, astfel ca, tot privindu-le, să simţi că te înalţi cu ele, spre ele, până la a atinge cu mintea acele neştiute mâini de artişti care şi-au înscris anonimatul în astfel de splendori.

Fortul este pavat cu dale de piatră care păstrează urmele carelor romane care vor fi tot cărat (şi de pe-aici!) bogăţii de care Roma părea să nu se poată sătura vreodată. În ieslele ca nişte lighene de piatră turtite, vântul adusese câteva fire de nisip… *Où sont* grăunţele *d'antan?...*

Arena circului păstrează ecoul urletelor de fiară, al mulţimii pentru care jocul de-a moartea rămânea cel mai frumos spectacol, al luptei dintre gladiatori, al plânsului victimelor… Sau poate e doar vântul…

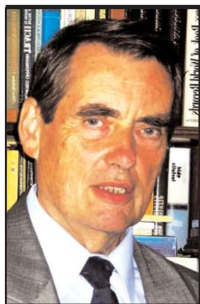
Goale acum imensele vase de ceramică în care erau păstrate cerealele, uleiul şi vinul, impunătoare coloanele de marmură, cioplite/şlefuite cu artă, ornamentele, turnurile de pază pe zidul dinspre mare, pe o distanţă de şapte kilometri. Iată şi vestigiile bisericii unde se ardeau morţii sau erau îngropaţi de vii condamnaţii la moarte, nu înainte de a fi îngenuncheaţi, cu picioarele legate. Arta uciderii nu cunoaşte limite. Duse dincolo de orice închipuire a bestialităţii, crimele (încă nepedepsite!!) făcute de comunişti asupra vârfurilor intelectualităţii, politicii, armatei, diplomaţiei, ştiinţei şi credinţei creştine din România. Dar asta e altă poveste.

De la biserică (de ruinele ei de la Tipasa vorbesc!), ajungem la casele de plăcere însemnate cu „scoica" feminină ori cu „felinarul" masculin stins/sculptat în uşa de la intrare – semn al desfrâului dintr-o lume nebună, nebună, nebună, care şi-a păstrat cu sfinţenie „altarele" pentru prestatorii celei mai vechi meserii din lume şi, bineînţeles, pentru „închinătorii" la ele.

→

Orizont SF

Iubirea, binele şi răul

Dan D. FARCAŞ

În articolele anterioare, am încercat să argumentez ipoteza că puteri şi conştiinţe superioare, extrem de vechi, pe care le numisem hipercivilizaţii, ar putea să monitorizeze evoluţia noastră, poate chiar de sute de milioane de ani, aşteptând să ne maturizăm. În episodul de luna trecută am mai sugerat că una dintre coordonatele maturizării omenirii ar fi ieşirea din condiţia animalică, surclasând motivaţiile biologice, posesie, teritorialitate, perpetuarea speciei, agresivitate etc., prin motivaţia specific umană a *frumosului*, în mod particular, prin *frumosul uman,* alături de opusul său, *urâtul.* Prin percepţia frumosului înţelegeam reflectarea – emoţională, conştientă şi implicând liberul-arbitru – armoniei lumii, precum şi a celei dintre om şi lume.

Mă întrebam, între altele, de ce oare conceptul de „frumos uman" este atât de rar menţionat în cultura noastră, dat fiind că el ar putea unifica multe atribute ale calităţilor umane autentice şi ar putea clarifica concepte fundamentale, cum ar fi binele şi răul, sau iubirea.

Iubirea este, înţeleasă astfel, înclinaţia firească, dezinteresată a unei fiinţe umane de a identifica, a cultiva, a proteja şi a promova frumosul care înmugureşte sau se manifestă în preajma sa. Ea provine exclusiv din nevoia specific omenească de frumos, deci nu din obişnuinţă, din teama de iad, ori din speranţa unei recompense divine, şi este o pornire altruistă, care se manifestă adesea în deplin anonimat şi nu este evocată nici măcar pentru a te lăuda faţă de tine însuţi.

Iubirea este îndreptată către oamenii care posedă frumuseţe umană, dar şi spre frumosul creat de ei. Este firesc să iubim toate cele ce ies din mâinile semenilor noştri, să nu le stricăm, să nu le irosim, începând cu pâinea de pe masă, ori cu o floare plantată în grădină şi terminând cu o carte, sau cu visurile unui copil de a realiza ceva în viaţă. Toate obiectele şi creaţiile omeneşti au în ele, mai mult sau mai puţin, o scânteie demiurgică, deci merită să le iubim, să nu le risipim şi să le păzim de distrugere ori decădere.

În mod recursiv, un om este frumos şi în măsura în care este capabil de iubire, adică are capacitatea de a aprecia frumuseţea altor oameni, frumuseţea creaţiilor lor. El este frumos în măsura în care poate să înfrumuseţeze viaţa altor oameni şi să ocrotească – până la sacrificiu – frumosul autentic, actual sau potenţial.

Evident, iubirea despre care vorbim nu este aceeaşi cu iubirea fizică, ataşamentul sexual, ori chiar cu protecţia familiei. Fireşte, iubirea noastră ar putea fi mai intensă faţă de rude, faţă de prieteni, de locul naşterii, de limba, cultura, ori ţara natală. Dar această iubire nu este autentică decât dacă este însoţită cel puţin de strădania de a înţelege şi de a iubi, la fel de mult, întregul frumos al umanităţii de pe glob, acela al tuturor celorlalţi oameni şi al tuturor culturilor de pe Pământ. Iar dacă iubirea de ţară ar fi folosită ca pretext pentru a exclude sau chiar a nimici frumosul celor care nu sunt de acelaşi neam, ori de aceeaşi religie, acest gest nu mai poate fi numit – în sensul de mai sus – iubire, fiind doar o formă umanizată a teritorialităţii şi a spiritului de haită, moştenite de la strămoşii noştri necuvântători.

Iubirea generează – între oamenii care posedă acest sentiment – un „feed back pozitiv", o emulaţie întru înţelegerea şi cultivarea frumosului şi a binelui. Iubirea – aşa cum am definit-o – nu este înnăscută; ea se maturizează printr-un efort îndelungat de *cunoaştere afectivă,* desfăşurată în mijlocul altor oameni şi al moştenirii lăsate de înaintaşi. E un proces în care, la fel ca în cazul cunoaşterii conceptuale, unii excelează, în timp ce alţii rămân repetenţi sau chiar analfabeţi.

Iubirea aproapelui, în sensul definiţiei de mai sus, generează *binele autentic* făcut aproapelui, atât ca gest, cât şi ca noţiune etică. Şi, prin oglindă, urâtul spiritului uman ne permite să ajungem la definirea conceptului de *rău.*

Această legătură între frumos, iubire şi bine au perceput-o şi grecii antici atunci când vorbeau despre *kalokagathia* (de la *kalos* – frumos şi *agathos* – bun, virtute). De asemenea, Aristotel a văzut o relaţie între frumuseţe (*kalon*) şi virtute, argumentând, în *Etica Nicomahică,* despre faptul că „Virtutea vizează frumosul".

Din această perspectivă, remarcăm că, din păcate, foarte mulţi oameni nu cunosc iubirea şi facerea de bine autentice, deci pe cele care nu se realizează mecanic sau din interes, fie şi unul după moarte. Mai există şi alţii, puţini, care se opun conştient iubirii, nu doar pentru că n-o înţeleg, ci şi pentru că simt că le perturbă comportamentele primitive. Prin faptul că nu vor ezita să nimicească frumosul dacă acesta stă în drumul scopurilor lor egoiste, ei întruchipează *răul şi urâtul uman,* care trebuie îngrădite în acţiunile lor.

Dar aceşti termeni ar putea să ne şi inducă în eroare. Mulţi oameni, urmând tradiţia maniheistă, adânc înrădăcinată în religiile şi mentalităţile actuale, simplifică lucrurile şi transformă „binele" şi „răul", din calităţi ale unor acţiuni umane, în entităţi personificate (*The Good and The Evil*). În acest fel, foarte uşor „răul" poate deveni eticheta unor fiinţe umane sau grupuri de oameni. Toate războaiele, religioase sau naţionaliste, dar şi multe alte conflicte şi acte barbare, au funcţionat după această logică, justificând manifestări animalice şi atrocităţi în care, pentru fiecare dintre părţi, „răul" era cel din tabăra adversă, iar frumosul uman era totalmente ignorat.

În toate domeniile la care m-am referit în articolele anterioare, termenul de *iubire* (eventual şi sub forma de *dragoste*) revine obsesiv. Îl putem găsi citat în cărţile religioase, în apariţiile sfinte, în relatări ale întâlnirilor OZN, în experienţele morţii iminente, în întâlnirile cu o „Fiinţă de Lumină" şi aşa mai departe. Spre exemplu, John Mack scria: „Care este viziunea viitorului posibil al omenirii pe care cei răpiţi ni l-au adus din întâmplările lor? ... Principiul de legătură, forţa care extinde conştiinţa noastră dincolo de noi înşine pare a fi iubirea."

Doctorul Dumitru Constantin-Dulcan, vorbind despre relatările persoanelor revenite din aşa-numita „experienţă a morţii iminente", scrie că „Majoritatea celor care au avut o experienţă a morţii clinice spun că în clipa în care s-au aflat în faţa Fiinţei de Lumină au simţit o «dragoste absolută, totală şi infinită»". „Fiinţa de Lumină... este, de fapt, numai iubire, blândeţe, înţelegere, bucurie, însufleţire. Nici urmă de fiinţa dură, ameninţătoare, răzbunătoare şi acuzatoare, cum este descrisă tradiţional... Fără excepţie, toţi cei care au fost în lumea celestă descriu o altă imagine a lui Dumnezeu decât cea tradiţională." Tot el spune că „Dumnezeu este, în primul rând iubire", ori „Scopul vieţii îl constituie iubirea şi cunoaşterea", adăugând despre *Iad* că „e un spaţiu imaginar în care vor rămâne temporar şi nu definitiv".

La această iubire (sau dragoste) se gândea, fără îndoială, şi Apostolul Pavel când scria: „Rămân acestea trei: credinţa, nădejdea şi dragostea; iar mai mare dintre acestea este dragostea" (Cor I, 13,13). Mi se pare cutremurător! Pentru Apostolul Pavel, iubirea/dragostea era mai importantă decât nădejdea (în viaţa de apoi, în a doua venire a lui Iisus etc.) şi chiar decât credinţa (în cele ale religiei creştine)!

Tâlcul ar putea fi că Divinitatea ori alte conştiinţe superioare ne iubesc pentru că vor iubire între noi şi iubire pentru frumosul pe care îl creăm, devenind astfel, cu toţii, mai frumoşi. Dar cred că ar dori ca această iubire să nu vină dintr-o poruncă, ci ca o pornire izvorâtă din adâncul conştiinţei fiecărui pământean şi asumată prin liber-arbitru, ceea ce se va şi întâmpla, în mod firesc, dacă vom învăţa să preţuim cu toţii frumosul uman. În acelaşi mod, iubirea către conştiinţele superioare va izvorî din bucuria înţelegerii unui frumos mai înalt decât cel omenesc, nicidecum dintr-o supunere înfricoşată.

Dacă revenim la ipoteza hipercivilizaţiilor, înţelesul comun al tuturor acestor idei este că un obiectiv esenţial al maturizării omenirii, către starea în care să se poată întâlni, faţă în faţă, cu conştiinţele superioare, pare a fi generalizarea iubirii autentice între oameni, aceea bazată pe frumosul uman. Mi se pare plauzibil că omenirea va fi considerată matură, de către cei care aşteaptă acest lucru, doar atunci când ne vom fi ridicat pe acel palier pe care, pentru fiecare om, cea mai importantă motivaţie va deveni *frumosul uman,* producând implicit, fără alte premise, binele, după ce a biruit mobilurile, de sorginte animalică, ale agresivităţii şi posesiei. Iată un obiectiv care ar merita să fie luat în considerare pentru viitorul omenirii.

Poate că această stare de lucruri este, de asemenea, un „fruct aşteptat" de conştiinţele superioare. Nu este exclus să fie chiar fructul cel mai dorit. (Va urma)

După o astfel de trecere, în măsură să ni se întineze şi sufletul, şi gândul, un popas la terme nu numai că n-ar avea cum să strice, dar este foarte binevenit. Observăm cu interes major (şi noi minore!) şanţurile în piatră, echivalente cu tuburile de fier ori plastic de la canalizările noastre mult performante în spargeri, prin care circula aburul purificator sau apa fierbinte, caldă, călduţă, rece, de a cărei întreţinere se ocupau sclavii.

Ni-i închipuim pe extenuaţii de lupte sexuale abandonându-se binefăcătoarei băi de aburi, aşezaţi/prăvăliţi pe „prichiciul" de piatră precum regii Franţei pe-a lor *chaise percée* când *naturalia*, care numai *turpia* nu este, le-o impunea… Şi cum şedeau ei aşa unii lângă alţii, într-o totală transparenţă, nemaiavând nimic (de) ascuns, rămâne foarte de înţeles că, aşteptând să tot fugă *irreparabile tempus,* începeau să dezbată în şoaptă, la ureche, croindu-le poate şi din pumnale şi pocale, marile probleme ale cetăţii – intrigi, comploturi, trădări, şpagă (a se citi comisioane!), asasinate, reconcilieri, alianţe, declaraţii de amor corect politic, cum i se zice astăzi acestei aberaţii fiziologice, lăsându-se toropiţi de vrajă, în vreme ce aburul le mângâia în mod plăcut orificiile (ale urechilor!). Baia era urmată de un masaj făcut de regulă de mâinile bune la toate ale sclavelor şi mai cu seamă ale sclavilor cu trup sculptural, de abanos catifelat, tare, rezistent la tăvăleală...

Cineva din grup remarcă:

– Ce mult se mai spălau şi romanii ăştia! Ca nemţii în timpul războiului.

Şi ghidul: – Pentru că orice război murdăreşte. Este o mizerie.

Cât timp îi va trebui omenirii să se spele de toată mizeria în care se scufundă sau este scufundată! Dar cum şi cu ce se poate spăla mizeria din suflete, când toate apele pământului nu-s de ajuns?!...

Un organizator de elită

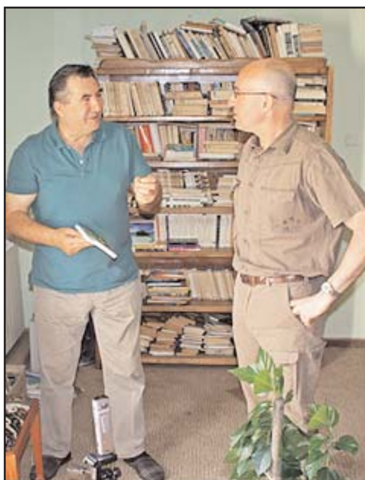
Mircea OPRIŢĂ

Mentalitatea comună tinde adesea să considere fandomul o amalgamare cenuşie, de fundal paracultural, reducându-i imaginea la abstracţiuni comode, între care, evident, calitatea de simpatizant şi promotor tenace al genului SF, fără discernământ critic şi complet dezinteresat de alte arte, ori de literatură în general. Fanul ar fi, aşadar, un veleitar mărginit, hrănit din propriile-i pasiuni pătimaşe, iar ca manifestare, un fel de aplaudac la comandă sau huiduitor la semnal, ca masa de manevră de la mitingurile politice, generatoare de vânt şi de avânt efemer, ambele puse în slujba promovării unui interes partizan. Pe acest fundal „nesemnificativ", aceeaşi mentalitate comună descoperă de regulă, tot cu o mină dispreţuitoare, figuri extrem de active, un fel de „personalităţi accentuate" care se agită în avanscenă, din dorinţa de a-şi construi un profil de lider de sală, ori de stadion, transferat de la o vreme, datorită condiţiilor speciale din epoca internetului, în domeniul de o libertate greu controlabilă al virtualităţilor electronice. Dar nu despre aproximările ieşite din mentalitatea comună va fi vorba aici, şi nici despre greşitele concluzii spre care conduc generalizările precare ale acestor păguboase aproximări. Fandomul este cu adevărat o realitate mai complexă, iar liderii săi nu pot fi reduşi la imaginea caricaturală dezvoltată mai sus. Dimpotrivă, mulţi dintre ei fac dovadă de seriozitate în tratamentul obiectului interesului lor special, acţiunile lor trădând o abordare mai degrabă practică decât teoretică a chestiunilor legate de promovarea şi punerea în valoare a anticipaţiei noastre, de ancorarea ei într-un adecvat context universal al genului.

În ciuda unor periodice atacuri cenacliere la adresa sa, **Cornel Secu** este o figură greu de contestat a mişcării SF româneşti, instalat temeinic (dar nu exclusiv) în spaţiul cultural timişorean. S-a născut la 25 februarie 1946, în localitatea Băileşti din judeţul Dolj. La Timişoara a absolvit Facultatea de Filologie, după care, din 1969 până pe la începutul anului 1972, îl găsim predând româna şi latina la Liceul Militar „Ştefan cel Mare" din Câmpulung Moldovenesc. Revine în capitala Banatului ca instructor la Casa de Cultură a Studenţilor, unde se va ocupa de coordonarea cercurilor şi cenaclurilor studenţeşti. În această calitate, înfiinţează împreună cu Marcel Luca clubul „H.G. Wells", editând în trei ani la rând (1972, 1973, 1974) primele numere din *Paradox*, cea dintâi revistă *tipărită* a SF-ului românesc. În 1980 a înfiinţat la Casa Tineretului din Timişoara clubul de anticipaţie „Helion", pe care l-a coordonat până în anul 2014. Gruparea şi-a publicat, începând din 1981, o revistă proprie, intitulată la rândul său *Helion*, şi al cărei redactor-şef al variantei tipărite a fost el însuşi vreme de peste patru decenii.

Din 2010, publicaţia şi-a extins prezenţa publică şi printr-o versiune electronică (*Helion Online*), scoţând zece numere anual şi contând pe calitatea de redactor-şef a lui Cornel Secu pe parcursul a 64 de numere. În 1990 a mutat cenaclul „Helion" şi manifestările periodice organizate prin el la Casa Universitarilor din Timişoara, al cărei director devenise între timp, fapt ce i-a asigurat o bună audienţă şi sprijin în mediul universitar al oraşului. Organizator remarcabil, a coordonat mai multe convenţii naţionale de science-fiction (1980, 1989, 2012, 2016 etc.), având un rol esenţial în iniţierea şi activitatea unor asociaţii de profil: vicepreşedinte ARSFan (Asociaţia Română de Science-Fiction) între anii 1991 şi 1999 şi preşedinte executiv al ARCA SF (Asociaţia Română a Cluburilor şi Autorilor de Science-Fiction), grupare apărută ulterior. Gândite în ideea de a structura în fandom un pol concurent la asociaţia „bucureştenilor" (FNTSF) pe care o vedea înrolată politic prin Alexandru Mironov, influentul său coordonator, asemenea grupări cu centrul la Timişoara au putut organiza manifestări importante pentru anticipaţia românească, pe plan naţional şi internaţional. Între ele, EUROCON 1994, la Timişoara, una dintre convenţiile internaţionale cu excelente ecouri, considerată de invitaţii externi (Norman Spinrad, Herbert Franke, John Brunner, Roberto Quaglia şi alţii) drept cea mai spectaculoasă din seria ei. În participările internaţionale ale fandomului nostru, publicaţia *Helion* a fost premiată în două rânduri la categoria fanzin, cu prilejul convenţiilor europene de la Brighton (1984) şi San Marino (1989).

Activitatea de organizator a lui Cornel Secu o întrece astfel, în mod categoric, pe cea de creaţie, deşi autorul şi-a încercat talentul şi în acest registru, mai ales în ipostaza de articlier şi comentator. A debutat cu cronică de carte în 1962, în ziarul *Înainte* din Craiova, colaborând mai târziu, cu recenzii, interviuri, note critice, la *Forum, Drapelul Roşu, Renaşterea bănăţeană, Orizont* şi, fireşte, la publicaţii dedicate genului: *Paradox, Helion, Almanahul Anticipaţia*. Publicată iniţial în *Helion* nr. 2 din 1982, o povestire, *Calota,* îi apare şi în antologia timişoreană *Anatomia unei secunde,* dar autorul se arată mai puţin interesat de creaţia literară proprie şi mai mult de comentariul aplicat fenomenului SF general. Editorialele din *Helion* încearcă, de regulă, o tratare constructivă a domeniului, concentrată pe punerea în valoare a performanţelor revistei de care se îngrijeşte iniţiatorul ei, de calitatea colaboratorilor formaţi în „ogradă proprie", ori profesionişti atraşi din mainstream-ul literar sau din diverse ramuri ale ştiinţei de avangardă, dispuşi să prezinte şi să discute subiecte de interes pentru speculaţia din SF. Nu de puţine ori, însă, articolele implică şi inflamaţii polemice, depăşind nivelul diplomatic ori strict colegial, atunci când autorul lor descoperă în manifestările curente ale unor preopinenţi idei contrare propriilor sale convingeri – situaţie în care tonul poate deveni agresiv şi caracterizările mai puţin conforme unei dezbateri de o cuminte şi exclusiv intelectuală abordare. Gesturi care i se par lui Cornel Secu impardonabile au parte de veritabile execuţii. Astfel, un atac al lui Michael Haulică la adresa lui Cornel Robu pentru articolul *Pilaf de carne fără carne* i se pare că frizează, dincolo de „falsele polemici", bădărănia. Vizându-l pe Cătălin Ionescu, Secu nu evită un limbaj polemic descins în precaritate: „găzar nenorocit", „ghiolban", învinuit de „nenorocitul spirit găşcar de la Ploieşti" ş.a. O altă victimă ar fi „trepăduş de ocazie", iar „trădările" de ideal sefist, precum acţiunile deturnate în interes propriu de la strategia general stabilită de convenţiile „Helion" sau de conducerea ARCA SF, vor fi taxate excesiv, precum în cazul unui fost colaborator căruia i se subliniază repetat calitatea – recent scoasă la iveală de un angajament semnat în tinereţea sa debusolată – de colaborator al fostei Securităţi, ca şi faptul că cel astfel executat ar fi client al clinicilor de psihiatrie. Asemenea atacuri la persoană vor avea loc mai ales la rubrica intitulată *Carevaszică,* declarată din start deschisă exclusiv polemicii şi unde atât libertăţile de atitudine, cât şi cele de limbaj i se par autorului admisibile în numele unui principiu moral. Prin generalizare, abdicările de la etică le pune şi în seama partidei rivale din fandom, învinuind-o de grandioase proiecte simulate şi de inactivitate efectivă:

„Acesta este nivelul de percepţie şi de referinţă al bucureşteanului fudul, care abia-şi încape în piele, fie că-l cheamă M. Haulică, C.M. Teodorescu, Marian Truţă sau Ştefan Ghidoveanu. Ce să mai vorbim de cei care fac parte din straturile mai de jos, care funcţionează de cele mai multe ori prin bloguri sau alte site-uri ca masă de manevră, aliniaţi frumos la comenzile pe care le primesc de la aşa-zişii boşi. Un George Anania, un Bogdan Ficeac, un Cristian Tudor Popescu, un Dănuţ Ungureanu nu cred c-ar fi procedat aşa. Sunt din altă stofă şi au alt caracter."

Polemistul se arată adesea capabil de performanţa imaginaţiei comice, ca în acest tablou cu personaje recognoscibile, menit să compromită mediocritatea fandomială, mereu dispusă să-şi dea importanţă pe fondul propriului său vid de valoare:

„În urma celor doi giambaşi, câţiva băieţi de mingi, gargaragii peltici, mai răsărit fiind un electrician din Bărăgan, mereu electrocutat de basamace, un bade de Obor ca un nene peştişor, un băieţel cu canadiană nouă, aliniaţi în alaiul fâsâit, împotmolit în mlaştina puturoasă ursită în colţul hărţii. Unii au numai manivela de la flaşnetă în mână, alţii au numai beţele de la tobă, iar alţii, cu ochii holbaţi în hău, privesc la un guşter fără coadă, care îşi arogă dreptul de administrator al Premiilor Galileo. Neferict trebuie să fie celebrul italian, dac-ar afla pe mâna cui a-ncăput numele lui glorios."

Deşi învinuit la rândul său de atitudine provincială, de calomnie, de „atacuri suburbane", de „dictatura proletariatului helionic" (lucruri exagerate în contraparte de cei vizaţi), Cornel Secu nu lasă totuşi impresia unui critic intolerant, ci, mai degrabă, aşa cum îi declară într-un interviu lui Mugur Cornilă, doar a unuia „de atitudine":

„Opoziţia nu trebuie să aibă niciodată ghilimele, fie că e pe portalul *Romania SF Online*, fie că se arată în altă parte. Unele atitudini, chiar dacă au o anumită vehemenţă, e mai bine să fie spuse aşa, decât să rămână nespuse şi tăgăduite. Vremea când unul făcea pe gurul pentru toată naţia română sper să se fi stins definitiv. Cititorii portalului tău sper să fie şi cititorii almanahurilor şi ai revistei *Helion*, să treacă pragul librăriilor bune săptămânal, să fie sănătoşi şi voioşi, cu bună cumpănire la vorbă şi faptă. Ceea ce mă întristează cel mai mult într-o dispută de idei este absenţa argumentelor la una dintre părţi. Cei care nu au această vocaţie sunt jalnice paparude, pentru care ploaia nu va veni vreodată."

Mai trebuie spus că vocaţia de veritabil animator în domeniul SF este atestată şi de implicarea lui Secu în construcţia editorială. Mai întâi Sedona, apoi Bastion au fost proiectele private în care s-a lansat în anii 1990-2000, cu mari ambiţii şi speranţe, dezamăgite însă de declinul interesului pentru carte în perioada „de tranziţie" urmată de societatea românească după căderea comunismului. Bastion, de pildă, năzuia să ajungă în câţiva ani una dintre primele zece case editoriale din ţară, însă deschiderea simultană a zeci de colecţii pare să fi întrecut la un moment dat puterile şi resursele financiare ale patronului său. Pentru noi este important că, înainte de a se pierde în neant, editura a reuşit să publice în două dintre colecţiile sale („Helion" şi „Insolit") un număr de autori români şi străini, între care Cristian-Mihail Teodorescu, Marian Truţă, Ion Hobana, Dănuţ Ungureanu, Silviu Genescu, Lucian-Vasile Szabo, sau clasicul roman *Flatland* de Edwin Abott. Tot un proiect ambiţios al lui Cornel Secu a fost Muzeul Anticipaţiei Europene, văzut ca instituţie dedicată cărţii şi artelor SF, bibliotecă şi spaţiu de cercetare documentară (probabil în felul lui „Maison d'Ailleurs" din Elveţia, edificiu cultural întemeiat de Pierre Versins). Din păcate, ideea a fost „driblată" îndelung de autorităţile timişorene competente. O încercare de realizare a proiectului în regim privat l-a deturnat într-un „futuroscop" cu două componente: educativă şi distractivă, vizând investiţii europene nerambursabile din partea unei firme specializate din Luxemburg. Evident, perspectiva de a vedea Muzeul Anticipaţiei eşuat într-un parc de distracţii nu putea fi pe placul iniţiatorului acestui proiect.

(În fotografie, Cornel Secu, stânga, şi criticul spaniol Mariano Martín Rodríguez, în pauza unei convenţii „Helion" de la Timişoara.)

Ars longa...

(Urmare din pag. 32)

Designul european în producţia de ornamente a devenit în timp, începând cu secolul al XIX, arbitrul modei pe acest segment, considerându-se ca fiind un sortiment „clasic”, adoptat pe toate meridianele.

Globurile clasice din sticlă sunt formatizate prin suflare cu gura, din baghetă şi tuburi din sticlă, dintr-o anumită compoziţie, şi pictate (decorate) manual cu pensule şi pipete.

Procesul tehnologic este complex, pe lângă cele două faze de mai sus, unele globuri suflate pe „clar” sunt metalizate sub vid înaintat, altele argintate în baie caldă, după care întreaga suprafaţă sau doar parţial este acoperită de culoarea de bază, prin imersie sau pulverizare. Se aplică apoi decorul, cu pensula, pipeta şi alte ustensile asemănătoare. Operaţiunile decurg în continuare cu sortarea gamei de produse, aplicarea căpăcelului, aşezarea în cofragul corespunzător dimensiunilor globului şi gruparea pe cutiile individuale de vânzare, apoi aşezarea în baxuri (cutii colective de transport).

Revin asupra meseriilor de sticlar-suflător şi de pictor-decorator. Specialitatea de sticlar-suflător este o meserie complexă, care necesită o coordonare perfectă între simţul tactil şi mişcările mâinilor, acuitate vizuală, acurateţe, dozarea respiraţiei, toate coroborate pentru realizarea şi respectarea formei şi dimensiunilor obiectului suflat.

Înainte ca globurile să fie suflate din ţeavă de sticlă, de diferite consistenţe ale circumferinţei acesteia, funcţie de diametrul globului ce trebuie obţinut, ţeava se porţionează în *spiţuri,* de către meseriaşii numiţi prelucrători-trăgători. Toate operaţiunile de prelucrare şi suflare se fac la cald, la temperatura de 600⁰-650⁰C, în flacăra produsă de gazul metan, cu turbo-suflantă de aer comprimat sau cu oxigen din tuburi.

Prelucrarea tuburilor, baghetelor şi formatarea globurilor se face în semi-întuneric, la o distanţă de 30 cm între flacăra produsă de arzător şi faţa meşterului.

Ca să devii un bun lucrător-suflător sau trăgător este necesară o bună pregătire profesională şi minim doi ani de practică.

Pictorul-decorator trebuie să fie înzestrat nativ cu simţ artistic, dublat de sensibilitate cromatică şi în conducerea mâinilor pe suprafeţele mici şi convexe alunecoase şi fără sprijin pe obiect. Realizarea picturii pe sticla convexă, cu antrenarea ambelor mâini, poate fi considerată ca o artă specifică, atipică. Acest gen de pictură nu este contemplativă, se realizează după model, este normată în funcţie de desenul agreat şi de comanda clientului.

În reprezentarea individuală a globului, care poate fi un peisaj, un desen sau un colaj, nu intervine niciun şablon sau alt element ajutător decât priceperea, ochiul şi îndemânarea. Un pictor-decorator se formează profesional şi prin practică, într-un interval de 3-5 ani, cu condiţia să-i placă ceea ce face.

O ipoteză asupra apariţiei globului de sticlă colorată ne-a adus-o în atenţie scriitorul Dumitru Manolache, în articolul „O zi, din nou în lumina copilăriei”, publicat în revista *Lumina,* în data de 22 decembrie 2015, cu prilejul vizitei la fabrica de globuleţe de la Curtea de Argeş: „Când pe la 1847 suflătorul de sticlă Hand Greiner, din orăşelul alsacian Lauscha, nu mai avea nuci şi mere poleite să împodobească bradul de Crăciun, cum era obiceiul, a suflat în baghetele lui de cuarţ, încinse în foc, şi a rotunjit globuri pe care le-a colorat în roşu şi auriu pentru copiii săi care aşteptau împodobirea bradului de Crăciun. Altfel, cu siguranţă, timpul, ca măsură a bucuriei sacre, risca să se împrăştie. Astfel, globuleţele de sticlă colorată s-au făcut parte a bucuriei, timp împreună, comuniune şi pace.”

Şi autorul continuă: „O astfel de *ţinere a timpului împreună* se săvârşeşte de ceva ani şi la una dintre cele mai cunoscute fabrici de globuleţe de la noi – ARGCOMS – din Curtea de Argeş, unde, începând din luna octombrie până în preziua Naşterii Pruncului Iisus, mii şi mii de copii din întreaga ţară vin să vadă, să trăiască povestea globuleţelor.

Aici, la fabrica de globuleţe, în acele clipe, bucuria se rotunjeşte strălucitor, pur, definitoriu, în fragilitatea şi frumuseţea fără de egal a miilor de globuri ce luminează vestind, precum Steaua de la Betleem.”

Sărbătoarea Crăciunului, unică în felul său, are şi anumite particularităţi, în funcţie de tradiţiile fiecărui popor, influenţele culturale, conotaţii religioase şi spirituale, gradul de civilizaţie al fiecărui individ, obiceiurile comunităţii şi multe altele.

Referindu-ne la Crăciunul în stil american, acesta a devenit o sărbătoare fastuoasă a comunităţii, a familiei, dar şi a individului. Este o sărbătoare a consumismului, cu Moş Crăciun îmbrăcat în „hlamidă” roşie, mai ales de când această culoare a fost asociată cu o anumită băutură carbogazoasă.

Modelul european de împodobire a bradului de Crăciun cu globuri colorate, din sticlă, a fost preluat şi în alte părţi ale lumii, transformându-se într-o sărbătoare universală care îndeamnă la pace şi bună înţelegere, oriunde te vei afla.

Noi, cei de la S.C.M. ARGCOMS, suntem onoraţi că putem contribui, cu produsele pe care le fabricăm, fie şi modest, la o permanentă copilărie. Aceasta este Fabrica lui Moş Crăciun din Curtea de Argeş, marcă înregistrată la O.S.I.M.!...

Semn(al) de carte

Anastasia Dumitru, *Vocaţia mărturisirii, 2. Încolţirea Basarabiei, Repere ale literaturii de rezistenţă a românilor din Basarabia,* Editura Fundaţiei Culturale „Memoria”, Bucureşti, 2020. Editor şi prefaţă de Ilie Popa, Postfaţă de Nicolae Dabija

Nu poţi şti cu adevărat ce e Basarabia fără a cunoaşte literatura ei. În ultimele două secole, literele basarabene au făcut, deopotrivă, istorie şi cultură: acesta e laitmotivul scrierii volumului-enciclopedie *Vocaţia mărturisirii, 2. Încolţirea Basarabiei* de Anastasia Dumitru, care se prezintă mai degrabă ca o Istorie a Literaturii Române din Basarabia, privită în ansamblul ei şi în contextul literaturii române din toate timpurile, dar şi ca o istorie a Basarabiei, văzută prin intermediul literaturii.

E urmărit sub toate aspectele procesul literar basarabean de după 1812, apoi şi cel de după 1940. Şi aşa cum autorii din stânga Prutului, dinainte de această dată, de la A. Russo, B. Petriceicu-Hasdeu şi până la C. Stere, sunt mai cunoscuţi în Ţară, autoarea excelează atunci când supune analizei perioada „sovietică” a acestuia.

Anastasia Dumitru subliniază că cele care s-au întâmplat în plan cultural au avut legături directe cu cele intervenite brutal în plan politic, când populaţia românească din stânga Prutului a căutat să-şi afirme identitatea în mod divers – păstrarea limbii, perpetuarea tradiţiilor, lecturarea cărţilor româneşti, iniţiative culturale, rezistenţă, inclusiv prin cultură. (Nicolae Dabija, în postfaţă, „O altfel de istorie a literaturii române din Basarabia”)

Victor Spinei, editor, *Antecedente şi împliniri ale Marii Uniri,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 2020, nr. 9 în seria *Centenarium*

Prin abnegaţia şi stăruinţa elitelor societăţii şi antrenarea maselor s-au creat oportunităţi pentru fructificarea aspiraţiilor către Unirea Principatelor şi, ulterior, către Unirea cea Mare, presupunând un lung cortegiu de suferinţe şi jertfe. Marile înfăptuiri nu s-au materializat aproape niciodată fără cutezanţă, sacrificii şi trudă persuasivă, iar popoarele incapabile să se conecteze dinamicii cardinale a proceselor cu reverberaţie continentală nu au fost şi nici nu vor fi în măsură să-şi finalizeze idealurile supreme, de natură să le confere respectabilitate pe meridianele mapamondului.

Implicarea în hecatomba Primului Război Mondial s-a soldat cu rezultate majore pentru destinul românităţii, iar cunoaşterea şi înţelegerea aprofundată a evenimentelor derulate pe plan intern şi extern este imperios necesară reconstituirii docte a ansamblului acestui moment marcant pentru devenirea istorică a întregii umanităţi. Pe lângă rosturile strict epistemologice ale demersurilor ştiinţifice în acest sens, investigaţiile cercetătorilor se constituie într-un omagiu celor ce şi-au adus obolul la crearea României Mari, factor de echilibru zonal în sud-estul Europei, pavăză împotriva deznaţionalizării, a infirmităţii culturale şi suport pentru conservarea unităţii şi identităţii naţionale, ca şi pentru crearea unui eşafodaj robust progresului întregii societăţi.

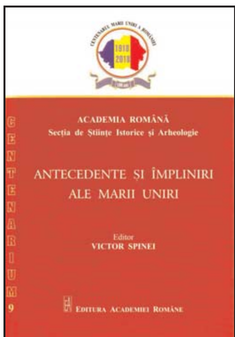
Ataşată permanent comandamentelor majore ale naţiunii, încă de la fondarea ei în urmă cu peste un veac şi jumătate, Academia Română, împreună cu Editura din subordinea sa, beneficiind de o experienţă dobândită de-a lungul a şapte decenii de activitate, a sprijinit constant întocmirea şi publicarea lucrărilor ce marchează celebrarea Marii Uniri, precum şi a contribuţiilor semnificative de pe plan ştiinţific şi cultural elaborate în anii scurşi de la crearea României Mari, spre a le fixa stabil în memoria posterităţii.

În spiritul acestui palier programatic inconturnabil şi cu speranţa unui riguros dinamism editorial, am considerat util să instituim noua serie de publicaţii intitulată *Centenarium.* (Acad. Victor Spinei, pe coperta a patra a volumului, volum ce conţine contribuţiile a 29 de autori, din România şi Basarabia.)

Alexandru Surdu, *Comentarii la rostirea filosofică (însoţite de câteva gânduri despre Constantin Noica),* Ediţie revizuită de Oana Vasilescu, Editura Ardealul, Târgu Mureş, 2020

Întâmplarea a făcut să-l cunosc pe Constantin Noica din prima iarnă de după eliberarea sa din detenţie şi până în ultima iarnă în care ne-a părăsit pentru totdeauna. Şi tot întâmplător, în urmă cu şase ani, prietenul Tudorel Dima mi-a oferit prilejul, la revista *Symposion* din Iaşi, să întreţin un serial cu studii despre *Rostirea filosofică românească.* Faptul că acestea s-au bucurat de un oarecare interes m-a determinat să le adun întreolaltă sub titlul *Comentarii la rostirea filosofică.* (Autorul, în Prefaţă)

Ars longa...

Crăciunul la Curtea de Argeş

Nichita SANDU

Este cunoscut în lumea diplomatică faptul că cei mai buni ambasadori sunt oamenii de afaceri.

Noi, cei de la S.C.M. ARGCOMS Curtea de Argeş, dăm crezare acestei afirmaţii şi, ca urmare, promovăm în lume obiceiurilor tradiţionale din România şi pe o cale mai puţin convenţională. De exemplu, pe un ambalaj de prezentare al globurilor din sticlă pentru pomul de Crăciun, *made in România*, fabricate pentru firma Martha Stewart, la propunerea comerciantului american, a fost redactat şi afişat la loc vizibil următorul text în engleză şi franceză.

Do you know?

Romanian children celebrate Christmas by going from house to house singing carols and reciting poetry. The leader of the group carries a large wooden star called a steaua. This homemade star is typically decorated with glassy paper and ribbons and rests on the end of a pole. A lighted candle is placed inside the steaua, so that it glows like a lantern.

Le saviez-vous?

Les enfants roumains célèbrent Noël, en se promenant de porte-à-porte, en chantant des chants de Noël et en récitant des poèmes. Le meneur du groupe porte une grande étoile en bois appelée steaua. Cette étoile faite à la main est habituellement décorée de papier lustré et de rubans, et est fixée au bout d'un bâton. Une chandelle allumée est placée à l'intérieur de la steaua, de sorte qu'elle luit comme une lanterne.

În traducere:

Ştiaţi că?

Copiii români sărbătoresc Crăciunul mergând din casă-n casă, cântând colinde şi recitând poezii. Liderul grupului poartă un ornament mare de lemn, numit stea. *Această stea lucrată manual este decorată special cu hârtie lucioasă şi panglici. O candelă luminoasă este aşezată în interiorul stelei, pentru a o lumina ca o făclie.*

Prin tematica reprezentărilor, prin motivele pictate, noi transmitem lumii un mesaj pur românesc, iar lucrul acesta este important şi ne bucură. „Made in România, produs la Curtea de Argeş" este marca noastră identitară, înregistrată la Oficiul de Stat pentru Invenţii şi Mărci (OSIM).

În continuare, voi face trimitere la tradiţie şi voi încerca să prezint, pe scurt, perioada de început şi de dezvoltare a meşteşugului sticlăriei în perimetrul aşezării şi apoi localizarea acestei activităţi la S.C.M. ARGCOMS.

Meşteşugul producerii sticlei artizanale la Curtea de Argeş este consemnat în însemnările de pe Cazania „Cheia înţelepciunii", publicată în 1678, care se află în patrimoniul Bisericii „Sfinţii Îngeri", existentă şi astăzi, unde se menţionează: „Eu, Damaschin ieromonah, Sin Oprea sticlar văleat 7228 (1717)."

Aşadar, ctitorul a fost fiul sticlarului argeşean Oprea. Biserica „Sfinţii Îngeri" se află în capătul de vest al străzii Armand Călinescu, fosta Damaschin, fosta Zorilor, pe teritoriul fostei bresle a sticlarilor. Această breaslă avea legături comerciale statornice cu breslele şi negustorii din Transilvania (Sibiu, Avrig), dar şi cu Braşovul, prin Câmpulung.

Din prima jumătate a secolului al XVII-lea, respectiv de la 24 februarie 1632, se păstrează, în formatul autentic, actul cel mai vechi, având pe el sigiliul oraşului, acvila bicefală, în care se citează printre olari, şelari, bătuşari şi urmaşii sticlarilor: Ion Voica şi Ghioca.

Dr. Valeriu Marinescu, în *Monografia aşezării Argeşului*, consemnează: „Din punct de vedere economic, dar şi al meşteşugului sticlăriei, după un secol, Curtea de Argeş nu se mai află pe principalul drum comunicant cu Sibiul, deoarece se sapă cale în stâncă, pe dreapta Văii Oltului şi astfel se scurtează, geografic vorbind, distanţele cu Muntenia de sud-vest şi Oltenia, încât, traseul comercial şi meşteşugurile, inclusiv sticlăria, cunosc o restrângere."

Reactivarea producerii unui anumit sortiment al obiectelor din sticlă a început în anul 1988, pe un proiect al UCECOM Bucureşti, la solicitarea unui investitor–comerciant american, ca urmare a creşterii cererii de ornamente din sticlă pe piaţa din SUA şi Canada, extinzându-se apoi producţia pentru pieţele din Australia, Noua Zeelandă, Brazilia şi chiar Japonia.

(Continuare la pag. 31)

Semnează în acest număr